UNIVERSAL LIBRARY
OU_204092
UNIVERSAL LIBRARY

శ్రీ రస్తు

భారతరమణీమణులు

స్త్రీరత్నములచరిత్రలు

బ్రహ్మశ్రీ, శ్రీపాద. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రికృతము

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1919.

All Rights Reserved.

PRINTED BY
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS, MADRAS.—1919.

PUBLISHERS' NOTE.

The twenty-one short pictures of Indian Womanhood that comprise this booklet are designed particularly for young girls of school going age just emerging from childhood. They are based upon what are generally considered historical personages except for a few of them which are purely legendary. The grouping together of these two types will be readily allowed as the motive of the Publishers is purely educative.

It is realised by every one now, that the formation of character is most effectively commenced in the young by rousing their admiration for beautiful portraits which by their charm, also attract infant minds. The selection in this small collection has been made with this two-fold need in view. The selection of anecdote, the arrangement and the style of the language have all been, also, carefully adjusted to answer this purpose, without, at the same time, in any way, interfering either with the correctness of language or with the historical or other acknowledged veracities.

Any attempt, therefore, to put the book to a practical test would be felt an ample reward for this little enterprise on the part of the Publishers.

MADRAS.
Feb. 8th, 1917.

V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS.

విన్నపము

ఆంధ్రమహాశయులారా!

మనలో ననేకులు స్త్రీవిద్యను బ్రోత్సహింపవలయు నని చెప్పుచున్నారు గాని అందులకుఁ దగిన గ్రంథములు ఉన్నవా? లేవా? యని చూచుట లేదు. మనము స్త్రీలచేఁ జదివించు గ్రంథములను జాగ్రత్తతో నేర్పఱుపవలసియున్నది. స్త్రీలు బిడ్డలను బెంపవలసినవారగుట వలనను సంసారమును స్వర్గముగాఁ జేయవలసినవారగుటచేతను ముఖ్యముగా పాతివ్రత్యము, భూతదయ, ఓర్పు, ధైర్యము, శౌర్యము, దేశాభిమానము, పౌరుషము మున్నగు సుగుణములను గలిగించు పుస్తకములను వారిచేఁ జదివింపవలసియున్నది. కావున ఈకొఱతను సాధ్యమైనంత వఱకును దీర్చుటకై మే మీచిన్నపుస్తకమును బ్రకటించుచున్నాము. మాకోరిక ననుసరించి మాకీగ్రంథమును వ్రాసి యిచ్చిన బ్రహ్మశ్రీ, శ్రీపాద. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికి వందనములు. యుద్ధమువలన కాగితములకు కరవు వచ్చినను గ్రంథప్రకటనము సాగించుచున్న మాయెడల ననుగ్రహము పూని యీ గ్రంథము నాదరించి మాకు ప్రోత్సాహము గలిగింతురని నమ్ముచున్నాము.

ఇట్లు,

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

రెండవకూర్పు పీఠిక

రెండు సంవత్సరముల క్రిందట ఇది మొదటితూరి ముద్రింపఁబడెను. వెంటనే దీనిని మఱలముద్రింపవలసివచ్చినను ఇతర గ్రంథములను ముద్రించి ప్రకటించుతొందఱలో నుండుటచే కొంచెము ఆలస్యమైనది. పాఠకులు మమ్ము క్షమింపఁగోరుచున్నాము. శ్రీయుత శ్రీపాద. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ఈ గ్రంథము యొక్క రెండవభాగము వ్రాయుచున్నారు. రెండుమూఁడు మాసములయందే దానిని ప్రకటించుచున్నాము.

ఇట్లు,

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

పీ ఠి క

పాఠశాలలో విద్యాభ్యాసముచేయు బాలికలు చదువుకొనఁదగిన గ్రంథములు చాలస్వల్పముగ నున్నవి. ఈకొఱంతను దీర్పఁగోరి మెస్సర్సు, వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు వారి ప్రోత్సాహమువలన నే నీ చిన్నగ్రంథము వ్రాసితిని. దీనిని గుఱించి వ్రాయవలసిన దేమియు లేదు. దీనిని వ్రాయుటలో నాకత్యంత ప్రోత్సాహమొసంగిన శ్రీ వేంకటేశ్వరులుగారికి అనేక కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనములు. ఇందలి దోషములను సవరించుటకు పండితులను ప్రార్థించుచున్నాను. ఈగ్రంథము నాయాంధ్ర సోదరీమణులకు విజ్ఞానవర్ధకమైనచో నేను కృతకృత్యుఁడను.

ఇట్లు,
శ్రీపాద. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

విషయసూచిక

విషయము.		పుట.
1 సావిత్రి	....	1
2 శకుంతల	....	19
3 దమయంతి	....	31
4 వీరాబాయి	....	47
5 చంద్రమతి	....	53
6 దుర్గావతి	....	62
7 లోపాముద్ర	....	69
8 అనసూయాదేవి	....	77
9 అరుంధతీదేవి	....	85
10 మీరాబాయి	....	91
11 సంధ్యావళీదేవి	....	99
12 కర్మదేవి	....	108
13 సుమతీదేవి	....	115
14 వీరమతి	....	121
15 చంద్రవదన	....	138

విషయసూచిక

విషయము.		పుట.
16 తారాబాయి	....	144
17 ప్రభావతీదేవి	....	151
18 రామాబాయి	....	157
19 సుముఖీదేవి	....	169
20 సురభిదేవి	....	175
21 అసామాన్య	....	181

1

సావిత్రీదేవి

శ్రీరస్తు

భారత రమణీమణులు

సావిత్రీ దేవి

అశ్వపతి అను రాజు మద్ర దేశమును పాలించుచుండెను. అతఁడు చాల బుద్ధిమంతుఁడును, బలవంతుఁడును, ధర్మమే జయము అని నమ్మియున్నవాఁడును అగుటవలన మద్రదేశము నందలి ప్రజలు ఎల్లరును జాల సుఖపడుచుండిరి. అతఁడు "ఇంత మంచిరాజు ఇఁక లోకములో నుండఁ" డని పేరు పొందెను. ఆతని రాణి పేరు మాళవి. ఆమె గూడఁ జాల సుగుణురాలు. ఆమె భర్తకుఁ దగిన భార్య. ఆతఁడును ఆభార్యకుఁ దగిన భర్త. వారు ఇరువురును కలలోఁ గూడ పొరపొచ్చెములు లేక హాయిగా కాలము గడుపుచుండిరి.

దేనికిని లోపము లేదుగాని పాపము! వారికి బిడ్డలు మాత్రము కలుగలేదు. బిడ్డలు లేనిదంపతులకు ఇఁక ఎన్నిభాగ్యములు ఉండినను ఏమి లాభము ? ఈ లోపము వలన వారి సుఖము అంతయు కష్టముగను సంతోషము అంతయు విచారముగను మాఱిపోవుచుండెను. వారు అనేక వ్రతములు చేసిరి. అనేక దానములు చేసిరి. వారు చేయనిధర్మము లేదు. జలకమాడని నది

లేదు. మ్రొక్కని దేవత లేదు. అయినను ఏమి లాభము? ఇన్ని చేసినను వారికి సంతానము గలుగలేదు.

తుదకు అశ్వపతి ఇట్టి వ్రతములును దానధర్మములును ఎన్ని చేసినను ఫలము లేదని నిశ్చయించుకొని, సావిత్రీదేవిని గుఱించి ఘోరముగఁ దపస్సు ప్రారంభించెను. అతఁడు అట్లు అతి నిష్ఠతో ఆతపస్సు పదునెనిమిది ఏండ్లు చేసెను. అప్పటికి సావిత్రీదేవికి అతని మీఁద అనుగ్రహము గలిగెను. వెంటనే ఆ దేవి ప్రత్యక్షమై "వత్సా! నీకు ఏమి కావలయునో కోరుకొనుము" అని చెప్పెను.

అప్పుడు అశ్వపతికిఁ గలిగిన ఆనందము ఇంత అని ఎవరు చెప్పఁగలరు? ఆతఁడు అట్లు తన్ను అనుగ్రహింపవచ్చిన సావిత్రీదేవికి సాష్టాంగనమస్కారములు చేసి ఆమెను అనేకవిధముల స్తోత్రముచేసి ఆమెను ఆనందింపఁజేసి పుత్త్రుఁడు కలుగునట్లు వరము ఇమ్మని ప్రార్థించెను. సావిత్రీదేవి 'నీకు కొమార్తె కలుగు' నని చెప్పెను. అప్పుడు అశ్వపతి సావిత్రీదేవికి మరల నమస్కారము చేసి "అమ్మా! కోరినవరము ఇచ్చెద నంటివి. నేను కుమారునిఁ గోరఁగా నీవుకూఁతురు నిచ్చితివి, ఇదియేమి న్యాయము?" అని అడిగెను. "రాజా! అందులకు నీవు మఱియొకరీతిని దలంపవలదు. ఒకప్పుడు నీ తపస్సును గుఱించి బ్రహ్మదేవునితో ముచ్చటింపఁగా అతఁడు నీకు కొమార్తను ఇచ్చుటకు నిశ్చయించెను. బ్రహ్మదేవుని నిశ్చయమునకు ఇంక అడ్డు లేదు. అది అట్లు జరిగి తీరవలసినదియే కాని నీవు విచారింపవలదు. ఆకూఁతురు కార

ణమువలన నీకు మఱియొక విధముగా మఱియొకప్పుడు నూర్గురు కుమారులు కలుగఁగలరు. సంతోషముతో ఉండుము" అని చెప్పి సావిత్రీదేవి అంతర్ధాన మయ్యెను.

పిదప స్వల్పకాలమునందే మాళవి గర్భమును దాల్చెను. ఈ సంగతి విని లోకులు ఎల్లరును ఆనందించిరి. నవమాసములు నిండినతరువాత నొకనాఁడు శుభముహూర్తమున మాళవి కొమార్తను గనియెను. అప్పుడు పువ్వులవాన గురిసెను. దేవ దుందుభులు మ్రోగెను. ఆ కన్నియ సావిత్రీదేవి దయవలన పుట్టినది గావున అశ్వపతి ఆమెకు సావిత్రీ దేవి అని పేరు పెట్టెను.

లేక లేక కలిగిన ఆ బిడ్డను అశ్వపతియు మాళవియు పూవులలోఁ బెట్టి అల్లారుముద్దుగఁ బెంచుకొనఁదొడఁగిరి. క్రమ క్రమముగ సావిత్రికి బాల్యము కడచెను. యౌవనము పొడ చూపెను. ఆమె వయస్సుతోఁ గూడ బుద్ధియు, పెద్దలయెడల వినయవిధేయతలును, తల్లిదండ్రులయెడల భక్తిగౌరవములును, లోకజ్ఞానమును, మంచిచెడ్డలను ఏర్పఱించుకొనువివేకమును, చాపల్యమును అడంచుకొను నిగ్రహమును, ఎల్లరను దనయెడల స్నేహగౌరవములు గలవారినిగాఁ జేసికొను చాతుర్యమును, మాటల చక్కదనమును, విద్దెలయందు ప్రవేశమును గూడ వృద్ధి కాఁజొచ్చెను. మఱియు ఆమెకు యౌవనము వచ్చినకొలఁది తల్లిదండ్రులకు ఈమెకుఁ దగిన పెండ్లికొడుకు నెక్కడ తేఁగల మను ఆందోళనము గూడ పెరిగిపోవుచుండెను. ఇట్లుండఁగా సావిత్రీ దేవి, సాళ్వపతి యగు ద్యుమత్సేనునికుమారుఁడు

సత్యవంతుఁడు అందగాఁ డనియు, సుగుణవంతుఁ డనియు, దనకుఁ దగిన వాఁడు అనియు విని అతనిని మనస్సునందు భర్తగా వరించెనుగాని సిగ్గువలన ఆ విషయమును పరికినిఁ దెలియకుండ దాచిపెట్టెను.

ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు అశ్వపతికడకు నారదమహర్షి వచ్చెను. అట్లు వచ్చిన నారదునకు అశ్వపతి తగినమర్యాదలు చేసి ఆతనితో మంచిమంచి విషయములను గుఱించి మాట్లాడు చుండఁగా, చెలికత్తెలతోఁ గూడుకొని ముచ్చటలాడుచు సంతోషముతో సావిత్రి అచ్చటకు వచ్చెను. అశ్వపతి నారదునితో మాట్లాడుచుండుటఁ జూచి చెలికత్తెలు అచ్చటచ్చట నిలిచి పోయిరి, గాని సావిత్రిమాత్రము నిలువక వడివడిగ వచ్చి తండ్రికి మ్రొక్కెను. వెంటనే రాజు అత్యంతప్రేమతో కుమారికను గ్రుచ్చియెత్తి తొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని లాలింపఁదొడఁగెను. అది చూచి నారదుఁడు "రాజా! నీకూఁతురు సావిత్రి యౌవనమువలన చక్కగా ప్రకాశించుచున్నది. ఈమెకు తగిన వరునిఁ జూచి పెండ్లిచేయక ఇంకను అట్లుంచినావ వేమి?" అని యడిగెను.

అప్పుడు రాజు పుత్రికను జూచి "తల్లీ! అనేకవిధములఁ బ్రయత్నములు చేసితిని; గాని నీకుతగిన భర్త నాకు ఎందును గాన్పింపలేదు. విద్యయందును, రూపమునందును, గుణమునందును చక్కని రాకొమరుఁడు నాకు ఒక్కఁడును గాన్పింపలేదు. ఇఁక ఆపని నావలనఁ గానేరదు. నీవును వివేకవంతురా

లవు. నీ మనస్సునకు నచ్చిన రాకుమారుని వరింపుము" అని చెప్పెను. ఇది విని సావిత్రి తొలుత సిగ్గుపడియెను; గాని తాను ఊరకున్నచో తన తండ్రి సత్యవంతునిఁ గాక మఱియొకనిని నిశ్చయించునేమో యనుభయంబునను, సత్యవంతుని మీఁదిప్రేమ త్వరపెట్టుటవలనను, సాహసించి "తండ్రీ! సాళ్వభూపతి కుమారుఁడగు సత్యవంతుని నేను వరించితిని. సాళ్వభూపతి ఇప్పుడు దైవయోగమువలన కన్నులు లేక, రాజ్యమును గోలుపోయి భార్యతోడను, కుమారునితోడను అరణ్యమున నున్నవాఁడు. ఎట్లయినను నన్ను సత్యవంతునకు ఇచ్చి వివాహము సేయుము" అని చెప్పెను.

అది విని అశ్వపతి నారదునిఁ జూచి "మునీంద్రా! మూఁడు లోకములయందును నీకుఁ దెలియనిది ఏమియు లేదు. సత్యవంతుని నేను ఎప్పుడును జూచి యెఱుఁగను. ఆతనిని గుఱించి ఎప్పుడును వినియు ఉండలేదు. సావిత్రి చేత వరింపఁబడిన అతని గుణమును, రూపమును, స్వభావమును వివరించి చెప్పుము" అనియెను. అశ్వపతి అడుగుట తడవుగా నారదుఁడు 'రాజా! సత్యము పలుకుటవలన ఆతఁడు సత్యవంతుఁడు అని పేరుపొందెను. చిత్రాశ్వుఁడు అని కూడ అతనికిఁ బేరు గలదు. అతఁడు తేజస్సున సూర్యునితోడను, బుద్ధిని బృహస్పతితోడను, శౌర్యమున దేవేంద్రునితోడను, ఓర్పున భూదేవితోడను, కాంతి యందు చంద్రునితోడను సమానుఁడు. సౌందర్యమున అశ్వినేయులను మించును. తపము, శమము, దమము, దానము, బ్రాహ్మ

ణులయందు భక్తి, గొప్ప ప్రభావము, అతనియందే కలవు. కాని వీనిని అన్నిటిని కప్పివేయు ఒక్క కీడుమాత్రము అతని యందుఁ గలదు. అది ఏమి అందువా ? నేఁడు మొదలుకొని ఒక్క సంవత్సరమునకు అతఁడు మృతి బొందును. ఇప్పుడు ఈ విషయము నీకు అవశ్యము చెప్పవలసినది గావున చెప్పితిని' అని చెప్పి ఊరకుండెను.

ఇది యంతయు విని అశ్వపతి గడగడలాడి సావిత్రినిఁ జూచి 'బిడ్డా ! సంవత్సరమునకు చనిపోవువానికి ఎన్ని సుగుణ ములు ఉండిన ఏమి ? ఎంత సౌందర్యము ఉండిన ఏమి ? నారద మహర్షికిఁ దెలియనివిషయములు లేవు. ఈతఁడు అన్నమాట ఎప్పుడును అసత్యము గాదు. కావున మఱియొకవరుని ఎన్నుకొనుము' అని చెప్పెను.

ఈమాట సావిత్రికి చాల కష్టముగా తోఁచెను. 'తండ్రీ! మనస్సు, మాట, శరీరము అనుమూఁడింటియందును మనస్సు ప్రధానము. సత్యవంతుని నేను మనస్సున భర్తగా వరించితిని. ఇఁక మఱియొకనినిఁ బెండ్లియాడతగునా?. ఏది ఎట్లు అయినను నేను మఱియొకనిని వివాహ మాడఁజాలను' అని సావిత్రి ఊర కుండెను. అప్పుడు తన దెసకు చూచిన అశ్వపతికి నారదుఁడు 'రాజా ! నీ ముద్దులకూతురు సుగుణరాశి ; ఆమె నిశ్చ యము మాన్ప శక్యముగాదు. కావున నీవు ఏమియు సందేహిం పక ఈమెను సత్యవంతునకు ఇచ్చి పెండ్లిసేయుము. ఆమె చేసిన పుణ్యమువలన అతఁడు చాలకాలము జీవింపవచ్చును.' అని

చెప్పెను. అట్లే చేసెదను అని అశ్వపతి చెప్పెను. వారిని దీవించి నారదుఁడు స్వర్గమునకుఁ బోయెను.

వెంటనే అశ్వపతి మంచిదినమున బంధువులు,మంత్రులు, వృద్ధులు, పురోహితులు మున్నగు వారిని వెంటఁబెట్టుకొని పెండ్లికిఁ గావలసిన సంభారములు అన్నియు కూడఁబెట్టుకొని కుమార్తెతో అరణ్యమున ఉన్న ద్యుమత్సేనుని కడకు వెళ్లెను. ద్యుమత్సేనుఁడు అశ్వపతికి అర్ఘ్యపాద్యాదుల నొసంగి మర్యాద చేసి కుశలము అడిగి పిదప 'వచ్చిన పని యే'మని యడిగెను. అందులకు అశ్వపతి, 'ఈకన్నియ నా కూఁతురు. రాజా! ఇప్పుడు మాకులమున కెల్ల ఈమెయే రత్నదీపమై ఆధారమై యున్నది. నాయందు దయ వహించి ఈ నాముద్దుబిడ్డను కోడలుగా గ్రహింపుము.' అని చెప్పి సావిత్రిచే ద్యుమత్సేనునకు మ్రొక్కించి మరల 'నీకొడుకు సత్యవంతునకు ఈ కన్నియ, ఈ కన్యకు నీ కొడుకును తగుదురు. సమగుణరూపు లగు వీరు ఇరువురకును దాంపత్యము చాల చక్కఁగ నుండును' అని వేఁడెను. అప్పుడు ద్యుమత్సేనుఁడు ఇట్లు చెప్పెను.

ద్యుమ.—'మిత్రుఁడా! నీకు మాయందుఁగల అనుగ్రహము చాల గొప్పది. నీవు చూపిన నెనరునకు మేము ఎంతయు కృతజ్ఞులము. కాని మేము రాజ్యమును గోలుపోయి ఘోరారణ్యములో తపస్సు చేసికొనుచున్నారము. నీకూఁతురు శిరీషపుష్పము కంటె సుకుమారి. మాతోఁ గూడ ఈ కన్నియ భయంకరము అగు అరణ్యములో నుండఁ గలదా ?'

అశ్వ.—'మీరు నిరాశవలన 'ఇట్లు చెప్పుచున్నారు. కలిమి లేములు కావడికుండలు. భాగ్యము గలిగినప్పుడు పొంగి పోవుటయు అది పోవునప్పుడు క్రుంగిపోవుటయు తగునా? అతి సుకుమారు లగు మీవలెనే నా కూఁతురు గూడ అరణ్యమున వసింపఁగలదు. నీతో వియ్యము అందవలెనని గంపెఁ డాశతో వచ్చితిని. మిత్రుఁడు నా వేఁడికోలు మన్నింపకుండుట న్యాయ్యమా?'

ఇట్లు అశ్వపతి పలుక మాఱు పల్కలేక అంధుఁడైన ద్యుమత్సేనుఁడు చాల సంతసించి ఆశ్రమమున ఉన్న మునీశ్వరు లకు ఎల్లరకు నీ సంగతిఁ దెలిపి వారి అనుజ్ఞ నంది శుభముహూ ర్తమున సావిత్రీసత్యవంతులకు వివాహము చేసెను. అశ్వపతి కూఁతునకు అల్లునకు గొప్పగొప్ప వెలగల వస్త్రములు ఒసంగి సావిత్రిని అత్తింట నుంచి నిజపురమునకుఁ బోయెను.

సావిత్రి తల్లిదండ్రులు ఇచ్చిన వెలగలవస్త్రములను వదలి వైచి అత్తగారివలె వనవాసమునకు తగిననారచీరలను ధరించి భర్తకును అత్తమామలకును అనేకవిధముల పరిచర్య చేయుచు తా నట్టి బాధను లెక్కసేయక వారికి ఏమియు బాధలు లేకుండఁ జూచుచుండెను.

సావిత్రి నారదుఁడు తన తండ్రి ఇంటికి వచ్చినదిమొదలు కొని దినములు లెక్కపెట్టుచుండెను. అక్కతన నాలుగు దినము లకు ఇఁక సంవత్సరము ముగియు ననఁగా ఆమె యొకింగి మూఁడు రాత్రింబగళ్లు ఉపవాసము చేయవలసిన ఒక వ్రతము

ప్రారంభించెను. అది తెలిసికొని ద్యుమత్సేనుఁడు కోడలిని చేరఁ బిలిచి 'తల్లీ! నీవు ఎప్పుడును కష్టములను అనుభవించిన దానవు గావు. ఇట్టి కఠినవ్రతమును ఏల పూనితివి ?' అని యడిగెను. అందులకుసావిత్రి నావ్రతమునుగుఱించి మీరువిచారింపవలదు. నే నొకగొప్ప ఫలమునుగోరి ఈవ్రతమును ప్రారంభించితిని. ఇప్పుడు నన్ను మీరు వల దని చెప్పకుఁడు. దీనిప్రయోజనము తరువాత మీకు దెలియఁ గలదు.' అని సమాధానము చెప్పెను. ద్యుమత్సేనుఁడు మాఱుమాటాడక అందులకు సమ్మతించెను./

మూఁడు రాత్రింబగళ్లు గడచెను. నాల్గవ నాఁడు అరుణోదయకాలమున మేల్కొంచి సావిత్రి పనులు అన్నియు ముగించుకొని భర్తకు పరిచర్యచేసి అత్తమామలకును ఆయాశ్రమమునందలి బ్రాహ్మణులకును నమస్కరించి వారివలన "సౌభాగ్యవతీభవ" అను దీవనను బడసి తన భర్త నాఁడు మరణించు నని తలంచి చాల తొట్రుపడుచుండెను. ఇట్లుండఁగా జాము ప్రొద్దెక్కెను. అప్పుడు ద్యుమత్సేనుఁడు కోడలినిఁ బిలిచి "తల్లీ! మూఁడు రాత్రింబగళ్లు ఉపవాసము చేసి సొలిపోయి ఉన్నావు. నేఁడు అప్పుడే జాముప్రొద్దు ఎక్కినది పెందలకడ భుజింపరాదా" అని అడుగఁగా సావిత్రి "నేఁటి సాయంకాలము వఱకును ఈ వ్రతము ముగియదు" అని బదులు చెప్పెను.

అప్పుడు సత్యవంతుఁడు గండ్రగొడ్డలి చేఁబూని సమిధలు కుశలు, ఫలములు మున్నగు నవి తెచ్చుటకు అడవికి బయలు దేరెను. అది చూచి సావిత్రి భర్తను నన్ను గూడ వెంటఁ

గొనిపొమ్మని కోరెను. సత్యవంతుఁడు "నీవు మూఁడు దినములు ఉపవాసము చేసి డస్సి యున్నావు. అరణ్యమునకు రాఁజాలవు" అని చెప్పెను. గాని సావిత్రి అందులకు అంగీకరింపక 'నాకు ఏమియు శ్రమలేదు. అడవి చూడవలయు నని ముచ్చటగా నున్నది. నేఁడు నన్ను వారింపవలదు'అని సావిత్రి బతిమాలెను. సత్యవంతుఁడు అందులకు ఏమియు చెప్పక "సరే" అని సమ్మతించెను. వెంటనే సావిత్రి అత్తమామల సెలవు గోరెను. వారును ఉపవాసము సంగతిచెప్పి మాన్పింపఁ జూచిరి; గాని తుదకు సావిత్రి బతిమాలుటను జూచి "ఈ ముద్దుగుమ్మ మనలను ఎప్పుడును ఏమియు కోరలేదు, ఇది కష్టమైనను ఆమెకు ముచ్చటగా నున్నది గావున వారింప తగదు"అని వారు కోడలికి సెలవిచ్చిరి. వెంటనే సావిత్రి సత్యవంతుని కై దండ చేకొని ఘోరారణ్యమునకు బయలుదేరెను.

సత్యవంతుఁడు సావిత్రికి అరణ్యమునందలి వింతలు అన్నియుఁ జూపఁదొడఁగెను. సావిత్రి వానిని జూచుచునే ఉండెను. గాని మనస్సులో నున్న ఆందోళనము వలన కొంచెము భయభ్రాంతయై 'నడుమనడుమ అటునిటు భయముతోఁ జూడసాగెను. ఇట్లు కొంతదూరము పోవునప్పటికి, ఒకచోట మంచి పండ్లు కాన్పింపఁగా సత్యవంతుఁడు వానిని గోసెను. సావిత్రి ఆపండ్లు అందుకొని బుట్ట నింపెను. పిదప సత్యవంతుఁడు గొడ్డలి చేతఁబట్టి సమిధలుకొట్టసాగెను. కొంతసేపటికి అతనికి చాలభారముతోఁచెను. వెంటనే అతఁడు గొడ్డలిని అచ్చట పడవేసి సావిత్రి

చెంతకువచ్చి "శరీరము పరవశము అగుచున్నది. మనస్సు తల్ల డిల్లుచున్నది. శూలములతో పొడిచినట్లు తల పోటుగా నున్నది. ఇఁక నిలువలేను. కొంచెముసేపు ఇక్కడ శ్రమతీర శయనించె దను" అని చెప్పెను. వెంటనే సావిత్రి సత్యవంతుని శిరస్సును తనతొడపై నిడుకొని అతనిని పరుండఁజేసెను. కొంచెముసేపటి లోనే సత్యవంతుఁడు సోలిపోయి నిశ్చేష్టుఁ డయ్యెను.

అంత కాటుకవంటి దేహచ్ఛాయ కలవాఁడును, కోఱ పండ్లుగలవాఁడును, భయంకరములైన నేత్రములు కలవాఁడును, తళతళమెఱయు బంగరు వస్త్రము గట్టినవాఁడును, ప్రళయాగ్ని వలె చూడ శక్యముకానివాఁడును, పాశహస్తుఁడును అగు ఒక దివ్యపురుషుఁడువచ్చి సత్యవంతుని సమీపించుటఁ జూచి సావిత్రి భీతిల్లి క్రిందపడి లేచి నిలిచి "అయ్యా! మీ రెవరు? ఇక్కడకు ఏల వచ్చితిరి"? అని అడిగెను. అందుల కాతఁడు "సాధ్వీ! నేను యముఁడను. పాతివ్రత్యమాహాత్మ్యమువలన నీవు నన్ను చూడఁగలిగితివి. ఇతరులు నన్ను చూడఁజాలరు. నీభర్తకు ఇపుడు మరణకాలము వచ్చినది. ఈతఁడు మహాపుణ్యాత్ముఁడు కావున ఇతరులను బంపక నేనే వచ్చితిని" అనిచెప్పి సత్యవం తుని శరీరమునుండి ప్రాదేశమాత్రుఁడగు జీవునిఁ దీసి పాశము లతో బంధించి దక్షిణపుదిక్కునకు బయలుదేరి పోఁదొడఁగెను.

వెంటనే సావిత్రి సత్యవంతుని కళేబరమును సురక్షిత మైన ఒక స్థలమున దాచి పాదములు తడబడ యమునివెంటఁ బడెను. అది చూచి యముఁడు "సాధ్వీ! నీవేల నాతో వచ్చె

దవు? ఇఁక ముందు మార్గము చాల కష్టమైనది. వెనుదిరిగి పొమ్ము" అని చెప్పెను; గాని సావిత్రి అట్లు చేయక "మహాత్మా! నీవు నన్ను సాధ్వీ! అని పిలిచితివి, సాధ్వికి భర్త ఎక్కడకుఁ బోయిన అక్కడకుఁ బోవుట ధర్మము గదా? నాకు నా పతియందుఁ గల భక్తివలనను, నీ యనుగ్రహామువలనను పోరాని స్థలము లేదు. అన్నిమార్గములయందు ధర్మమార్గము ఉత్తమము. ధర్మమునకు సజ్జనులు ఆధారులు. సజ్జనదర్శనము ఎప్పుడును వ్యర్థము గాదు. కావున సజ్జనశేఖరుండ వగు నీ దర్శనము చేసి నేను వ్యర్థముగ ఎట్లుపోవుదును?" అనెను. అది విని యముఁడు సావిత్రి మాటలకు మెచ్చి "నీ భర్తప్రాణము తక్క నేమి కోరినను ఇచ్చెదను" అనియెను. వెంటనే సావిత్రి "రాజ్యమును గోలుపోయి అరణ్యములో వ్రతములు చేయుచు జీవించుచున్న నామామ అగు సాళ్వభూపతికి గ్రుడ్డితనము పోవునట్లు వరము ఇమ్ము" అని అడిగెను. 'ఇచ్చితిని. ఇఁక మరలిపొమ్ము' అని చెప్పి యముఁడు నడువసాగెను. మరల సావిత్రి వెంటబయలుదేరి, "మహాత్ములు మాటచేతఁ గాని, మనస్సుచేతఁగాని, క్రియచేతఁగాని, పరికిని ఎగ్గుసేయరు. ఎప్పుడును దీనులను రక్షింతురు. అర్థుల కోరికలు మిగిలిపోకుండ కోరినదానికంటె ఎక్కుడు తీర్తురు. ఆశ్రితులను చాల దయతో చూతురు. దేవోత్తమా! నీకు తెలియనిది ఏమి గలదు?. ధర్మము నీ చిత్తము వచ్చినట్లు నడుచును గదా? సమబుద్ధితో సమస్తప్రాణులకును తగినఫలము ఇచ్చెదవు గావున నీవు సమవర్తివి అయితివి. నీకు సమానులు ఎవరు? నీవు సమస్తభూతములను యమింతువు గావున యముఁ

డవు అయితివి. సకలపాపశమనంబున శమనుఁడవు అయితివి" అని ఉపన్యసింపసాగెను.

అది విని యముఁడు మరల నానందించి "రమణీమణీ! సత్యవంతుని ప్రాణములు తక్క తక్కినవి ఏవి కోరినను ఇచ్చెదను" అనియెను. వెంటనే సావిత్రి ఆనందముతో "దేవా! శత్రువులకుఁ గోలుపోయిన రాజ్యమును ద్యుమత్సేనమహారాజు మరల పరిపాలించునట్లు అనుగ్రహింపుము" అని వేఁడెను. అందులకు "ఇచ్చితి నిఁక నిలిచిపొమ్ము" అని చెప్పి యముఁడు మరల ప్రయాణ మయ్యెను.

యథాప్రకారముగ సావిత్రి అతనివెంట నడచుచు "ధర్మాత్ములు తాము చేయు ధర్మము ఎప్పుడును తప్పరు. ధర్మాత్ముల మనస్సులయందు మోహావు కెరటములును తాపమును పుట్టవు. కావున నేను భర్తతో వచ్చుట ఎట్లు మానఁగలను? ఎట్టి సమయమునందు అయినను భ్రాంతి వహింపక ధర్మమును చేయవలదా?"అని యడిగెను. అందులకుఁగూడ సంతసించి యముఁడు "మహిళారత్నమా! నీభర్త ప్రాణములు కాక మఱియేమి కోరినను ఇచ్చెదను" అనియెను. సావిత్రి "నా తండ్రి మద్రదేశాధీశ్వరుఁడు కుమారులు లేక వగచుచున్నాడు, అతనికి నూర్గురు పుత్రులు గలుగునట్లు అనుగ్రహింపుము"అని వేఁడెను. ఇచ్చితినని చెప్పి యముఁడు సావిత్రిని "నీవు గడుదవ్వు నడచి అలసిపోయి యుంటివి ఇఁక మరలి పొమ్ము" అని ఆజ్ఞాపించెను.

అందులకుఁ గృతజ్ఞతఁ జూపి సావిత్రి "నాకు ఆయాసము ఎక్కడిది ? నామనస్సు నా భర్తయొక్క పాదపద్మములను బూజింప ఉవ్విళులూరుచున్నది. ధర్మనిరతులైన పుణ్యాత్ములు దుర్లభులుగదా ? వారిని సేవించినచో సమస్తపాపములును పోవును. వారి యనుగ్రహమువలననే సూర్యచంద్రులు గతి తప్పకుండ నున్నారు. వారి దయవలననే సప్తసముద్రములును, కులపర్వతములును నిశ్చలములై ఉన్నవి. వారిదాక్షిణ్యమువల ననే ఈ భూమి సమస్తమును భరించుచున్నది. మహాత్మా ! ఎట్టి వారు అయినను ఏడు మాటలు ఆడినచో వారలు ఆర్యులకు చుట్టములు అగుదురు అని ఆర్యోక్తి కలదుగదా ? ఆన్యాయ్య మును అనుసరించి నేను నీకు చుట్టమ నయితిని. కావున మిత్ర మనోరథము అవశ్యము తీర్పవలయు" నని చెప్పెను. అది విని యముఁడు చాల సంతసించి "నీవు ఏది కోరినను ఇచ్చెద" నని యెను. అందుకు సావిత్రి యముని ఎంతయు కొనియాడి "భర్తలేని బ్రతుకు దుస్సహము. పతిలేని కాంత దూషింపఁ బడును. కావున నాభర్తకు ప్రాణము లొసంగి నన్ను రక్షిం పుము" అని వేఁడెను. వెంటనే యముఁడు సత్యవంతుని బ్రతికించి "కోమలీ ! నీభర్త అగు సత్యవంతుఁడు నాల్గువందల ఏండ్లు జీవించును. నూర్గురు కుమారులను గనును. అనేక యజ్ఞము లను జేసి దేవతలను తృప్తిబొందించును. వంశమునకు భూషణం బగును" అని యాశీర్వదించి మాయ మయ్యెను.

వెంటనే సావిత్రి సత్యవంతుఁడు ఉన్నచోటికి వచ్చి తొల్లిటివలె ఆతని తల తొడమీఁద ఇడుకొని కూర్చుండెను.

అట్లు కొంతతడవు జరుగునప్పటికి సత్యవంతుఁడు లేచి కూర్చుండి "రమణీ! ఎంత నిద్దుర వచ్చెను! ఎవఁడో బలవంతుఁడు వచ్చి నన్ను లాగెను. అతఁ డెవ్వఁడో చెప్పుము" అనియెను. అప్పుడు సావిత్రి ఆతనిని తగునట్లు లాలించి "అంతయు రేపుచెప్పెదను" అని బయలుదేరఁ దీసెను.

సత్యవంతుఁడు సావిత్రిని జూచి "సాధ్వీ! మనము వచ్చి చాలఁ దడవు అయినది. నా బాధ అంతయు తొలఁగి పోయి నది. నాతలిదండ్రులు మనకొఱకు ఎంతయో అడలుచుందురు. నేను ఎప్పుడును వారిని విడిచి ఇంతతడవు ఎక్కడను సంచరింప లేదు. వేగ రమ్ము పోదము" అని చెప్పి వడిగ నడువఁ దొడఁ గెను. పండ్లబుట్ట బలు వని సావిత్రి దానిని ఒకచెట్టుకొమ్మకు తగి లించి గొడ్డలిని చేతఁబట్టుకొని సత్యవంతుని బొదివి పట్టి బయలు దేరెను.

అంతకు మున్నే కన్నులు వచ్చుటవలన సమస్తమును జూచుచు తనకొడుకుకొఱకు ద్యుమత్సేనుఁడు విచారించు చుండెను. ఆతనిరాణి గూడ అట్లే ఉండెను. వారిని ఊరడించు టకు ఆశ్రమమునందలిమునులు ఎల్లరు వచ్చి అతనికి కన్నులు వచ్చుటకు అబ్బురంపడి విచారము ఉడుపఁ దొడఁగిరి. ఇంతలో సావిత్రితో సత్యవంతుఁడు వచ్చి తల్లిదండ్రులకును,మునులకును, నమస్కరించెను. అందఱును వారిని దీవించిరి. ద్యుమత్సేనుఁడు 'పుత్రా! నేఁడు ఇంత తడవు ఏల రావైతివి ?' అని అడిగెను. సత్యవంతుఁడు తాను మూర్ఛ వచ్చి పడిపోవుట మున్నగునవి

అన్నియుఁ జెప్పెను. అప్పుడు సావిత్రి నారదుఁడు వచ్చినది మొదలుకొని జరిగినసంగతులు అన్నియుఁ జెప్పెను. అది విని ఎల్లరును ఆమెను గొనియాడిరి. కొన్నిదినములకు ద్యుమత్సేనుని అమాత్యులును, భృత్యులును, పౌరులును, దేశమునందలి పెద్దలును వచ్చి మహారాజా! నీశత్రువు భృత్యభేదనమువలన బాంధవులతోడను సహాయులతోడను మడిసెను. ఎల్లరును సాళ్వరాజ్యమునకు ఏలికగా నన్ను కోరుచున్నారు. కన్నులు వచ్చిన నిన్ను చూచుటవలన నేఁడు మాకన్నులు చల్లఁబడినవి. వెంటనే దయసేయవలయు నని ప్రార్థించిరి. అందులకు చాల సంతసించి ద్యుమత్సేనుఁడు తత్క్షణమే ఆయాశ్రమమునందలి మునులను బిలిచికొని కుమారుఁడును తానును ఏనుఁగు నెక్కి కోడలితోడను రాణితోడను సకలచతురంగబలములు కొలువ పురమునకుఁ బోయి సింహాసనమెక్కి అందఱసమ్మతిని కుమారునకు యౌవరాజ్యము ఒసంగెను. పిదప సావిత్రితండ్రికి నూర్గురు పుత్రులు గలిగిరి. సత్యవంతుఁడు నాల్గువందల యేండ్లు జీవించి చక్కఁగా రాజ్య మేలెను. సావిత్రి సత్యవంతునివలన నూర్గురు పుత్రులను బడసెను.

2

శకుంతల

శ్రీరస్తు

భారతరమణీమణులు

శకుంతల

దుష్యంతుఁడు చంద్రవంశమునఁ బుట్టిన గొప్ప రాజులలో ఒకఁడు. ఆతనికి వేఁట అనిన ఎంతో ఆనందము. అక్కతన ఆతఁడు ఒకనాఁడు వడిగలగుఱ్ఱములచే లాగఁబడు రథమును ఎక్కి చాలమంది గుఱ్ఱపురౌతులు వెంట రా వేఁటకై అరణ్యమునకు బయలువెడలెను. అరణ్యము చొచ్చినవెంటనే అందఱును వేఁట ప్రారంభించిరి. వారికంటఁబడినమృగము ఒక్కటియు మిగిడి ప్రాణములతోఁ బోయి యెఱుఁగదు. తుదకు వనమునందలిజంతువులు అన్నియు అయిపోవు నని తోఁచునట్లు వారు వేఁటాడిరి. అందు దుష్యంతుఁడు వెంటవచ్చిన వారి సంగతి సందర్భములను జూడక కాన్పించిన ఎల్ల జంతువుల మీఁదికిని రథమును దోలించెను. అక్కతన ఆతని రథము పరివారమును విడిచి చాలదూరము పోయెను.

రాజుతో పోఁజాలక పరివారము అచ్చటచ్చట శ్రమడీఱ నిలిచిపోయెను. కొలఁది సేవకులును, ఇద్దఱు ముగ్గురు మంత్రులును, పురోహితుఁడును మాత్రమే ఆతనితోఁ గూడ నుండిరి. అట్లు దూరము పోయిన రాజునకు అనేకవిధము లయిన పూవులతోడను, ఫలములతోడను వంగియున్న చెట్లు, పొదరిండ్లు మున్నగు వానిచే ఎంతో చక్కఁగా నున్న ఒక వనము కానఁబడియెను. దాని అందమునకు మెచ్చుకొనుచు అందు ప్రవే

శించునపుడు తీఁగలు అను స్త్రీలు తుమ్మెద ఝుంకారము లను దీవనలతో రాజునకు మలయమారుతమువలన రాలుచున్న పుష్పము లను అక్షతలతో సేసలు పెట్టిరి. మఱియు వేఁటాడి యాడి అలసిసొలసియున్న ఆతనికి నీటిమీఁదినుండి వచ్చిన పిల్ల వాయువులు శ్రమతీర్చెను. అట్టి సమయమున గోరువంకలు, కోయిలలు చిల్కలు మున్నగు వాని మృదుకూజితములచే అర సొక్కి యున్న రాజు ముందునకు అరిగి అరిగి పుష్పములు లేక పోయినను హోమధూమములచే హృదయానందకరముగ గుబా ళించు తీఁగలచే అలముకొనఁబడిన చెట్లుకొమ్మలమీఁదనుండి వెడలిపోక జుంజుమ్మని రొదచేయు తుమ్మెదల వలన ఇది మునీశ్వ రుల తపోవనము అని తలంచెను. ఆతఁ డింకను కొంచెము ముందునకుఁ బోఁగా పర్ణశాలల పంచలను, అరఁగులమీఁదను కూర్చుండి శిష్యులకు పాఠములుచెప్పుచున్న మునులును, వెను కటి పాఠములు చింతన చేసికొనుచున్న మునిబాలకులును, కాన్పించిరి. మఱికొంత ముందునకుఁ బోఁగా అచ్చట సింహము లును ఏనుఁగులును ఒక చెట్టుక్రిందనే పడుకొని యుండెను. పిల్లులును ఎలుకలును కలిసి ఎంతో సంతోషముతో చెలగాట లాడుకొనుచుండెను. ఇది యంతయుఁ జూచి ఆతఁడు మునీశ్వ రుల ప్రభావమునకు చాల ఆశ్చర్యపడెను.

పిదప రాజు అది కణ్వమహాముని ఆశ్రమము అని తెలిసి కొని "మహర్షికి నమస్కరించి వచ్చెదను. నేను వచ్చునంత దనుక మీరు ఇక్కడనే ఉండుఁడు" అని కూడవచ్చిన వారిని ఆజ్ఞాపించి లోనికిఁ బోయెను. అక్కడ పర్ణశాలయందు ఒక

మరపొన్న చెట్టునీడ కూర్చుండి యున్న సుందరి రాజును జూచి తటాలున లేచి నిలిచెను. ముల్లోకములయందును సౌందర్యమున ఈడులేనిఆమె నవమన్మథరూపుఁడైన రాజును ఎఱింగి వినయముతో ఆసనము, అర్ఘ్యము, పాద్యము, మున్నగు వానిచే సంతృప్తునిఁ జేసి కుశలము అడిగెను. ఆమె మాటలయందలి మాధుర్యమునకు ఆనందించుచు దుష్యంతుఁడు "వేఁటకొఱకు ఈ యరణ్యమునకు ఏగుదెంచి కణ్వమహామునులను జూచి పోవుటకు ఇందు వచ్చితిని. వా రెక్కడకుఁ బోయిరి" అని అడిగెను.

"వారు ఇప్పుడే ఫలములకొఱకు వనాంతరమునకు పోయిరి. మీ రాక తెలిసికేని వారు ఇప్పుడే రాఁగలరు. ఒక్క ముహూర్తకాలము ఇక్కడ విశ్రమింపుఁడు" అని ఆమె బదులు పల్కెను. ఆ ముద్దుగుమ్మ వినయమునకు ఆనందించి, ఆమెమృదు మధురవచనములకు మెచ్చి, ఆమెను కన్యకఁగా ఎఱింగి మన్మథ రాజ్యలక్ష్మివోలు ఆమె సర్వాంగసౌందర్యమును జూచి మోహితుఁడై రాజు ఆమెను "నీవు ఎవ్వరి కూఁతురవు ?. ఇంతటి అందగత్తెవు అగు నీవు ఈ అరణ్యమునకు ఏల వచ్చితివి?" అని అడుగఁగా ఆమె "నేను కణ్వమహామునీంద్రుల కూఁతురను" అని చెప్పెను. అది విని రాజు 'ఈమె మునికన్యక యైనచో నాకు ఈమెపై నేల మోహము కలుగవలెను ?' అని ఆశ్చర్యపడి "రమణీమణీ ! కణ్వమహర్షిశేఖరులు అస్ఖలితబ్రహ్మచారులు అని విందుము. వారికి నీవు ఎట్లు పుట్టితివి ?" అని మరల నడిగెను. అందులకు శకుంతల తన జన్మవృత్తాంతము ఇట్లు చెప్పెను.

"ఇప్పుడు నీవు నన్ను అడిగిన ప్రశ్నయే మున్ను ఒక ప్పుడు ఒక మునినాథుఁడు తండ్రిగారిని అడిగెను. అప్పుడు మాతండ్రి ఇట్లు చెప్పెను. రాజర్షి అయ్యును తపోమాహాత్మ్య మువలన బ్రహ్మర్షి అయిన విశ్వామిత్రుఁడు ఘోరతపస్సు ప్రారంభించెను. దానికి భీతిల్లి దేవేంద్రుఁడు ఆతని తపస్సు చెఱచి రమ్మని మేనకకు చెప్పెను. ముక్కోపి అగు విశ్వామిత్రుని వద్దకు వెళ్లుటకు మేనక మొదట జంకెను గాని తుదకు ధైర్యము వహించి బయలుదేరిపోయి విశ్వామిత్రుని ఆశ్రమము ప్రవేశించి అట సంచరింపఁ దొడఁగెను. ఒకప్పుడు గాలివలన దాని ఒడలిమీఁది వస్త్రము తొలఁగి పోయెను. అప్పుడే విశ్వామిత్రుని చూపులు ఆమెపైఁ బడెను. వెంటనే ఆతనికి మోహము గలిగెను. పిదప నాతఁ డామెతో చాలకాలము క్రీడించెను. కొన్ని దినములకు మేనకకు ఆఁడుబిడ్డ పుట్టెను. ఆబిడ్డను మాలినీ నది యొడ్డున విడిచి మేనక స్వర్గమునకుఁ బోయెను. జరిగిన దానికి వగచి విశ్వామిత్రుఁడు మరల తపస్సునకుఁ బోయెను. దిక్కులేక పడియున్న ఆబిడ్డను ఘోరమృగముల కంటఁ బడకుండ శకుంతములు (పక్షులు) రెక్కలతో కప్పి యుండెను. ఇంతలో మేము సమిధలు, కుశలు, ఫలములు తెచ్చుటకు అడవికిఁ బోయితిమి. అప్పుడు మేము ఆ బిడ్డను జూచి జాలిపడి మా ఆశ్రమమునకుఁ గొని వచ్చి పెంపఁ దొడఁగితిమి. ఆమె శకుంతములచే రక్షింపఁబడినది గావున శకుంతల అని పేరు పెట్టితిమి. కన్న తండ్రి, అన్నము పెట్టువాఁడు, భయమునుండి రక్షించువాఁడును, స్త్రీలకు గురు

వులు అగుటచే మేము ఈమెకు గురువులము. ఈమె మాచేఁ బెంపఁబడినది గావున మాకు ఆనందము గలిగించు కూఁతురు."

ఈ రీతిని శకుంతల చెప్పినది విని దుష్యంతుఁడు 'ఈమె క్షత్రియకన్యక కావుననే నాకు ఈమె యందు మోహము గలిగినది. కావున నాకు ఏమియు దోషము తగులదు.' అని తలఁచి ఆమెకు తనయందు అనురాగము ఉన్నట్లు చూపులవలన గ్రహించి 'సుందరీ! జగన్మోహినివి అగు నీకు నారచీరలు, వనవాసము, కందమూలములు మున్నగు వన్యవస్తువులు భుజించుట ఏమి తగును?. నీవు ఈ మునిపల్లెలో ఉండ నేల?. అనుగ్రహించి నన్ను పెండ్లియాడుము. దేవేంద్రునకుఁ గూడ దుర్లభమైన నా యంతఃపురమున నీవు సర్వాధికారిణివై సంచరింపుము. బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, రాక్షసము, ఆసురము, గాంధర్వము, పైశాచము, అను ఎనిమిది విధములైన వివాహములయందును క్షత్రియులకు గాంధర్వమును, రాక్షసమును ప్రశస్తములు. కావున నన్ను గాంధర్వవిధిని పెండ్లియాడి నాకు సుఖము గలిగింపుము.' అని శకుంతలను వేఁడుకొనియెను.

అందులకు శకుంతల 'రాజా! నాతండ్రిగారు కరుణాత్ములు, ధర్మస్వరూపులు, వారు ఇప్పుడే వచ్చెదరు. వారు వచ్చి అంగీకరించిరేని నీవు నన్ను పాణిగ్రహణము సేయుము' అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఇట్లు శకుంతల తనయందు మమకారమును విస్పష్టముగాఁ దెలుపుటచే తాళఁజాలక 'భీతమృగాక్షీ! గాంధర్వమున తనకుఁ దానే చుట్టము. తనకుఁ దానే గతి.

మఱియు ఇచ్చునపుడు తనకుఁ దానే కర్త. మఱియు గాంధర్వ వివాహము అతి రహస్యముగను, మంత్రములు లేకుండఁగను జరుగవలెను. కావున నీవు ఏల నన్ను త్రిశంకుస్వర్గమున ఉఱ్ఱూఁత లూచెదవు? శీఘ్రముగ నన్ను ఏలు కొనుము' అని ప్రార్థించెను.

శకుంతల అందులకు అంగీకరించెను; కాని 'రాజా! నాది ఒకవరము కలదు. నీ అనుగ్రహము వలన నాకుఁ గలిగిన కుమారునకు యౌవరాజ్యము ఒసంగెద వేని నీ అభీష్టము ఈ డేర్చెదను' అని కొంచెము అభ్యంతరము చెప్పెను. వెంటనే రాజు అందులకు అంగీకరించి శకుంతలను గాంధర్వవిధిని స్వీకరించి 'నిన్ను పురమునకుఁ దోడి తెచ్చుటకు మంత్రివర్గమును కణ్వ మహామునుల చెంతకు అంపెద' నని ఆమెను ఊరడించి స్వస్థలమునకుఁ బోయెను.

పిదప శకుంతల తాను చేసిన పనికి కణ్వమహర్షి కోపించునో అని వెఱవసాగెను. ఆమె ఇట్లుండఁగనే మహర్షి ఇంటికివచ్చి రూపొందినసౌందర్యమో యన తేజరిల్లుచు, సిగ్గు పెంపున తల వంచికొని అడలుచున్న కూఁతుం జూచి దివ్యజ్ఞానమున జరిగినది అంతయు గ్రహించి కడు సంతసించి శకుంతలను చేరఁ బిలిచి తొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టికొని ముంగురులు దువ్వుచు 'తల్లీ! నీ కులగోత్రసౌందర్యములకు తగిన భర్త లభించెను. అదృష్టవశమున నీవు ఇప్పుడే గర్భమును ధరించితివి. నీ గర్భమున ఉన్న బాలుఁడు సమస్తభూతములను పాలింపఁగల చక్రవర్తి. నీ ధర్మచరిత్రమునకు నాకు ఎంతయు మెప్పు కలిగినది. నీ కోరిన వరమిచ్చెద. అడుగుము' అని లాలించుచు పలికెను.

అది విని శకుంతలయు 'అమ్మయ్యా! బ్రతికితిని' అనుకొని చేతులు జోడించి 'తండ్రీ! నా మనస్సు ఎప్పుడును ధర్మమార్గమునందే ఉండునట్లును, నాకు గలిగెడు కుమారుఁడు దీర్ఘాయు రారోగ్యైశ్వర్య బలసమన్వితుఁడును, వంశకర్తయు అగునట్లు వరము దయసేయుము' అని ప్రార్థించెను. కణ్వుఁడు ఆమె కోరినది అంతయు ఒసంగి ఆమెకు గర్భిణీస్త్రీలకు చేయవలసిన విధులు అన్నియు చేయించెను. పిదప శకుంతల మూఁడు సంవత్సరములు గర్భమును మోచి శుభముహూర్తమున కుమారునిఁ గనియెను. ఆ బాలునకు మహర్షి జాతకర్మ మున్నగు సకలక్రియలను నెఱవేర్చెను. ఆ చిన్నవాఁడు భరతుఁడు అను పేరుతో దీర్ఘబాహుఁడును, మిక్కిలి బలముగలవాఁడును అయి సింహములను అవలీల జయించుచు చక్రవర్తి లక్షణములతోఁ బెరుగఁ దొడఁగెను.

ఇట్లుండగా భరతుఁడు యౌవరాజ్యపట్టాభిషేకమునకు దగిన వయస్సుగలవాఁ డయ్యెను. అది చూచి కణ్వుఁడు శకుంతలతో 'తల్లీ! సాధ్వీమణులకు ఎల్లకాలము పుట్టినింట నుండుట తగదు. సతులు భర్తలవద్దనే ఉండవలయును, స్త్రీకి భర్తయే విడుగడ. కావున నీ కుమారుని దోడ్కొని నీ పతిపాలికి పొమ్ము' అని చెప్పి తపోధనులు అయిన కొందఱు శిష్యులను తోడు పంపెను. తండ్రి ఆజ్ఞచొప్పున శకుంతల దుష్యంతుని దగ్గఱకు వచ్చి నిండుకొలువున కొలువై యున్న రాజును దర్శించెను. రాజు ఆమెను జూచి మొగము చిట్లించుకొనియెను. శకుంతల అది అంతయుఁ గనిపెట్టి 'రాజు నన్ను మఱచియుండునా? లేక

మఱచవఁ దలఁచెనా ?. అట్లు కాకున్న నాఁడు కణ్వాశ్రమమున చూపిన నెనరు,దయ, అనురాగము,కరుణ, కాన్పింపవేమి?.అయి నను తెలిపి చూచెదను'అని తలంచి దుష్యంతునిఁ జూచి 'రాజా! నాఁడు వేఁటకారణమున అరణ్యమునకు వచ్చి కణ్వమునీంద్రుల ఆశ్రమమున నాకు దయచేసిన వరమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు కొనుము. బాలసూర్యునివలె వెలుంగుచున్న యీ ముద్దుబా లుఁడు నీ కొడుకు. పురువంశమునకు అలంకార మగు వీనిని యువరాజుం జేయుము" అని పలికెను.

ఇది విని వింత అభినయించుచు రాజు "ఏమి చెప్పుచు న్నావు ?. నీవు చెప్పునది నాకు ఏమియు అర్థము అగుట లేదు. నీవు ఎక్కడిదానవో నేను ఎఱుఁగను. అసందర్భపు మాటలు చాలించి ఎక్కడనుండి వచ్చితివో అక్కడకు పొమ్ము"అని వచిం చెను. ఈ మాటలు విని శకుంతల తెల్లవోయెను. మనస్సు తొట్రుపడియెను. జగత్తు అంతయు తలక్రిందులై పోయిన ట్లును, ఆకసము విరిగి మీఁదఁ బడిపోయినట్లును తోఁచెను. వెంటనే కన్నులనుండి బాష్పధార ప్రవహింపసాగెను. ఒక్క క్షణము అట్లుండి, తెలివి తెచ్చుకొని, కంటినీరు తుడిచికొనుచు శకుంతల రాజుం జూచి'రాజా!ఎఱిఁగి ఎఱిఁగి ఇట్లు ఏల ఎఱుంగ నట్లు నటించెదవు ?. నీవును నేనునే కాని మన సమయమును ఇతరులు ఎవ్వరును ఎఱుఁగ రని తలంచుచున్నావా ఏమి?. వేద ములును, పంచభూతములును, ధర్మము, సంధ్యలును, అంతరా త్మయు, యముఁడు, సూర్యచంద్రులును, దివారాత్రములును, లోకములో జరుగు వ్యాపారములను అన్నియు కన్నులారఁ

చూచుచుండును. ఎవరును వానిని మోసగింపలేరు. కావున నా యెడల తొల్లిటి అనుగ్రహము పూనుము. గుణవతియు, సంతానవతియు, అన్నిట నీడుజోడైనదియు, విశేషించి ధర్మపత్నియు అయిన స్త్రీని అవమానము సేయువానికి ఇహపరములు ఉండవు. సత్కళత్రము గలవాఁడే గృహమేధులయందు ఉత్తముఁడు. భార్య లేని పురుషుఁడు వ్యర్థుఁడు. వాని తెలివితేటలును, శక్తిసామర్థ్యములును, గుణరూపములును, ప్రాయమును, తక్కినవి అన్నియు, వాని బ్రతుకుతోఁగూడ చౌటిపట్టులోఁ బ్రవహించు దేవనది వోలె నిరర్థకములు. మంచి భార్య కలవాఁడు ఎట్టి ఆపత్తులను అయినను దాఁటగలఁడు. మఱియు భార్య భర్తకు అర్ధాంగి అగుటవలన భార్యను అవమానించు భర్త తన్నే అవమానించుకొనినవాఁడు అగును. ఈ బాలునిఁ జూడుము. నీ తేజస్సు అంతయు వీనియందుఁ గలదు. పురుషుఁడు తానే తన స్త్రీయందు కుమారుఁడై పుట్టును. అట్టిచో నిన్నే నీవు ఏల కాదనుకొనెదవు?. రాజా ! ఇట్లు విపరీతముగా నేలమాట్లాడెదవు?. ముత్యాలదండకంటెను, కర్పూరము, చందనముల కంటెను, వసంతచంద్రికకంటెను చల్లనైన ఈ కుమారుని కౌఁగిలింత సుఖమును అనుభవింపుము. దుష్యంతుని ఉత్తమకుమారుఁడైన ఈ బాలుఁడు నూఱు వాజపేయములు చేసి వంశకర్త యగునని మునులు ఎల్లరును వినుచుండ ఆకాశవాణి కణ్వమునీంద్రుల ఆశ్రమమున పలికినది. ఇట్టి కులభూషణుని ఏల తిరస్కరించెదవు ?. అసత్యమునకు ఒడిగట్టకుము. నీవు ఎంత ధర్మస్వరూపుఁడవు అయినను అసత్యము ఆడినచో రౌరవమునకుఁ బోయెదవు.

సత్యముతో సమానమైనది ఏమియు లేదు. క్షత్రియవంశ శేఖరుఁడైన విశ్వామిత్రమహర్షికిని పవిత్రురా లగు మేనక కును బుట్టిన నా నోట అబద్ధము వెడలునా?" అని చెప్పెను. అయినను రాజు సమ్మతింపక "నేను ఎక్కడ ? నీవు ఎక్కడ ? కొడుకు ఎక్కడ?. స్త్రీలు అసత్యభాషిణులు అను మాటను సార్థకపఱిచితివి. చాలుచాలు. ఇఁక మాఱుపలుకక పొమ్ము" అని గద్దించి పల్కెను.

పాపము! అసహాయురాలగు శకుంతల ఇఁక నేమి సేయఁ గలదు? "పుట్టినప్పుడే తల్లిదండ్రులచే విడువఁబడితిని. ఇప్పుడు భర్తచే విడువఁ బడితిని. అక్కటా! ఇఁక నా బ్రతుకేల?" అని ఏడ్చుచు అడవులకుఁ బోవుటకు బయలువెడలెను. వెంటనే ఆకాశ వాణి "రాజా! తొందఱపడకుము. శకుంతల నీ ధర్మపత్ని. భరతుఁడు నీ ప్రియకుమారుఁడు. ఆదరముతో వారిని పాలింపుము." అని పలికెను. అది విని సభలో నున్న వారు అందఱును ఆశ్చర్యపడిరి. రాజును తటాలున గద్దియ దిగి సభలోని వారినిఁ జూచి "శకుంతల పల్కినది అంతయు నిజము. కాని మేమిరువురము తక్క ఇతరులు ఎఱుఁగరు. కణ్వమునీంద్రుల ఆశ్రమమున నేను ఆమెను గాంధర్వవిధిని పెండ్లియాడితిని. ఎఱిఁగియుండియు లోకులు ఏమనుకొందురో అని ఎఱుఁగనట్లు నటించితిని. ఆకాశవాణి యథార్థము చెప్పుటవలన ఇప్పుడు అందఱకును అన్నిసందేహములును తీఱినవి" అని చెప్పి అతి ప్రేమమున కొడుకు నెత్తికొని ముద్దాడి శకుంతలామహాదేవిని అతి ప్రేమగౌరవంబున ఆదరించెను. పిదప నాతఁడు శకుంతల

సాహాయ్యమున పెద్దకాలము రాజ్యము చక్కఁగా పాలించి వృద్ధుఁడై నప్పుడు భరతునకు పట్టము గట్టి శకుంతలతో తపోవనమునకు పోయెను.

3

దమయంతి

శ్రీ రస్తు

భారత రమణీమణులు

దమయంతి

విదర్భ దేశమునకు రాజు అగు భీమసేనుఁడు సంతానము లేక అరణ్యములకుఁ బోయి అచ్చట భార్యతోఁ గూడ దమనుఁడు అను మునిని గొలిచి ఆతని యనుగ్రహమున దమయంతి, యనుకొమార్తెను, దముఁడు, దాంతుఁడు, దమనుఁడు అను ముగ్గురు కుమారులను బడసెను. ఆబాలిక చంద్రరేఖవలె దినదినప్రవర్ధమానయై పదాఱు ఏండ్ల యువతి యయ్యెను. అప్పటికి అంతటి అందగత్తె ఇఁక ప్రపంచములో ఎచ్చటను లేదని ఆమె పేరు గాంచెను. ఆమెకు సౌందర్యమున దేవతాస్త్రీలను గూడఁ దలఁ దన్నఁగల నూర్గురు చెలికత్తె లుండిరి.

స్త్రీలలో అందకత్తె యని దమయంతి ఎంత పేరు గాంచెనో, నిషధ దేశమును పరిపాలించు నలుఁడు అను పేరుగల చక్రవర్తి గూడ పురుషులలో అంత అందగాఁడు అని పేరు పడెను. ఎక్కడఁ జూచినను లోకులు నలదమయంతుల సౌందర్యమును గుఱించియు సుగుణములను గుఱించియు చెప్పుకొనసాగిరి. కొంతకాలమునకు దమయంతి గుణరూపములు నలునకును, నలుని గుణరూపములు దమయంతికిని దెలియవచ్చెను. వెంటనే వారు ఒకరి నొకరు పెండ్లియాడవలె నని నిశ్చయించుకొనిరి. ఈ నిశ్చయమువలన వారు నాఁటినుండియే ఒకరికొఱకు ఒకరు పలవరింపసాగిరి.

ఒకనాఁడు నలుఁడు ఉద్యానవనమున విహరించుచుండఁగా నచ్చట హంసల గుంపు ఒకటి వచ్చి వ్రాలెను. నలుఁడు నేర్పుతో వానిలో నొకదానినిఁ బట్టుకొనఁగా అది విలవిలతన్నుకొనుచు "రాజా! దయ యుంచి నన్ను వదలిపెట్టుము. నీకు మనోహారిణి యగు దమయంతి యొద్దకుఁ బోయి నీ రూపమును గుణములను వర్ణించి చెప్పి ఆమె నిన్నే పెండ్లియాడునట్లు చేసెదను" అని మనుష్యుల మాటలతోఁ బ్రార్థించెను. వెంటనే నలుఁడు సంతోషించి దానిని విడిచిపెట్టెను.

పిదప ఆ హంస అతివేగంబున తోడిహంసలతో విదర్భ దేశమునకుఁ బోయి దమయంతి విహరించు ఉద్యానవనమున వ్రాలెను. అది చూచి దమయంతియు ఆమె చెలికత్తెలును ఆ హంసలను అన్నిటినిఁ బట్టుకొనిరి. పుణ్యవశమున నలునకు దొరకిన హంసయే దమయంతికి దొరకెను. అప్పుడు ఆహంస మనుష్య భాషణములతో "నీ ప్రియుఁడైన నలునిఁ జూచి వచ్చితిని. రూపమునందును గుణములయందును ఆతనితో సమానులు ప్రపంచమున ఎవ్వరును లేరు. అతఁడు నీకు తగిన భర్త. నీవు స్త్రీరత్నమవు. అతఁడు పురుషరత్నము" అని చెప్పెను. అది విని దమయంతి సంతోషించి "ఎట్లు అయినను నన్ను అతఁడు వివాహమగునట్లు చేయుము" అని హంసను ప్రార్థించెను. హంసయు అట్లే నలునకు తిరుగ ఆ వృత్తాంతము చెప్పెను.

అది మొదలు దమయంతి నలునియందే మనస్సు నిలిపి నిద్రాహారములను మానివైచెను. ఈ సంగతి ఆమె చెలికత్తెలు

ఆమె తండ్రి అగు భీమసేనునితోఁ జెప్పిరి. అతఁడు చక్రవర్తి నాకూఁతు నెట్లు పెండ్లియాడు నని చింతించి తుదకు దమయంతీ స్వయంవరము దేశమునందు అంతటను చాటింపించెను.

త్రిలోకసంచారి యగు నారదుఁడు స్వర్గమున ఇంద్రునితో మాటలవరుసను దమయంతీస్వయంవరవృత్తాంతము చెప్పెను. అది విని వెంటనే ఇంద్రుఁడు, యముఁడు, వరుణుఁడు, అగ్నియు నామెను మోహించి స్వయంవరమునకు బయలువెడలిరి. అప్పుడే నలుఁడు గూడ దమయంతినిఁ బెండ్లియాడ వలెనని బయలుదేరెను. లోకపాలకులును, నలుఁడును ఒకచో సమావేశ మైరి. అప్పుడు ఇంద్రుఁడు తొలుత నలునకు తమ్మెఱింగించి ఏమి కావలసినను జేసెద ననిపించికొని "మా నలుగురలో నొకనిని దమయంతి పెండ్లియాడునట్లు దౌత్యము నెరపి రమ్ము" అని చెప్పెను. అది విని నలుఁడు తెల్లఁబోయి "అయ్యో! నేనును దమయంతి మీఁదనే ఆశపెట్టుకొని వచ్చుచున్నాను. అట్టి యెడల మీరు నన్ను ఇది కోరవచ్చునా?" అని అడిగెను. అందులకు ఇంద్రుఁడు "ఓయీ! నీవు తొలుత ఏమి కోరినను చేసెద నని ఇప్పుడు ఇట్లు అందువా? ఇది నీకు ధర్మమా? వీరసేన కుమారుఁడవు అగు నీవు అన్నమాట తప్పెదవా?" అని ఏమేమో చెప్పెను. అందులకు నలుఁడు ఏమియు చెప్పలేక వల్లె అని అంగీకరించెను. ఎవ్వరికినిఁ గాన్పింపకుండ అంతఃపురము ప్రవేశింపఁగలుగుటకు ఇంద్రుఁడు నలునకు తిరస్కరిణి అను విద్య నొసంగెను.

తిరస్కరిణీసాహాయ్యమున నలుఁడు దమయంతి అంతఃపురము ప్రవేశించెను. మన్మథునికంటె అందగాఁడు అగు నలునిఁ జూచి దమయంతియు ఆమె చెలికత్తెలును ఉలికిపడిరి. అప్పుడు దమయంతి మోహాతిరేకమువలన సిగ్గువిడిచిమెల్లమెల్లఁగ "సుందరుఁడా! నీవు ఎవఁడవు? ఇక్కడకు ఎందులకు వచ్చితివి?" అని అడిగెను. అందులకు నలుఁడు "నేను దేవదూతను. నాపేరు నలుఁడు. ఇంద్రుఁడు, యముఁడు, వరుణుఁడు, అగ్ని అను నల్గురు లోకపాలకులు నిన్ను తమలో నొకనిని వరింపఁ బ్రార్థించుటకు నన్ను పంపిరి." అని చెప్పి "అట్లు చేయుమనిసిరి." అని చెప్పెను. అప్పుడు దమయంతి "నేను నిన్ను తక్క ఇఁక ఎవ్వరిని వరింపను. నా చెంత నీవు ఇతరుల మాట చెప్పవలదు అది నీకు తగదు నీవు నన్ను వలదు అనినచో ఉరిపోసికొనియో, విషమును మ్రింగియో, కత్తితోఁ బొడుచుకొనియో, జలంబునఁ బడియో ప్రాణములఁ బాసెదను" అని చెప్పెను. నలుఁడు ఎన్నివిధముల ప్రార్థించినను, ఎంత సుఖాశ చూపినను దమయంతి ఈ మాటలే చెప్పెను.అంత నలుఁడు చేయునది లేక వెడలిపోయి దేవతలతో ఆమె మాటలను విన్నవించెను.

పిదప భీమసేనుఁడు స్వయంవరసభ చేసెను. రాజకుమారులు అందఱును వచ్చి కూర్చుండిరి. ఇంద్రుఁడును, యముఁడును, వరుణుఁడును, అగ్నియు, కామరూపులు గావున నలుని రూపములు ధరించి నలుని దగ్గఱఁ గూర్చుండిరి. ఆ కారణము వలన సభలో అయిదుగురు నలులు ఉండిరి. వారిలో నిక్కమైన నలుఁడు ఎవఁడో తెలియలేక దమయంతి "ఓ దేవతలారా!

నా యెడల ననుగ్రహము పూని మీరు మీ నిజరూపములను ధరింపుఁడు" అని దీనముగ ప్రార్థించెను. అప్పుడు ఆ నలుగురు లోకపాలకులును ఆమె దైన్యమును జూచి మనస్సు కరిగి భూమిని తాఁకక అంతరాళమున నిలిచిరి. వెంటనే దమయంతి నలుని మెడలో పూలదండ వేసెను. దేవతలు పుష్పవర్షము గురిసిరి. బ్రాహ్మణులు ఆశీర్వదించిరి. మంగళధ్వనులు చెలరేఁగెను.

పిదప భీమసేనుఁడు నలదమయంతులకు మహావైభవముతో పెండ్లి చేసెను. అప్పుడు నలునకు ఇంద్రుఁడు యజ్ఞసమయములయందు నిజరూపము చూపునట్లును, అగ్నియు వరుణుఁడును వలసినచోట అగ్నియు, జలమును గలుగునట్లును, యమధర్మరాజు ఎల్లప్పుడును నలుని బుద్ధి ధర్మమునందే ఉండునట్లును వరములు ఇచ్చి స్వర్గమునకు వెడలిరి.

మార్గమధ్యమున వారికి కలిపురుషుఁడు ప్రత్యక్షమయ్యెను. "నీవు ఎక్కడికి పోవుచున్నావు?" అని ఇంద్రుఁడు అడుగగా కలి "దమయంతిచే వరింపఁబడుటకు" అని చెప్పెను. అది విని ఇంద్రుఁడు అతనికి జరిగిన సంగతి అంతయు చెప్పెను. కలి చాల కోపించి మాఱు పలుకక నిషధకుఁ బోయి తఱివేచి నలునియందు ఆవేశించి మతి విఱిచి తాను బ్రాహ్మణవేషమున పుష్కరుఁడు అను రాజు చెంతఁ జేరి, ఆతనిచే నలుని జూదమునకుఁ బిలిపించెను. జూదమునకు రమ్మని పిలువ వెళ్లకపోవుట ధర్మము గాదని నలుఁడు అందులకు అంగీకరించెను. పుష్కరుఁ

డును నలుఁడును జూదము ఆడిరి. నలుఁడు ఉన్న దంతయు నోడిపోయెను. మంత్రులు, ప్రధానులు, పురోహితులు, దమయంతి మున్నగు వారు జూదము మాను మని ఎన్ని విధములఁ బ్రార్థించినను కలిప్రేరణమువలన నలుఁడు మానలేక పోయెను. అప్పుడు దమయంతి గురుజనుల అనుజ్ఞ వడసి ఇంద్రసేనుఁడు, అను కుమారుని, ఇంద్రసేన అను కుమార్తెను వార్ష్ణేయుఁడు అను వానికి అప్పగించి రథము ఎక్కించి విదర్భకుఁ గొనిపొమ్మని పంపివైచెను. పిదప అంతయు తాను గెలుచుకొనుటవలన పుష్కరుఁడు నలుని పురినుండి వెడలఁగొట్టెను.

పురిబయటి అరణ్యమున నిద్రాహారములు లేక నలుఁడు దమయంతితో మూఁడు దినములు ఉండెను. కాని పుష్కరుని వలని భయంబున ఆతని నెవ్వరును చూచుటకు పోరైరి. అంత బంగరు రెక్కలు గలకొన్నిపక్షులు అక్కడ సంచరించుచుండుట చూచి వానిని భక్షించి ఆఁకలి తీర్చికొనవచ్చు నని తలంచి నలుఁడు కట్టుకొనిన పుట్టము విడి వానిపై వైచెను. పక్షులు ఆవస్త్రమును ఎత్తుకొని ఆకసమున నిలిచి "ఓ నా! మేము జూదమున నిన్ను ఓడించిన పాచికలము. నీ కట్టుపుట్టము హరింప ఇట్లువచ్చితిమి" అని చెప్పి ఎగసిపోయెను. నలుఁడు అప్పుడు జరిగిన మోసమును తెలిసికొని విచారించి దమయంతి చీరలో కొంత చించి కట్టుకొని బయలువెడలెను. కొంత దూరము పోవునప్పటికి రాత్రి అయ్యెను. నలుఁడును దమయంతియు ఆ యరణ్యమునందే పండుకొనిరి. ఆయాసమువలన దమయంతి

గాఢనిద్ర పట్టెను, గాని నలునకు కునుకే రాలేదు. కొంత సేపు అయిన తరువాత నలుఁడు దమయంతిని అక్కడ విడిచి ఎందో పాఱిపోయెను.

దమయంతి నిద్ర మేల్కాంచి చూచి భర్తను గానక గోలు గోలున ఏడ్చుచు దిక్కు తెలియక పోవుచుండఁగా దారిలో నొక కొండచిలువ అడ్డువచ్చి ఆమెను మ్రింగఁజొచ్చెను. ఆమె రోదనమును విని ఒక ఎఱుకులవాఁడు వచ్చి ఆపామును చంపివైచెను; గాని వెంటనే అత్యంతసుందరి యగు దమయంతిని మోహించి తన కోర్కెని ఆమెకు తెలిపెను. అది విని సహింపలేక ఆమె "నేను పతివ్రత నైతినేని ఈదురాత్ముఁడు చచ్చిపోవు గాక" అని శపించెను. వెంటనే ఎఱుక చచ్చిపోయెను.

పిదప దమయంతి కొంతదూరము నడచి చేదిపురమునకుఁ బోవుచున్న కొందఱు వర్తకులం గలిసికొని వారితోఁ గూడ ఆ పట్టణమునకు అరిగెను. ఆ పురవీథులలో ఆమె మతిపోయిన దానివలె తిరుగుచుండఁగా రాజమాత చూచి తన చెంతకు పిలిపించెను. దమయంతి ఆమె వద్ద సైరంధ్రియై పాతివ్రత్యము చెడకుండ నలునిఁ దలంచుచు దినములు గడుపఁ దొడఁగెను. అట నలుఁడు అరణ్యమునఁ బోవుచుండఁగా నొకచోట అడవి తగులఁబడి పోవుచుండెను. అందున్న ఒక నాగుబాము "నన్ను రక్షింపుము, నన్ను రక్షింపుము" అని అరచెను. కనికరించి నలుఁడు దానిని బైటకుఁ దీయఁగా అది నలునిఁ గఱచెను. వెంటనే నలుని రూపము మాఱిపోయెను. అప్పుడు కర్కోటకుఁడు అగు

ఆపాము నలునితో "ఓయీ! ఇట్లు అయినందులకు విచారింపకుము. నీ మంగళమును గోరియే నే నిట్లు చేసితిని. నీకు నీ నిజరూపము ఎప్పుడు కావలయు నని కోరెదవో అప్పుడు నన్ను తలఁచి కొనుము. నీపూర్వరూపము వచ్చుటయే కాక నీ పూర్వ వస్త్రము గూడ నీకు లభించును. నీవిప్పుడు ఋతుపర్ణమహా రాజు చెంతకుఁ బోయి బాహుకుఁడు అను పేరుతో అతని వంటలవాఁడవై యుండి అతనికి అశ్వహృదయము అను విద్య ఇచ్చి అతనివలన అక్షహృదయము అను విద్యను గైకొనుము. కొలఁదిదినములయందే నీవు మరల దమయంతితోఁ గూడుకొని నిషధదేశాధిపతివి అయ్యెదవు" అని చెప్పి మాయ మయ్యెను. కర్కోటకుని ఆజ్ఞను అనుసరించి నలుఁడు అయోధ్యానగరమునకుఁ బోయి ఋతుపర్ణుని వద్ద వంటలవాఁడుగను, అశ్వశిక్షకుఁడుగను ప్రవేశించెను.

తన కూఁతురు అల్లుఁడు రాజ్యమును వైభవమును గోలుపోయి అడవుల పాలైనా రని చారులవలన విని భీముఁడు వారినిఁ దీసికొనివచ్చినవారికి గొప్ప బహుమతులు ఇచ్చెద నని ప్రకటించెను. వెంటనే అనేక బ్రాహ్మణులు బయలువెడలిరి. అందు సుదేవుఁడు అను నాతఁడు చేదిపురమున రాజాంతఃపురమున సునంద అను రాజకుమార్తెతో నుండఁగాఁ జూచి ఆనవాలు పట్టి విదర్భయందలి వారిసేమము చెప్పఁగా దమయంతి ఏడువఁ దొడఁగెను. అది చూచి సునంద ఆసంగతి రాజమాతతో చెప్పెను. రాజమాత సుదేవుని వలన సంగతి అంతయు

విని దమయంతితో "అమ్మా! నీతల్లియు నేనును అక్కచెల్లెం డ్రము. మేము దశార్ణరాజు కూఁతుండ్రము" అని చెప్పి ఆమెను గౌఁగిలించికొని అనేకవిధముల బుజ్జగించెను. పిదపఁ గొన్నినాళ్లు అచ్చట నుండి రాజమాతతో దమయంతి "విదర్భ యందలి వారినిఁ జూడ వలయు నని కోరిక యున్నది. పంపవల యును" అని కోరెను. వెంటనే రాజమాత దమయంతిని బంగరు పల్లకిమీఁద విదర్భకుఁ బంపెను.

అట కొన్నిదినములుండి దమయంతి తల్లితో "నన్ను వెదకించి తెప్పించినట్లు నా భర్తను గూడ వెదకించి రప్పింప వలయును. లేకున్న నేను బ్రదుకఁజాలను" అని చెప్పెను. ఆమె తనభర్తతో నీవృత్తాంతము చెప్పెను. అప్పుడు "భీమరాజు నిపుణులగు బ్రాహ్మణులను రప్పించి నలుని వెదకి రండు" అని చెప్పెను. "ప్రాణసమానురాలగు భార్యను వనమున విడిచి దాని చీరలో సగము చించుకొని కఠినుఁడై ఎటకో పోయిన నలుని వంటి వారు ఎచ్చటనైనఁ గలరా? అని రాజసభలలోఁ బలుకుఁడు" అని దమయంతి ఆబ్రాహ్మణులతోఁ జెప్పెను. వారు ఎల్లరును బయలుదేరి పోయిరిగాని ఏ సంగతియు తెలిసికొన నేరక తిరిగి వచ్చిరి. అందు పర్ణాదుఁడు అను నాతఁడు మాత్రము తిరిగివచ్చి దమయంతితో "తల్లీ! నీవు చెప్పిన పలుకులు అయో ధ్యానగరమున ఋతుపర్ణుని ఆస్థానమున పలుకఁగా పొట్టివాఁ డును, వంటలవాఁడును, అశ్వశిక్షకుఁడును అగు బాహుకుఁడు అనువాఁడు నన్నొంటిగాఁ జూచి 'ఏకారణము వలన నైన మగ

వాని వలన తప్పుచేయఁబడినను దానిని సహించికొని యుండు స్త్రీరత్నము పొందరానిది లేదు' అని పలికి మాఱువల్కక ఎటకో పోయెను" అని చెప్పెను. బాహుకుఁడే నలుఁడై ఉండు నా యని సందేహించి దమయంతి తల్లితోఁ జెప్పి సుదేవుఁడు అను బ్రాహ్మణుని రావించి "అయ్యా! నాయందు దయయుంచి నన్ను వెదకి తీసికొనివచ్చినట్లే నా ప్రాణనాథునిఁ గూడఁ దీసికొని రావలయును. నీవు ఋతుపర్ణుని యొద్దకుఁ బోయి 'నలుఁడు కాన్పింపకుండుటచే దమయంతికి ఎల్లి ద్వితీయస్వయంవరము చేయఁబడును. అందులకు దేశదేశములనుండి రాజులు ఎల్లరును వచ్చియున్నారు' అని చెప్పుము" అనియెను.

సుదేవుఁడు అట్లే చేసెను.అది విని ఋతుపర్ణుఁడు బాహుకునితో "ఓయీ! ఎల్లి దమయంతీద్వితీయస్వయంవరము కానున్నది. మనము వెంటనే విదర్భకుఁ బోవలయును"అని చెప్పెను. బాహుకుఁడు వెంటనే బక్కగుఱ్ఱములు పూన్చిన రథమును సిద్ధము చేసికొని వచ్చెను. అది చూచి రాజు "బాహుకా! యీ బక్కగుఱ్ఱములు ఒక్కదినమున నూఱుయోజనములదూరమున ఉన్నవిదర్భకు మనలను దీసికొని పోగలవా?" అని అడిగెను.

"రాజా! నీవు ఇందులకు సందియంపడవలదు. నా నేర్పు వలన నేఁడే ఈ పేదగుఱ్ఱములు మనలను విదర్భకుఁ జేర్పఁగలవు" అని చెప్పెను."అట్లయిన నీకు ఇష్టము చేసెద"నని ఋతుపర్ణుఁడు వార్ష్ణేయుఁడు అను తన తొల్లిటి సారథితో రథ మెక్కెను. బాహుకుఁడు వెంటనే రథము నడిపింపసాగెను. రథము నడకె

మొదలుపెట్టిన తరువాత రాజునకు చెట్టు పుట్ట అను భేదము తెలియక ప్రపంచము అంతయు ఒక్క విధముగఁ గాన్పింపసాగెను. ఇట్లు కొంత దూరము పోయిన పిదప ఋతుపర్ణుఁడు "బాహుకా! ఉత్తరీయంబు జారి పడిపోయినది. రథము ఆపుము" అనియెను. "అయ్యా! ఉత్తరీయము పడిన స్థలమునుండి అప్పుడే రథము యోజనదూరము వచ్చినది. ఇఁక లాభము లేదని" బాహుకుఁడు సమాధానము చెప్పెను. అది విని రాజు ఆశ్చర్యపడెను.

మఱికొంతదూరము పోయిన పిదప వారు లెక్కలేని పండ్లతోడను, ఆకులతోడను నిండియున్న విభీతకవృక్షమును చూచిరి. అంత ఋతుపర్ణుఁడు లెక్కింపకయే ఆచెట్టుయొక్క పండ్లయొక్కయు, ఆకులయొక్కయు సంఖ్యను దెలిపెను. ఆ సంఖ్య సరిగా నుండుటఁ జూచి బాహుకుఁడు ఆశ్చర్యపడెను. అప్పుడే ఋతుపర్ణుఁడు అక్షహృదయము అను ఆ విద్యను కోరఁగా బాహుకునకు నేర్పెను. ఆ విద్య నేర్పఁగానే కలి నలుని ఆవేశించి ఉండఁజాలక తొలఁగి పోయెను. నలుని హృదయము శాంత మయ్యెను. తోడనే బయలుదేరి బాహుకుఁడు క్షణములో రథమును విదర్భకుఁ దెచ్చెను. భీమరాజు సెలవు పడసి ఋతుపర్ణుఁడు విదర్భ ప్రవేశించెను.

దమయంతి ఋతుపర్ణుఁడు వచ్చుటచూచి కేశినిఅను చెలికత్తెను బిలిచి "ఆ రథముమీఁద రాజు ఋతుపర్ణుఁడు అనియు రెండవ యాతఁడు అతని సారథి యగు వార్ష్ణేయుఁడు అనియు తోఁచుచున్నది. మూఁడవ యాతని నెప్పుడును జూచి యుండ

లేదు. అతఁడు పర్ణాదునకు ప్రత్యుత్తరము ఇచ్చిన బాహుకుఁడే యగు నని తోఁచుచున్నది. పోయి వాని సంగతి తెలిసికొని రమ్ము" అని చెప్పెను. వెంటనే కేశిని అచ్చటకుఁ బోయి బాహుకునితో సందుసూచి "దమయంతి నీక్షేమము తెలిసికొని రమ్మన్నది. నీవు ఇక్కడకు ఏలవచ్చితివి" అని అడిగెను. అందులకు బాహుకుఁడు "అతివా! దమయంతి రెండవ స్వయంవరమునకు రాజులు అందఱును వచ్చుచున్నారని విని ఋతుపర్ణుఁడు వచ్చెను. అతనితోఁగూడ నేను వచ్చితిని. ఆతనిరథమును ఒక్కదినమున నూఱుయోజనములు నడిపించుకొని వచ్చిన నేను ఆతని క్రొత్త సారథిని" అని చెప్పెను. అప్పుడే కేశిని "నాఁడు అడవిలో నిద్రించునపుడు నలుఁడు చించికొనిపోఁగా మిగిలిన సగముచీరనే కట్టుకొని నేలమీఁదఁ బరుండుచు సకల భోగములను విడిచి దమయంతి నలునికొఱకు పరితపించుచున్నది. ఆతని జాడ ఏరికినిఁ దెలియుటలేదు. ముందు ఏమగునో తెలియదు." అనుచుండఁగా బాహుకుఁడు విచారింపసాగెను. అదిచూచి కేశిని దమయంతి చెంతకుఁ బోయి జరిగినది అంతయుఁ జెప్పెను.

మరల దమయంతి కేశినితో "బాహుకుఁడు ఋతుపర్ణుని సారథియే కాక వంటలవాఁడు కూడనఁట. ఇంకను సంగతులు తెలిసికొని రమ్ము" అని పంపెను. కేశిని ఆమె యాజ్ఞచొప్పున అచ్చటకుఁ బోయి వచ్చి దమయంతితో "అమ్మా! అతని చరిత్రము అద్భుతముగా నున్నది. అతఁడు వంటఁ జేయ మొదలు పెట్టినపుడు పిడికెఁడు గడ్డి చేతఁ బట్టుకొని ఒకసారి విసరెను.

వెంటనే అది మండి కట్టెలు అక్కఱలేకయే వంట పూర్తి యగువఱకును అట్లే ఉండెను. నీళ్లు కోరినంత మాత్రాన బిందెలు అన్నియు నిండిపోయెను. పూవులు చేతితో నలిపినను వాడిపోవుట లేదు" అని చెప్పెను. అది విని దమయంతి బాహుకుఁడు వండిన వంటకములు తెప్పించుకొని భక్షించి బాహుకుఁడు నలుఁడే యను సందేహము ఇనుమడింప కూఁతును కొడుకును ఇచ్చి కేశినిని మరల బాహుకుని వద్దకు అంపెను.

బాహుకుఁడు ఆ పిల్లలను జూచి కౌఁగిలించుకొని ముద్దాడుచు విచారింప సాగెను. కేశిని అట్లేల విచారించెద వనఁగా బాహుకుఁడు "నాకొడుకును కూఁతురును ఇట్లే యున్నవారు. వీరినిఁ జూచఁగానె వారు జ్ఞప్తికి వచ్చిరి" అని చెప్పి మఱియు "నీవు ఇఁక ఇక్కడకు రానలదు. లోకము మంచిది గాదు. పెక్కు నదంతులు పుట్టవచ్చును. మేము దేశాంతరమునుండి వచ్చిన అతిథులము. మాతో నీకు ఏమి పని ?" అని మందలించెను. వెంటనే కేశిని వెడలిపోయి "అమ్మా ! ఇఁక సందియమేల? బాహుకుఁడు నలుఁడే" అని దమయంతికి విన్నవించెను.

వెంటనే దమయంతి తల్లితో "బాహుకుఁడు నలుఁడు అగుట నిశ్చయము. ఆ నిశ్చయము చేయుటకు అతని నిచ్చటకు రప్పింతువా? నేనే అచ్చటకుఁ బోవలెనా?" అని చెప్పెను. అది విని ఆమె తల్లి భీమరాజు సెలవుపొంది బాహుకుని రప్పించెను.

బాహుకుఁడు దీనాననయు, మలినవస్త్రధారిణియు, వాడిన శరీరము గలదియు, తపస్వినియు, కన్నీటి ధారచేఁ దడి

సిన చెక్కిళ్లుగలదియు అగు దమయంతినిఁ జూచెను. దమయంతి వికృతాకారుఁడై యున్నను బాహుకుని నలుఁడనియే భావించుచు వివశయై "జనశూన్య మగుభయంకరారణ్యమున గాఢనిద్రచే మైమఱచి యున్న నన్ను, సాధ్వినై తన యానందమే జీవితపరమావధిగా నెంచుకొని సేవించు నన్ను, అగ్నిసాక్షికముగా వివాహమైన నన్ను, దేవతలను ఈసడించి తన్నే వరించి సుఖించుచున్న నన్ను, సంతానవతినైన నన్ను, నా ప్రాణేశ్వరుఁడు, నా పాలిటి వేల్పు, మహానుభావుఁడు, సర్వలోకపూజ్యుఁడు అగు నలచక్రవర్తి ఏల విడిచిపోయెనో తెలియదు. ఆ పురుషోత్తమునకు నేను ఏమి యెగ్గు గావించితినో యెఱుఁగను" అని వగవసాగెను. అది విని బాహుకుఁడు "దమయంతీ! కలిప్రేరణచే నేను బుద్ధిని,బలమును, స్మృతిని,సమస్తమును గోలుపోయి నిర్భాగ్యుఁడ నైతిని. నేఁడు నా యదృష్టమువలనను నీ సంతాపాగ్నికి భీతిల్లియు కలి నన్ను విడిచి పోయె. కాని అతివా! నీవే ప్రాణముగా నెంచికొని యున్న నన్ను విడిచి మఱియొకనిఁ గోరి యిట్లు ద్వితీయస్వయంవరమును జాటించుట సాధ్వి నని చెప్పుకొనుచున్న నీకు తగునా ?" అని అడిగెను. అందులకు దమయంతి వగచుచు "అయ్యో! వికృతాకారుఁడవై నీవు ఋతుపర్ణుని చెంతనుంటి వని పర్ణాదుని వలనను, సుదేవుని వలనను ఎఱింగి నిన్ను రప్పించుటకై ఇట్టి యుపాయమును పన్నితిని.నీవు తక్క ఈ లోకములో నొకదినమున రథమును నూఱు యోజనములు నడుపఁగలవారు లేరు. ఋతుపర్ణుఁడు ఒక్కదినములో అయోధ్యనుండి యిక్కడకు రాగలఁ డేని అందులకు నీవే

కారణమగుదు వనియు, నిన్ను నిస్సందేహముగా నెఱుఁగ వచ్చు ననియు ఋతుపర్ణునకెంత స్వయంవరమును అత్యవధిగా చాటిం పించితిని. నా యదృష్టవశమున తలఁచినది తలఁచినట్లు ఫలించి నది. ఇంతకంటె నేను ఏమియు నీ యెడల ద్రోహము తలంచి యెఱుఁగను. నేను అట్లు ద్రోహము తలంచితి నేని సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు ముప్పదిమూఁడుకోట్ల దేవతలు నా తల వ్రక్కలగు నట్లు శపింతురు గాక"అని పలికి ఊరకుండెను. వెంటనే వాయు భట్టారకుఁడు పెద్ద ఎలుంగున "నలసార్వభౌమా! పతివ్రతా తిలక మగు ఈ దమయంతీదేవిని మూఁడు సంవత్సరములనుండి నేనును,సూర్యచంద్రులును ప్రాణపదముగఁ గాపాడుచున్నాము. సందేహము మాని నీవు ఆమెను స్వీకరింపుము" అని పలికెను. వెంటనే నలుఁడు సంతోషించి కర్కోటకునిఁ దలంచి ఆతఁ డిచ్చిన వస్త్రము ధరించి నిజరూపము దాల్చెను.

తోడనే దమయంతి భర్తను కౌఁగలించుకొని భోరన నేడ్చెను. నలుఁ డామెను ఊరడించెను. ఎల్లరును సంతసించిరి. ఋతుపర్ణుఁడు "మహాత్మా! చక్రవర్తి వగు నిన్ను అజ్ఞానము వలన నీచకృత్యములు చేయించిన నన్ను క్షమింపు"మని ప్రార్థించి నలునివలన అశ్వహృదయ మను విద్య నుపదేశమంది అయో ధ్యకు వెడలిపోయెను. నలుఁడు దమయంతిని, బిడ్డలను విదర్భ యందె యుంచి ఒకరథమును, పదియాఱు ఏనుంగులును, ఏఁ బది గుఱ్ఱములును, ఆఱువందల కాల్బలమును వెంటఁబెట్టుకొని నిషధపురమునకు అరిగి మరల జూదమాడి పుష్కరుని ఓడించి సమస్తసామ్రాజ్యమును బడసి భార్యను బిడ్డలను రప్పించుకొని కువలయాహ్లాదకరముగ చాలకాలము ప్రజలను బాలించెను.

4

ఐ రా బా యి

శ్రీ ర స్తు

భా ర త ర మ ణీ మ ణు లు

మీ రా బా యి

అక్బరు ఢిల్లీసింహాసనము ఆక్రమించి భారతదేశమునకు చక్రవర్తి అనిపించుకోవలయు నను తలంపుతో అక్కడక్కడ స్వతంత్రముగ దేశముల నేలుచున్న రాజులపై దండు వెడలి చిత్తూరుకోటను ముట్టడించెను. అప్పుడు ఆ కోటలో మేవాడ దేశమునకు ప్రభువు అగు ఉదయసింహుఁడు వసించి యుండెను.

ఉదయసింహునకు యుద్ధము అనిన ఎంతో భయము. అంతటి పిఱికిపంద ప్రపంచమున ఇఁక లేడు అని ఆతనికి పేరు వచ్చెను. అట్టివాఁడు అగుటవలన ఆతఁడు అక్బరు కోట ముట్టడించెనని విని గడగడ వడఁకిపోయెను. ఈఆపత్తు ఎట్లు తప్పిపోవును ? ప్రాణములు ఎట్లు తక్కును ? అని ఆతనికి భయము పుట్టెను. ఆ హేతువుచేత ఆతఁడు శత్రువునకు కప్పము ఇచ్చి పంపివేయవలయు నని తలంచెను, గాని సరదారులు ఆ యాలోచనను సాగనీయరైరి. వారు శత్రువును ఎదిరించి యుద్ధము చేయక తీరదని పట్టుపట్టిరి. తుదకు వారు ఉదయసింహునితో "యుద్ధము చేయనియెడల నిన్ను సింహాసనమునుండి క్రిందికి ఈడ్చివేసెదము" అని చెప్పిరి. ఇఁక తప్పదని ఎంచి అతఁడు యుద్ధమునకు సిద్ధపడెను.

అంతఃపట్టుఁబట్టినగాని యుద్ధరంగమునకు రానివాఁడు ఏమి చేయఁ గలఁడు? తన సొంతకార్యమును గుఱించియే ఇతరులు ప్రోత్సాహపెట్టినఁగాని ప్రయత్నపడనివాఁడు ఏమి నెఱవేర్పఁ గలఁడు? సరదారుల ప్రోత్సాహవచనములు ఆతనిని యుద్ధరంగమునకు తీసికొని రాఁగలిగెను; గాని అతనికి హృదయమునందలి భయమును తొలఁగింపలేకయ్యెను. శత్రుసైనికులను జూచిన వెంటనే అతని భయము మఱింత యయ్యెను. వారి చికిలీకత్తుల తళతళలు చూడఁగానే అతని కన్నులు మిఱుమిట్లు గొనెను. తుదకు ఇఁక చేయునది ఏమియు లేక అతఁడు తనవారికి యుద్ధమునకు ఆజ్ఞ ఇచ్చెను.

వెంటనే యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. రాజపుత్రులు జయము మనదే అని తలంచి ఘోరముగఁ బోరసాగిరి. కాని ఏమి లాభము ?. యజమానుఁడు అట్లు జడియుచున్నపుడు వారికి ఏమి ఉత్సాహ ముండును. అయినను వారు శక్తికి మించి పోరుచునే యుండిరి. ఈ నిరుత్సాహమువలనను, శత్రుసేన అధికముగ నుండుటవలనను వారి యాశ ఫలింప దయ్యెను. పిఱికిపంద అగు ఉదయసింహుఁడు శత్రువులకు దొరకిపోయెను. అక్బరు అతనిని చెఱపట్టెను.

రాజు శత్రువులకు దొరకిపోవుటవలన రాజపుత్రులు విచారముతో కోటలో ప్రవేశించిరి; గాని వారి స్త్రీలు వారిని అనేకవిధముల నిందించిరి. వారు "యుద్ధరంగమునుండి పాఱిపోయి వచ్చిన మీ ముఖములు మేము చూడము" అని తలు

వులు వేసికొనిరి. ఈ నిందలు పడలేక రాజపుత్రులు రాజసభకు వచ్చి "ఉదయసింహ మహారాజును విడిపించుట ఎట్లు?" అని ఆలోచింపఁ దొడఁగిరి.

ఈ సంగతి రాణి అగు వీరాబాయికి తెలిసెను. అట్లు జరిగినందులకు ఆమె అనేకవిధముల వగచెను. "నా భర్తను తురకలు కైదుచేసిరి. రాజపుత్రులు ఓడిపోయిరి. చిత్తూరు ఇఁక తురకల పాలు అగును. మనము గూడ వారి స్వాధీన మగుదుము" అని అనేకవిధముల నాలోచింపఁదొడఁగెను. ఇట్టి ఆలోచనతో ఉన్న ఆమె తన యెదుట పడియున్న కత్తులు కటారులు మున్నగు ఆయుధములు చూచెను. వెంటనే ఆమెకు కోపము వచ్చెను. "రాజపుత్రులు ఓడిపోయెదరా? మహారాజును తురకలు కైదుచేయఁగలరా?" అని తలంచుచు ఆమె వెంటనే పురుషవేషము వేసికొని గొప్ప ఆయుధములను ధరించి రాజపుత్రులు ఉన్న సభకు వచ్చెను.

యోధవేషముతో నున్న రాణినిఁ జూచి వారు ఆశ్చర్య పడిరి. అప్పుడు ఆమె వారిని అందఱను జూచి "మీరు అందఱును ఏమి చేయుచున్నారు?. మహారాజు శత్రువుల చేఁజిక్కెను. చిత్తూరునకుఁ గూడ ఆగతి పట్టునా?. మీ పౌరుషము అంతయు ఏమైపోయినది?. మీకు ఎట్టి పేరు వచ్చునో ఊహించుకొంటి రా ?. రాజుగారిని తురకలకు అప్పగించి వచ్చి ఈ సభలోఁ గూర్చుండుటకు మీకు సిగ్గు లేదా?. ఓ శూరులారా? లెండు. మీ ప్రతాపము వెల్లడిసేయ నిదియే సమయము. రాజపుత్రులు

అసాధ్యులు అని శత్రువులకుఁ జాటింప నిదియే సమయము. జయహర! జయమహాదేవ! అను రణఘోషములతో విరోధుల చెవులు గింగురుపోవునట్లు చేయుఁడు. ఒరనుండి కత్తులు దూసి తురకలపై నుఱుకుఁడు. నే నిదే యుద్ధమునకుఁ బోవుచున్నాను" అని గుఱ్ఱము ఎక్కెను.

ఆమె మాటలు వినియు, ఆమె చేఁతలు చూచియు రాజపుత్రులు సిగ్గుపడి వెంటనే మండిపడుచు లేచి "ఇదే మేము యుద్ధరంగమునకుఁ బోవుచున్నాము. మేము శత్రువులను చంపెదము. లేకున్న చచ్చెదము" అని చెప్పి తటాలున లేచిరి. వెంటనే రాణి గుఱ్ఱమును ఉడాయించెను. రాజపుత్రులు ఆమె వెంట యుద్ధమునకు పరుగెత్తుకొనిపోయిరి

ఈ విధముగా రాజపుత్రులు ఆకస్మికముగా మీఁదఁబడుటఁ జూచి తురకలు తెల్లవోయిరి; కాని వెంటనే ధైర్యము తెచ్చుకొని రాజపుత్రులను ఎదిరించిరి. పోరు ఘోరము అయ్యెను. క్షణములో రక్తనదులు ప్రవహింపఁజొచ్చెను. సింహములవలె ఒడలు మఱచి తురకలను సంహరించు రాజపుత్రులను జూచి వీరాబాయియు, కాళికాదేవివలె మండిపడుచు మ్లేచ్ఛులను కసిమసంగు వీరాబాయినిఁ జూచి రాజపుత్రులును మఱింత ధైర్యముతోఁ బోరసాగిరి. అట్టిచో ఇఁక తురకలు ఎన్ని లక్షలు ఉండిన ఏమి లాభము ?. తురకలు రాజపుత్రుల ధాటికి తాళఁజాలక పాఱిపోసాగిరి. అయినను రాజపుత్రులు వారిని విడువక వెంటనంటి పొడిచి వేసిరి. ఈ యుపద్రవమును జూచి

అక్బరు ఇఁక ప్రయోజనము లేదని తలంచి తెల్లబావుటా ఎత్తించెను. తోడనే వీరాబాయి శాంతించెను. ఆమెను జూచి రాజపుత్రులు గూడ శాంతించిరి. అక్బరు ఉదయసింహుని విడిచిపెట్టి వీరాబాయి వద్ద అపరాధమును ఒప్పుకొని బ్రతుకు జీవుఁడా అని డిల్లీకి పాఱిపోయెను. వీరాబాయి భర్తతో గూడ రాజపుత్రుల జయఘోషములతో కోటలోఁ ప్రవేశించెను. మేవాఁడు దేశమునందలి ప్రజలు ఎల్లరును ఆమెను చాల పూజించిరి.

5

చంద్రమతి

శ్రీరస్తు

భారత రమణీమణులు

చంద్రమతి

దేవలోకమున సుధర్మ అను తన సభలోఁ గొలువు దీఱి యుండి దేవేంద్రుఁడు, ఒకనాఁడు వసిష్ఠుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, అత్రి, గౌతముఁడు మున్నగు మునీశ్వరులను జూచి భూలోక ములో ఎట్టి సమయమునందైనను అబద్ధ మాడని మానవోత్త ముఁడు కలఁడా? అని ప్రశ్నించెను. ఇది విని మునులు అందఱును ఏమియుఁ దోఁచక ఊరకుండిరి. వసిష్ఠుఁడు మాత్రము అట్లు ఊరకుండుట మంచిది గాదని తలంచి దిగ్గున లేచి నిశ్శబ్దమై ఉన్న సభ ప్రతిధ్వనించు నట్లు చేయెత్తి "ఇంద్రా! నీవు చక్కఁ గాఁ బ్రశ్నించితివి. భూలోకము సత్యసంధుల విషయమున గొడ్డువోలేదు. హరిశ్చంద్ర చక్రవర్తి యంతటి సత్యసంధుఁడు ముల్లోకములయందును లేఁడు" అని చెప్పెను.

అది విని విశ్వామిత్రుఁడు "హరిశ్చంద్రుఁడు మానవు లందఱ యందును సత్యసంధుఁడు గావచ్చును;గాని అంత పొగడ వలసిన ఆవశ్యకము ఉండదు" అనియెను. ఆమాట సహింపక వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రునితో "నీవు అట్లు ఏల పలుకుచున్నావో ఎఱుఁగలేకున్నాను. ఆ హరిశ్చంద్రచక్రవర్తిని గుఱించి నీవు

అంత చులకనగా తలంచుట ధర్మము గాదు. ఆతనినీ గుఱించి చెప్పుటకు నేను తగను. ఆతఁడు అంతటి గొప్పవాఁడు" అని చెప్పెను. మరల విశ్వామిత్రుఁడు "అట్లు చెప్పవద్దు. బ్రహ్మాండము మునిఁగిపోవునంతటి స్థితి వచ్చినఁ గాని అతఁడు అబద్ధము ఆడకపోవచ్చును. ఆ హేతువువలన అతఁడు మానవులలో ఉత్తమోత్తముఁడు కావచ్చును. గాని అంతమాత్రమున జరామరణదూషితు లగు మనుష్యులలో అబద్ధమును దరికిఁ జేరనీయని వాఁడు ఉండు నని చెప్పుటకు వీలు లేదు" అని యుత్తి పలికెను. వసిష్ఠుఁడు విశ్వామిత్రుని వాదమును మరల ఖండించెను. వసిష్ఠుని వాదమును విశ్వామిత్రుఁడుగూడ తిరిగి విమర్శించి పస లేదనియెను. ఈతీరున వాదము పెరిగిపోయెను. ఒకరి మాట ఒకరికి నచ్చ దయ్యెను. తుదకు విశ్వామిత్రుఁడు "నేను ప్రత్యక్షముగఁ జూచినఁ గాని ఈవిషయమును నమ్మఁజాలను. నేను హరిశ్చంద్రునకు అబద్ధ మాడకున్న కొంప మునింగిపోవు అవస్థలను అన్నిటిని సంభవింపఁజేసెదను. అప్పటికిని ఆతఁడు అసత్యము ఆడనిచో అతనికి నా తపస్సులో సగము ధారవోసెదను" అని శపథము తాల్చెను. కొందఱు మునులు "అది బాగుగ నున్న"దనిరి. మఱికొందఱు "మీ మీ వాదము లెట్లున్నను హరిశ్చంద్రుని బాధించుట ధర్మము గా"దనిరి. మఱి కొందఱు "అగ్నిలోఁ బడవేయకున్న బంగారమునకు వన్నె కలుగ నట్లు ఆపత్తులు వచ్చినఁ గాని మహాత్ముల తేజస్సు ప్రకటన గాదు. అప్పుడు గాని వారి మాహాత్మ్యము తెలియరాదు. కావున పరీక్ష ఆవశ్యకమే" అనిరి. ఇట్లు అందఱును

అన్నివిధములను జెప్పిరి. తుదకు హరిశ్చంద్రుని పరీక్షింపవలయు ననియే నిశ్చయింపఁబడియెను.

"అయ్యో! ఈవిశ్వామిత్రునితో నేను ఏల వాదించితిని? ఈతఁడు భల్లూకమువలె పట్టినపట్టు విడువఁడు. పరీక్ష పేరు చెప్పి ఈతఁడు హరిశ్చంద్రుని ఏమి తిప్పలు పెట్టునో" అని వసిష్ఠుఁడు తొలుత నొకింత వగచెను. గాని తుదకు ఈపరీక్షవలన ప్రథమమున ఆయాసమే గలిగినను ఆ మహాత్ముని కీర్తిలత దశదిశల వ్యాపింపఁగలదు" అని భావించెను. ఇట్లు దేవసభలో నిశ్చయింపఁబడిన వెంటనే విశ్వామిత్రుఁడు ఇతర విషయముల నన్నిటిని విడిచి హరిశ్చంద్రుని సత్యసంధతను పరిశోధింపఁ బూనుకొని, హరిశ్చంద్రుని ఆస్థానమునఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. అట్లు వచ్చిన మునిని హరిశ్చంద్రుఁడు యథావిధిగఁబూజించి "ఏమి కావలయును" అని కోరఁగా ముని "నేను ఒక యాగము చేయుటకు నిశ్చయించితిని. దానికి ఏనుఁగుమీఁద నొక మనుష్యుఁడు ఎక్కి రత్నమును మీఁదికి విసరిన ఎంత ఎత్తునకుఁ బోవునో అంత యెత్తు ధనరాశి కావలెను" అనిచెప్పెను. హరిశ్చంద్రుఁడు "ఇచ్చితిని" అనియెను. "రాజా! అంతధనము మా పర్ణశాలలో ఎట్లు దాఁపగలము? కావలసినప్పుడు తీసికొని పోయెద. అంతవఱకు నీవద్దనే ఉండనిమ్ము" అని చెప్పి విశ్వామిత్రుఁడు వెడలిపోయెను.

ఒకనాఁడు హరిశ్చంద్రుఁడు భార్య అగు చంద్రమతితోడను కొడుకగు లోహితాస్యునితోడను తగు పరివారముతోడను

అరణ్యమునకు వేఁటకు అరిగి ఇచ్ఛవచ్చినట్లు మృగములను సంహరించి ఆయాసమువలన ఒకచో విశ్రమించెను. అప్పుడు ఇరువురు మాలవనితలు వచ్చి " మేము సంగీతము పాడెదము. మమ్ము రాజు యెదుటకుఁ గొనిపొండు" అని భటులతోఁ జెప్పిరి. భటులు రాజుగారి సెలవు పొంది మాలెతలను లోనికిఁ గొని పోయిరి. వారి అద్భుతసంగీతమునకు ఆనందించి హరిశ్చంద్రుఁడు "మీ కేమి కావలయు"నని చెప్పఁగా మాలెతలు "రాజా! నిన్ను మోహించి వచ్చితిమి. నీతో సుఖించుటయే మా కోరిక" అని చెప్పిరి. అది విని రాజు "హరహరా !" అని చెవులు మూసికొని "నిముసములో నా యెదుటనుండి ఈమాలెతలనుతొలఁగింపుడు" అని భటులకు చెప్పెను. ఎంత చెప్పినను మాలెతలు అక్కడ నుండి కదలక పోవుటచే భటులు వారిని కొట్టి ఈడ్చివేసిరి. అంత గోలుగోలున ఏడ్చుచు మాలెతలు వెడలిపోయిరి. వెంటనే విశ్వామిత్రుఁడు మండిపడుచు వచ్చి "ఆబాలికలు మాయాశ్రమమున కన్నకూఁతుండ్రవలె మెలఁగుచున్నారు. వారిని అట్లందులకు కొట్టించితివి?" అని అడిగెను. అందులకు హరిశ్చంద్రుఁడు "నేను వారిని కొట్టింపలేదు. వారు నన్ను అయోగ్యమగు కోరికను కోరఁగా భటులతో నా యెదుటనుండి వారిని తొలఁగింపుఁడని చెప్పితిని. మాలెతలు ఎంతకును కదలకపోవుటచే భటులు కొట్టిరి" అని ఎంత చెప్పినను వినక ముని "వారి కోరికను తీర్పుము. లేకున్న నా కోపము చల్లారదు" అని చెప్పెను. "పరస్త్రీలకు వక్షస్థలము తక్క ఇఁక నేమి కోరినను ఇచ్చెదను"

అని హరిశ్చంద్రుఁడు అనియెను. "అటులయిన నీ రాజ్యమును నీ యధికారమును నాకు ధారపోయుము" అని ముని చేయి చాపెను. "నాథా! సందేహము వలదు. ఇట్టి పాత్రుఁడు దొరకుట కష్టము. వెంటనే ముని కోరిక తీర్పుఁడు" అని చంద్రమతి భర్తతో చెప్పెను. హరిశ్చంద్రుఁడు ముని కోరిక తీర్చెను.

ముని "వెనుక నీవు నా యాగమునకొఱకు దానము చేసిన ధనము ఇప్పుడు ఇమ్ము" అని కోరెను. "బొక్కసముతోఁగూడ రాజ్యము అంతయు మీ స్వాధీనము చేసితిని గాదా" యని రాజు అడుగఁగా "దానికిని దీనికిని సంబంధము లేదని ముని చెప్పెను. "అట్లు అయినచో ఎట్లో కష్టపడి నెలదినములలో ఆ సొమ్ము తీర్చెదను"అని రాజు చెప్పెను.అందులకు అగీకరించి ముని "హరిశ్చంద్రునివలననుండి సొమ్ము వసూలు చేసికొని రమ్మని నక్షత్రకుఁడు అను శిష్యునితోఁ జెప్పి "ఇఁక నారాజ్యమునుండి వెడలిపొమ్ము" అని రాజుతో చెప్పెను. రాజు అక్కడనుండియే కాశికిఁ బ్రయాణ మయ్యెను. ఎట్లో హరిశ్చంద్రునివలన అబద్ధ మాడింపు మని ముని నక్షత్రకునకు ఉపదేశించెను.

ఇట్టి అవస్థ వచ్చినందులకు చంద్రమతి ఏమియు వగవ లేదు. ఆమె భర్తకు అనేకవిధముల ధైర్యము గొలుపఁ దొడఁ గెను. "మునులు సదయహృదయులు. అందును విశ్వామిత్ర మహర్షి రాజ్యపాలనమున నేర్పరి. ఆమహానుభావుని ఏల్బడిలో ప్రజలు తొల్లిటికంటె ఎక్కుడు సుఖించెదరు. పాత్రదానము చేయుటవలన మనము ధన్యుల మయ్యెదము. అంతయు బాగు

గనే జరిగినది. ముని ఋణము తీర్చివైచి శ్రీవిశ్వేశ్వరుని సన్నిధిని, అన్నపూర్ణను గంగాభవానిని సేవించుచు మనము కాశీలో జీవితములు గడుపుకొనవచ్చును" అని ఆమె తెలుపుచు చెప్పుచు భర్తవిచారములను ఉడుపఁ జొచ్చెను. చంద్రమతి బోధవలనను, సహజముగ ధీరుఁడు అగుటవలనను అతఁడు విచారమును విడిచిపెట్టెను. కాని ముని ఋణము తీర్చుట ఎట్లు అని మాత్రము అతనికి బెంగ తటస్థించెను.

ఒకనాఁడు వారు ఉన్నచోట అడవినాల్గువైపులను అంటుకొని దారుణముగ మండిపోఁ జొచ్చెను. ఆ విపత్తునుండి తప్పించుకొనుటకు హరిశ్చంద్రునకు ఉపాయము తోఁచదయ్యెను. “మనము చనిపోయెద మని నాకు విచారము లేదు. మునిఋణము తీర్చుటకు వీలు లేకపోవునేమో అనియు, సుకుమారుఁడు అగు ఈ మునిబాలకుఁడు మన కారణమున చనిపోవునేమో అనియు, నేను విచారించుచున్నాను" అని హరిశ్చంద్రుఁడు చెప్పెను. “మీకు ఆ చింత వలదు. మనకు యేమియు విపత్తు కలుగఁబోదు. భగవంతుఁడు ఈ దీనులను కాపాడక పోఁడు" అని చెప్పి చంద్రమతి పతి పాదములను మనస్సులో ధ్యానించుచు ఆ అగ్నిహోత్రమున దుమికెను. వెంటనే అగ్ని చల్లారెను. అది చూచి నక్షత్రకుఁడును, హరిశ్చంద్రుఁడును, లోహితాస్యుఁడును అబ్బురమందిరి. మఱియు హరిశ్చంద్రుఁడు “చంద్రమతిని భార్యగాఁ బడసినందులకు నేను ధన్యుఁడను. ఇఁక నన్ను ఎట్టి ఆపదలును పీడింపఁజాలవు" అని ధైర్యము వహించెను. మఱి నాల్గు దినములకు వారు క్షేమముగ కాశీనగరము చేరికొనిరి.

వారు అక్కడ చేయవలసిన పనులు అన్నియు ముగిసిన తరువాత నక్షత్రకుఁడు రాజును సొమ్ము ఇమ్ము అని కోరెను. మఱి యొక మార్గము కాన్పింపనందున హరిశ్చంద్రుఁడు భార్యను అమ్మ చూపెను. కాలకౌశికుఁడు అను బ్రాహ్మణుఁడు ఆమెను చాల ధనము ఇచ్చి కొనియెను. నక్షత్రకుఁడు ఆసొమ్ము పుచ్చుకొని "ఇది నా భత్యము క్రింద చూచుకొనియెదను. మా గురువు ఋణము నీవు ఇంకను తీర్పవలసియున్నది" అని చెప్పెను. చంద్రమతి లోహితాస్యునితో కాలకౌశికుని ఇంటికిఁ బోయెను. పిదప హరిశ్చంద్రుఁడు తాను వీరబాహువు అను చండాలునకు అమ్ముడువోయి ఆ ధనముతో ముని ఋణము తీర్చెను. అతనికి కాటి కావరితనము వచ్చెను.

ఒకనాఁడు లోహితాస్యుఁడు అడవిలో చెట్టు ఎక్కి ఆకులు కోయుచుఁబోయి పాము కరచి చనిపోయెను. దిక్కులేనిది అగుటవలన చంద్రమతి స్వయముగ కుమారుని వల్లకాటికి తీసికొని పోయెనుగాని వీరదాసు అనుపేరుతో కాటిసి కాపాడు చున్న హరిశ్చంద్రుఁడు "మాడ ఇచ్చినఁ గాని దహనముచేయుటకు వీలులేదు" అని ఆమెను నిరాకరించెను. పిమ్మట వారు ఇరువురును ఒకరినొకరు ఆనవాలు పట్టుకొనిరి. మాడ తీసికొని వచ్చుటకు చంద్రమతి బసకు పోయెను.

కుమారుఁడు చనిపోయినందులకు హరిశ్చంద్రుఁడు అక్కడ విచారించుచుండఁగా రాజభటులు చంద్రమతిని కట్టి తీసికొని వచ్చి "ఈమె నగలకొఱకు మా రాజకుమారుని చంపినది.

కావున ఈమెను చంపుమని రాజుగారి సెలవు అయినది" అని చెప్పిరి. అది విని హరిశ్చంద్రుఁడు ఆశ్చర్యపడెను. "ఇఁక లాభము లే"దని పూని కత్తి విసరఁగా ఆమె చావనయ్యెను. అప్పుడు హరిశ్చంద్రుఁడు "నేను ఎప్పుడును అధర్మము చేయకపోయిన యెడల ఈతడవ చంద్రమతి కంఠము తెగకుఁగాక" అని మరల కత్తి విసరఁబోవుచుండఁగా ఈశ్వరుఁడును, శ్రీమన్నారాయణుఁడును, విశ్వామిత్రుఁడును, వసిష్ఠుండును వచ్చి వారించిరి. అతని సత్యసంధతకు మెచ్చి విశ్వామిత్రుఁడు తన తపస్సులో సగము దారపోసెను. రుద్రుఁడు మున్నగు వారు అనేకవరములు ఇచ్చిరి. లోహితాస్యుఁడు బ్రతికెను. మరల రాజ్యమును పొంది జనులు ఎల్లరును జయజయ అని కొనియాడుచుండ హరిశ్చంద్రుఁడు వచ్చి రాజ్యమును పాలింపఁదొడఁగెను. చంద్రమతి పాతివ్రత్యమును జూచి అందఱును ఆమెను పూజింపసాగిరి.

6

దుర్గావతి

శ్రీ ర స్తు

భారతరమణీమణులు

దుర్గావతి

ఉత్తరభారత దేశమునందలి బుందేలు ఖండు అను సంస్థానమునకు ఏలిక అగు చందేలురాజునకు దుర్గావతి అను ఒక కొమార్తె యుండెను. ఆమె వయసు వచ్చిన కొలఁది సుగుణరాశియై, విద్దెల ప్రోడయయ్యెను. ఇన్నిటికిని ఆమె సౌందర్యము అలంకారము అయ్యెను. అట్టి సుందరి ఇఁక భూలోకమున నుండదని ఆమె పేరు గాంచెను. ఆమె సంపూర్ణయౌవనవతి యగునప్పటికి ఆమె సౌందర్యము లోకమునందు అంతటను తెలిసెను.

అట్టి త్రిలోకసుందరి అగు దుర్గావతిని పెండ్లియాడవలయునని అనేకరాజపుత్రులు ముచ్చటపడసాగిరి. వారిలో అనేకులు అందులకే చందేలు రాజును ఆశ్రయింపఁ జొచ్చిరి. చాలమంది వర్తమానము లంపిరి. కొందఱు తిన్నగ దుర్గావతికే రాయబారములు అంపిరి. మఱికొందఱు ఆమె తల్లిని ప్రార్థింపఁ దొడఁగిరి. ఇట్లు ఎందఱు ఎన్నివిధములఁ బ్రయత్నములు చేసినను ప్రయోజనము లేదయ్యెను. చందేలురాజు వారిని లెక్క సేయ లేదు.

స్త్రీలలో దుర్గావతివలెనే ఆకాలమున గఢామండలమును పరిపాలించు గోండురాజు పురుషులలో చాల అందగాడై యుండెను. కొలంది దినములలోనే దుర్గావతి అందకత్తె అని గోండురాజును, గోండురాజు అందగాడు అని దుర్గావతియు వినిరి. వెంటనే తాము పెండ్లియాడవలె నని వారు తలంచిరి. అప్పుడు గోండురాజు "దుర్గావతిని తనకు ఇచ్చి పెండ్లిచేయుము" అని చందేలురాజునకు వర్తమానము చేసెను.

గోండురాజు కులమున తనకంటె తక్కువవాడు అగుట వలన చందేలురాజును దుర్గావతిని ఆతనికి ఇచ్చుటకు తొలుత ఒకింత సందేహించెను ; గాని ఆతడు చాల బలవంతుడు అగుటవలనను సుగుణములు కలవాడు అగుటచేతను, విశేషించి రసికుడు అగు అందగాడు అగుటం జేసియు మాఱుమాటలు పల్కక తుదకు అంగీకరించెను. దుర్గావతికిని గోండురాజునకును వివాహము అయ్యెను.

దుర్గావతి అత్తవారి ఇంటికి వెళ్లునపుడు చిన్నతనము నుండియు తన్ను పెంచిన దాదులకు పెద్దపెద్ద బహుమతులు చేసెను. చెలికత్తెలకు అనేకములగు నగలను ఒసంగెను. బ్రాహ్మణ స్త్రీలకును, చదువు చెప్పిన గురువులకును మాన్యములు ఒసంగెను. చాలమందిబీదలకు చాల దానములు చేసెను. అది అంతయుం జూచి ప్రజలు అందఱును చాల సంతసించిరి. చాల దీవించిరి. వారిని విడువలేక విడువలేక దుర్గావతి గఢామండలమునకు భర్తఇంటికి వెడలి పోయెను.

చక్కనిచుక్క అగుటవలనను, సుగుణురాలు అగుటవలనను, విశేషించి జాణ అగుటవలనను దుర్గావతితోడనే గోండురాజు ఎల్లప్పుడును కాలము గడుపసాగెను. రాజ్యపాలనమున అశ్రద్ధ చూపసాగెను. ఎంతసేపును అతఁడు దుర్గావతిని వెంటఁబెట్టుకొని నర్మదానదీతీరములయందును, ఉద్యానవనములయందును విహరించుటయందును ఆసక్తి చూపఁదొడఁగెను. వినోదభవనములకొఱకును, వింతవస్తువులకొఱకును ఎక్కుడు ధనము వ్యయపెట్టఁ జొచ్చెను. రాజ్యాధికారము అంతయు మంత్రులకు అప్పగించివేసెను. ఇది తగదని దుర్గావతి భర్తకు అనేకపర్యాయములు నయముననను, భయముననను, జనవుననను బోధించెను; గాని ఫలము లేదయ్యెను. ఆమాటలు ఏమియు అతఁడు వినిపించుకొనఁడయ్యెను. కాలము ఇట్లు కడచిపోవుచుండఁగా దుర్గావతి గర్భవతి అయ్యెను.

తొమ్మిదిమాసములు కడచినతరువాత దుర్గావతి కుమారునిఁ గనియెను. పుత్రుఁడు కలిగినందులకు గోండురాజు చాల సంతసించెను. దేశమునందలి ప్రజలు కూడ సంతసించిరి. బుందేలుఖండు నందలి వారు కూడ చాల ఆనందించిరి. అప్పుడు కూడ దుర్గావతి మరల భర్తకు "రాజ్యపాలనమున శ్రద్ధ చేయుఁడు" అని చెప్పుచు వచ్చెను; గాని రాజు వినఁడయ్యెను. తుదకు కుమారుఁడు పదియేండ్లవాఁడు అయినపుడు గోండురాజు ఏదోరోగమువలన చనిపోయెను.

ఇఁక దుర్గావతి విచారమును ఏమని చెప్పఁగలము? ఆమెకు ఆకసము విఱిఁగి మీఁదఁ బడినట్లు అయ్యెను. అయినను

ఏమి చేయవచ్చును? ఆపదలు వచ్చినప్పుడు ధైర్యము చిక్కబట్టు కున్న ఏమగును? అట్టి సమయములయందు విచారించుటవలన ఫలము ఏమి? దుర్గావతి ధైర్యముగలది అగుటవలన విచారమును అణంచివేసికొని కుమారుని శుభము గోరి స్వయముగ రాజ్యమును పాలింపఁదొడఁగెను. కొలఁది దినములయందే దుర్గావతి రాజ్యముచేయుటలో చాల తెలివితేటలు గలది అనియు, చాలమంచిదనియు పేరు గాంచెను. దేశదేశములయందు ఆమెను అనేకులు కొనియాడఁ దొడఁగిరి.

డిల్లీని పాలించుచున్న అక్బరు ఇది విని ఇంత తెలివి తేటలుగల రాణి తనకు సామంతురాలై యున్నచో గౌరవము అని భావించి గొప్పసైన్యమును ఇచ్చి అసఫ్‌ఖానుఁడు అను వీరుని దుర్గావతిమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బంపెను. ఇట్టి ఆపద తటస్థించినందులకు ఆమె ఏమియు భయపడక 'క్షత్రియస్త్రీని అగు నేను ఈ తుర్కివానికి సామంతురాల నయ్యెదనా?' అని తలంచి పురుషులకంటె ఎక్కుడు ధైర్యముతో శత్రువీరులను ఎదిరించి యుద్ధమునకు సిద్ధపడియెను.

గఢామండలసైనికులు తమ రాణి ధైర్యమును జూచి మఱింత ఉత్సాహముతో శత్రువులను సంహరింపసాగిరి. పోరు చాల ఘోర మయ్యెను. అసఫ్‌ఖానుఁడు తన సైన్యము తఱిగి పోవుట చూచి డిల్లీనుండి మఱికొంతసైన్యమును పిలిపించు కొనియెను. ఈ క్రొత్తదండు చాల ఎక్కుడుగా వచ్చుటచే గఢామండలసైనికులు చాలమంది చనిపోయిరి. ఇఁక మనకు

జయము గలుగుట అబద్ధము అని వారు నిశ్చయించుకొనిరి. ఇట్లుండఁగా దుర్గావతి ఒకచో యుద్ధము చేయుచున్నప్పుడు అసఫ్ ఖానుఁడు వచ్చి ఆమెను సంహరింపఁ జూచెను ; గాని చెంతకు చేరలేకదూరమున నిలిచి బాణవర్షమును గురియుసాగెను దుర్గావతి ఆ బాణములను అన్నిటిని దునిమెను ; గాని ఒక బాణము వచ్చి లలాటమున ఆమె కన్నున గ్రుచ్చుకొనియెను. రాణి వెంటనే ఆ బాణమును ఊడఁబెఱికివైచెను. అక్కడనుండి రక్తము ప్రవహించి ఆమెను దడిపివైచెను. అయినను ఆమె యుద్ధముఁ జేయుట మానలేదు.

ఇట్టి సమయమున ఒక వీరుఁడు ఏనుఁగును ఎక్కి వచ్చి దుర్గావతినిఁ బిలిచి అమ్మా! యువరాజు శత్రువుల బాణములు తగులుటచే మూర్ఛవచ్చి పడిపోయినాడు. మనసైన్యము నశించి పోయినది. ఇఁక పోరుటవలన లాభము లేదు. కొలఁది కాలములో శత్రువులు వచ్చి మిమ్ము ఖైదు చేయఁగలరు. కావున ఈ ఏనుఁగును ఎక్కి రండు. మిమ్ము అపాయము లేని చోటికిఁ గొని పోయెదను" అని చెప్పెను. అందులకు దుర్గావతి విచారింపక 'నీవు పోయి యువరాజును కనిపెట్టుకొని యుండుము. ఇప్పుడు నేను ఇక్కడనుండి కదలుటకు వీలు లేదు. నేను క్షత్రియస్త్రీని. నాకు భయము లేదు' అని ప్రత్యుత్తరము ఇచ్చి మరల పోర సాగెను.

కాని ఆమె కొలఁదిసేపటిలోనే మిగుల డస్సిపోయెను. అప్పుడు ఆమె ఆవీరునితో 'ఓ వీరా! నేను వెనుకకు రాఁజాలను.

నన్ను ఇక్కడ చంపివేయుము. అట్లు అయిన నాకు వీరస్వర్గము వచ్చును.' అని చెప్పెను. గాని ఆవీరుఁడు అటని చేయఁజాలక పోయెను. ఆ హేతువుచేత దుర్గావతి స్వయముగ కత్తితోఁ బొడుచుకొని ప్రాణములు విడిచెను. వెంటనే ఆమె దేహమును తుక్కువాండ్రుముట్టకుండ ఏనుఁగుమీఁద ఎక్కించుకొని ఆతఁడు ఎక్కడకో పోయెను.

7

లోపాముద్ర

శ్రీ రస్తు

భారత రమణీమణులు

లోపాముద్ర

సత్యవ్రతుఁ డనుమహారాజు విదర్భదేశమును ఏలుచుండెను. అతనికి తలిదండ్రులు చిన్నతనమున మఱియొక పేరు పెట్టిరి; గాని యెల్లప్పుడును ఆతఁడు సత్యమునే పలుకుచుండుటచేత సత్యవ్రతుఁడు అని యెల్లరును పిలువఁదొడఁగిరి. ఆతఁడు చాల మంచివాఁడు అగుటచే దేశమునందలి ప్రజలు అందఱును చాలసుఖముగా నుండిరి.

ఆరాజునకు లేక లేక లోపాముద్ర అను కొమార్తె పుట్టెను. రాజును రాణియు ఆబిడ్డను ప్రాణములవలెఁ జూచుకొనుచు చాల గారాబముతో పెంచుకొనసాగిరి. లోపాముద్ర అస్వస్థతగా నున్నను ఏ చిన్ని కారణము వలననైన నేడ్చినను వారు ఇరువురును చాల కళవళపడసాగిరి. యుక్తసమయమున రాజు కొమార్తకు అక్షరాభ్యాసము చేయించి యోగ్యుఁడు అగు ఒక బ్రాహ్మణుని ఆమెకు చదువుచెప్పుటకు ఏర్పఱిచెను. స్త్రీలలో మేలుబంతి కావలె నని ఆమెను తల్లి చాల మెలఁకువతో సన్మార్గమున నడువఁజొచ్చెను.

లోపాముద్ర కుశాగ్రమతి యగుటచే గురువు చెప్పిన పాఠములను చాల మెలకువతో గ్రహించుచు స్త్రీలకు ఆవశ్యకములైన సకలవిద్యలను స్వల్పకాలమునందే ఎంతో సులభముగ నేర్చెను. తల్లి వద్ద సత్పాత్రవర్తనము గూడ నేర్చికొనెను. అప్పటికి సంపూర్ణయౌవనవతి గూడ అయ్యెను. ఇన్నిటివలన నామె పరిమళ మబ్బిన బంగారమువలెను, మార్దవ మబ్బిన కప్పురమువలెను ప్రకాశింపసాగెను.

లోపాముద్రయొక్క సౌందర్యమును సత్పాత్రవర్తనమును విని అనేకరాజకుమారులు ఆమెను పెండ్లియాడవలయు నని యువ్విళ్లూరసాగిరి. సత్యవ్రతుడును కుమార్తెకు తగినవరునిఁ దెచ్చుటకై చాలఁ బ్రయత్నించుచుండెను. పురోహితులు పోయి అందగాండ్రు అగు రాజకుమారుల చిత్రపటములను దెచ్చిరి; గాని లోపాముద్రకు వారు ఎవ్వరును నచ్చరైరి.

ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు సత్యవ్రతమహారాజు కొలువుకూటమునకు అగస్త్యమహాముని వచ్చెను. అగస్త్యుఁడు చాల గొప్పవాఁడు. అతఁడు మాయచేసి బ్రాహ్మణులను చంపుచుండిన వాతాపి, యిల్వలుఁడు అను ఇద్దరు రాక్షసులను రూపుమాపిన మహాత్ముఁడు. ఒకప్పు డాతఁడు సముద్రము నందలి జలమంతయు ఒక్కపుడిసిటఁ జేర్చికొని ఆపోసనము పట్టెను. మఱి యొకప్పుడు చాలఎత్తుగాఁ బెరిగిపోయి సూర్యచంద్రుల మార్గము నరికట్టిన వింధ్యపర్వతమును నేలమట్టము గావించెను. అంత గొప్పవాఁడు అగుటవలన అగస్త్యమహామునిని సత్యవ్రతుఁ

డెంతో యాదరించి సంతోషింపఁజేసి నావలన మీకు కావలసిన పని యేమో సెలవిచ్చినచో నవశ్యము చేసెద నని చెప్పెను. అది విని అగస్త్యుఁడు ముమ్మాటికి అట్లు చేసెద నని రాజుచే నని పించుకొని "ఒకనాఁడు నా పితృదేవతలు ప్రత్యక్షమై 'వత్సా! నీవు సకలవిద్యలు నేర్చిన విద్వాంసుఁడవు. మంచిమార్గమున ప్రవర్తించుచు కులమునకు పేరు తెచ్చితివి. తపస్సువలన మహామహిమను సంపాదించిన మునిశ్రేష్ఠుఁడవు. మునీశ్వరు లయం దెల్ల నీవే గొప్పవాఁడవు. నీ మాటకు దేవతలు గూడ గడగడలాడుచున్నారు. అన్నియు బాగుగనే యున్నవి; గాని యింతవాఁడ వై యుండినను నీవలన మాకు సద్గతి కలుగకున్నది. నాయనా! మా కొఱకైన నీవు పెండ్లియాడి సంతానమును గనుము.' అని చెప్పిరి. అప్పటినుండియు నావలన నాపితృదేవత లకు ముక్తి లేకుండఁ బోయినది గదా యని విచారించుచు పెండ్లియాడఁ దలంచి తగిన కన్యకకొఱకు దేశము లన్నియు తిరుగుచున్నాను; గాని యింతవఱకును నాకు ఏకన్నియయు యోగ్యురాలుగాఁ గాన్పింపలేదు. ఇట్లుండ నిన్న నీకుమార్తె యొక్క గుణాతిశయమును సత్ప్రవర్తనమును దెలియవచ్చెను. నిన్నటినుండియు నా చిత్తము నీకుమార్తెపై హత్తి యున్నది. కావున ఆ గుణవతిని నా కిచ్చి పెండ్లిచేయుము. ఇంతకంటె నీవు నాకు చేయవలసినదియుఁ జేయఁగలదియు లేదు." అని చెప్పెను.

అగస్త్యుని కోరికను రాజు తన కూఁతునకు ఎఱిఁగించెను. అది విని యామె పరమసంతోషముతో ఆ మునీశ్వరుని పెండ్లి

యాడుటకు అంగీకరించెను. పేదవారి యాండుపిల్లలకు రాజపుత్రులు ఎట్లు లభింపరో యట్లే రాజకుమారికలకు మునీశ్వరులు లభించుట కష్టమని యెంచింగినది యగుటచే నామె అగస్త్య మునీశ్వరుని బెండ్లియాడుట కెంతో యానందముతో సమ్మతించెను. తన కోరిక తెలిసిన వెంటనే యందులకు అంగీకరించుట వలన లోపాముద్ర సుగుణములు అగస్త్యునకు మఱింత విశదముగా నెఱుకపడెను. ఆతఁడు తన పితృదేవతలు పెండ్లి యాడుమని చెప్పినందులకు తగిన కన్యయే దొరకె నని చాల సంతసించెను. సత్యవ్రతుఁడు తోడనే యానందముతో కొమార్తె నగస్త్యునకు ఇచ్చి పెండ్లి చేసెను.

పెండ్లియైనపిదప అగస్త్యుఁడు కొన్నిదినములు అత్తవారి యింటనే యుండెను. చెలికత్తెలును దాసీలును తనకును తన భర్తకును అనేకవిధములఁ బరిచర్య చేయువచ్చినను వారిని వారించి తానే పతికి వలయు నుపచారము లన్నియుఁ జేయుచు లోపాముద్ర యెల్లరకు నాశ్చర్యము గొలుపసాగెను. ఇట్లు అయిదాఱు మాసములు కడచిపోయిన పిదప అగస్త్యుఁ డొకనాఁడు లోపాముద్రఁ బిలిచి "ప్రతిదినమును నీతల్లి పంపుచున్న యావుపాలు నాకు చాలుట లేదు. అయినను మొగమోటము వలన నింకను తెమ్మని యడుగఁజాలకున్నాను. మొగమోటము వలననే యింతవఱకు ఈ విషయము నీతోఁ గూడ చెప్పలేదు. ఆఁకలి దహించుకొనిపోవుచున్నది. కావున నే నింక సహింపఁజాలను. నీవు నాకు వలసినన్ని పాలు ఇచ్చెదవా?" యని యడి

గెను. అది విని లోపాముద్ర చాల కటకటంబడి "మహాత్మా! సముద్ర మొక్కమాఱుగ నాపోసనపట్టిన నీ దాహమును నీ యాఁకలిని నేను తీర్పఁగలనా ? అయినను పాలుదెచ్చెద" నని చెప్పి యొక కలశముతో తెచ్చి అగస్త్యునిపాదములను స్మరించి యీపాలు అక్షయము కావలె నని ప్రార్థించుచు కలశము అందించెను.

వెంటనే అగస్త్యుఁడు పాలు అన్నియు త్రాగివైచెను; గాని మరల చూచునప్పటికి కలశము నిండి యుండెను. ఎన్ని తడవలు త్రాగినను కలశ మట్లే నిండి యుండసాగెను. అప్పు డిది యంతయు లోపాముద్ర పాతివ్రత్యప్రభావ మని తెలిసికొని యామెను చాల నాదరించెను.

పిదప అగస్త్యుఁడు లోపాముద్రతో చాలకాలమై నేను వచ్చి యుండుటవలన ఆశ్రమము పాడుపడి యుండును. ఇఁక మనయింటికిఁ బోదము అని చెప్పెను. లోపాముద్ర తల్లిదండ్రులతోఁ జెప్పి భర్తతో వెంటనే ప్రయాణ మయ్యెను. తలిదండ్రు లామెకు ఎంతో వెలగల వస్త్రములను ఇచ్చిరి; గాని ఆమె వానిని విడిచిపెట్టి నారచీరలు ధరించెను. ఇదియు ఆమె భర్తతోఁ గూడ పాదచారిణియై కారడవులకుఁ బోవుటయుఁ జూచి లోకులందఱును చాల నాశ్చర్యపడి ఆమె ననేకవిధముల కొనియాడుచు మ్రొక్కసాగిరి.

పిదప ఆశ్రమమునకుపోయిన కొన్నిదినములకు అగస్త్య మహామునికి కుమారుఁడు గలిగెను. ఆసంతోషమువలన నాతఁ

డనేకమునీశ్వరులను విందునకు పిలిచెను. ఇంట తనకు సరిపడు నంతవఱకైనను భోజనసామగ్రి లేని యిప్పుడు లోపాముద్ర యేమిచేయునో చూడవలయు నని అగస్త్యుఁడు ఏమియు నెఱుఁగనట్లు ఉండెను. పిదప మునులందఱితోఁగూడ అగస్త్యుఁడును స్నానము చేసి భోజనమునకు సిద్ధముగా వచ్చెను. అది చూచి లోపాముద్ర యొక్కమాఱు పతి పాదములను స్మరించెను. తోడనే వంటయింటినిండ భోజనపదార్థములు నిండియుండెను. శిష్యులందఱును వచ్చి మునుల కందఱికిని తృప్తిగా భోజనము పెట్టిరి. సకలసన్మానములను గావించి మునుల నంపివైచి అగస్త్యుఁడు భార్యచెంతకు వచ్చి "నీ ప్రభావమువలన నా మర్యాద నిలిచినది. నిన్ను పెండ్లియాడినందులకు నేను ధన్యుఁడనైతిని." అని యామెను అనేకవిధముల కొనియాడెను.

ఇట్లుండఁగా నొకప్పుడు విపులుఁడు అనుముని యొకఁడు విమలాంగి అను భార్యతో అగస్త్యుని ఆశ్రమమునకు వచ్చెను. లోపాముద్రయు అగస్త్యుఁడును వారిని లక్ష్మీనారాయణులను వలె పూజించిరి. కొంతతడవు ఇష్టాలాపంబులఁ బ్రొద్దుగడచిన పిదప విమలాంగి లోపాముద్రను జూచి "అమ్మా! నీకు నీ తలిదండ్రులు ఎన్నో నగలు పెట్టఁగా అన్నియు వారియింటనే యుంచి వచ్చితి వఁట. ఇంత వెఱ్ఱిపని చేసితి వేమమ్మా!" అని యడిగెను. అది విని లోపాముద్ర "నా భర్తయే నాకు కావలసినన్ని నగలు ఇచ్చెను. ఇఁక పుట్టింటివారు పెట్టిన నగలు ఏమి చేసికొందునమ్మా!" యని బదులు చెప్పెను. విమలాంగి ఆనగల-

నొకమాటు చూపు మనఁగా లోపాముద్ర యొక్క చిన్న చెట్టు చూపెను. చూడఁగా ఆ చెట్టుకొమ్మలపై ఎన్నో విధములగు నగలు వ్రేలాడుచుండెను. అది చూచి విమలాంగి లోపాముద్ర మాహాత్మ్యమునకు ఆశ్చర్యపడి క్షమింపు మని యామెకు నమస్కరించి భర్తతోఁ గూడ అగస్త్యునివద్ద సెలవు గైకొని ఆశ్రమమునకు పోయెను.

లోపాముద్ర యిట్లే భర్తనే దేవునిఁగాఁ బూజించుచు ఏస్త్రీయు కనలేని గొప్ప మహిమను గాంచి ప్రకాశించెను.

8

అనసూయాదేవి

శ్రీరస్తు

భారతరమణీమణులు

అనసూయాదేవి

గొప్ప కీర్తి వహించిన ఏడుగురు మహామునులలో నొక్కఁడును, చాలకాలము ఘోరతపస్సు చేసి చాల మహిమ సంపాదించి రెండవబ్రహ్మవలె ప్రకాశించుచున్న వాఁడును అగు అత్రిమహాముని అన్నియాశ్రమములయందును గృహస్థాశ్రమమే మిక్కిలి గొప్పది యని తెలిసికొని మంచిగుణములు కలదియు, పెద్దలయెడల భయభక్తులు చూపి గౌరవముతో పూజించునదియు, సౌందర్యవతియు, విశేషించి తనకు తగినదియు నగు అనసూయాదేవి అనుకన్యను పెండ్లి చేసికొనియెను.

చాల వివేకముగల అనసూయ అత్రిమహాముని తన్ను పెండ్లిచేసికొనినందులకు చాల సంతసించెను. అంతటి మహానుభావుఁడు ఎంత పుణ్యము చేసికొనిన భర్త యగును? అనసూయాదేవి తక్కిన కన్యలవలె కేవలము ఇహసౌఖ్యములనే కోరునది గాదు. ఆమె హృదయము చాల విశాలమైనది. నేఁడు అనుభవించుచున్న ఇహసౌఖ్యము రేపు నిలువదు. దానివలనఁ గలుగు ఆనందము గూడ శాశ్వతముగాదు. నిదురమత్తువలె నదితొలఁగి పోయిన వెంటనే మరల కష్టములు పీడించును. ఆధ్యాత్మికా

వంచము అట్టిది గాదు. దానికి అవధి లేదు; గాని దానిని సంపా దించుట కష్టము. శాంతచిత్తమున గాని యది యంకురింపదు. దానిని సంపాందించుటకు చాల కష్టముల ననుభవింపవలెను. ఇహసౌఖ్యములపైఁ గోరిక యున్నంతకాలము నది యంకు రింపదు. మనస్సు చాల నిశ్చలము గావలెను. అనసూయ హృద యము నిశ్చలము గావుననే నిర్మలహృదయుఁడగు అత్రి నామె సంతోషముతో పెండ్లియాడెను.

పెండ్లియైన పిదప అనసూయకు అత్రికంటె మఱియొక దేవుఁడున్నాఁడు అని తోఁచలేదు. సద్గుణములుగల స్త్రీలకు దైవమునలనఁ గలుగు ప్రయోజనములు అన్నియు భర్తవలననే కలుగును. ఈసంగతి నెఱుఁగని స్త్రీలు భర్తలను మరచి భగ వంతుని ఎంత పూజించినను ప్రయోజనములు కలుగదు; గావు ననే అనసూయాదేవి భర్తయే దైవమని నమ్మెను. ఆమె యాతని కి చేసిన ఉపచారములు సాధారణకన్యలు చేయఁజాలరు. ఆమె యెప్పుడును భర్తకంటె ముందు నిద్రించిగాని పతికంటె వెనుక మేల్కొంచిగాని యెఱుఁగదు. ప్రాతఃకాలమున నామె తొలు దొల్త చేయుపని భర్త పాదపూజ. ఇదియెప్పుడు నామె యేమర లేదు. ఇట్లు చేయుటవలన భర్త సంతోషించి తన కోర్కులు తీర్చు నను తలంపుతోఁ గాక ఆమె తనకు ఇది విధియని చేసెను. ఇట్లు ఆమె స్త్రీలు భర్తను ఎన్నివిధముల ఆనందపెట్టఁగలరో అన్నివిధముల నానందపెట్టెను.

ఈరీతిని గొన్ని దినములు గడచిపోయినపిదప అత్రిమహా ముని వయస్సున చిన్నది యయ్యు, బుద్ధియందు చాల గొప్పది

యగు భార్య గుణములను ప్రవర్తనమును గాంచి చాల సంత సించి "నీకేమి గావలయునో కోరుకొనుము" అని చెప్పెను. అప్పు డనసూయాదేవి చాల వినయముతో నమస్కరించి దేని వలన స్త్రీలు సకలకష్టమును బాసి పతితో మోక్షమును బడ యుదురో అది యొసంగు మని భర్తను కోరెను. ఆహా ! ఇట్టి కోరిక యెంత జ్ఞానముగల స్త్రీలు కోరఁదగినది ! అప్పు డత్రి మహాముని అట్లు కోరిన భార్యకు పాతివ్రత్యమే స్త్రీలకు సకల కామ్యముల నొసఁగూర్చు నని తత్త్వ ముపదేశించెను. నాఁట నుండి అనసూయాదేవి మఱింత భక్తితో భర్త నారాధింప సాగెను. సాధారణముగా లోకములో స్త్రీలు చనువు ఇచ్చిన కొలఁది నెత్తి యెక్కెద రఁట ! అనసూయాదేవి యట్లుగాక తొల్లిటికంటె నెక్కుడు వినయముతో భర్తను పూజింపఁ జొచ్చెను.

ఒకదినమున బ్రహ్మ సరస్వతితోడను విష్ణుమూర్తి లక్ష్మీ దేవితోడను మహేశ్వరుఁడు పార్వతీదేవితోడను హంసను, గరుడుని, వృషభమును ఎక్కి విహారమునకు బయలుదేరిరి. ఆ సాయంసమయమున చల్లని గాలి వీచుచుండుటవలన వారు చాల ఉల్లాసముతో మేరుపర్వతము దెసకుఁ బోవుచుండిరి. ఇట్లు కొంతదూరము పోవునప్పటికి హంసయు, గరుడుఁడును, వృష భమును గూడ ముందునకు కదలఁజాలకపోయెను. త్రిమూర్తులు గూడ ఎంతో ప్రయత్నము చేసిరి; గాని ఫలము లేకపోయెను. అప్పుడు వారు ఇందులకు కారణము ఏమని యడుగఁగా "దేవా ! క్రింద నున్నది మహాపతివ్రత నివసించియుండు ఆశ్రమ

మని తోఁచుచున్నది. ఆమె ప్రభావమునఁ గలుగు అగ్నిశిఖలు మిన్నంటుచున్నవి. అక్కడ తన మేము ముందునకు పోలేకున్నా" మని చెప్పెను. ఇఁక చేయునది లేక త్రిమూర్తులును వెనుకకు బోయిరి.

ఒకనాఁడు వారు ముువ్వురును ఒకచోఁ జేరి అనసూయాదేవి ప్రభావమును బరీక్షించి ఎట్లయిన నామె పాతివ్రత్యమును భంగపఱుపవలె నని నిశ్చయించుకొని జాముున్నర ప్రొద్దెక్కిన తరువాత వృద్ధబ్రాహ్మణరూపములతో అత్రిమహర్షి యాశ్రమమునకు వచ్చిరి. అట్లు వచ్చినవారిని అత్రియు, అనసూయయు దేవులనువలె పూజించి యీపూట మాయాతిథ్యమును స్వీకరించి పోవలె నని వేఁడుకొనిరి. వారందులకే వచ్చినవారైనను బెట్టుకొఱకు ఎంతోసేపు అటునిటు చెప్పి తుదకు అంగీకరించిరి.

వెంటనే అనసూయ చక్కఁగా వంటఁజేసి భర్తకెఱింగించెను. అప్పు డత్రి ఆబ్రాహ్మణులను "స్నానముచేసి మడిగట్టుకొనుఁ"డని చెప్పెను. వెంటనే వారు అట్లుచేసి పీటలమీఁదకు వచ్చి కూర్చుండిరి. తోడనే భర్త యనుజ్ఞఁగొని యనసూయ వడ్డించుటకు సిద్ధపడెను. అంత నాముువ్వురు బ్రాహ్మణులును ఒక్కమాటుగ అత్రిమహర్షినిఁ బిలిచి "అయ్యా! మాకొక్క నియమ మున్నది. ఆనియమప్రకారము మీరు నడచుకొనకున్నచో మేము భుజింపకయే వెడలిపోదు" మని చెప్పిరి. అత్రి అది యేమనియడుగఁగా "నీ భార్య చీర విప్పివేసి, అనఁగా

దిగంబరులరై మాకు వడ్డింపవలెను" నని చెప్పిరి. అత్రి యది విని యాశ్చర్యపడెను. అనసూయ భర్తను జూచెను. ఇంక నిప్పుడిందులకు అంగీకరింపకున్నచో నీబ్రాహ్మణులు లేచి పోయెదరు. అట్లయిన నాతపస్సు అంతయు బుగ్గియై పోవును. పైంగా మహాపాతకము చుట్టుకొనును. అని తలంచి అత్రి అట్లేచేయు మని భార్యకు సెలవిచ్చెను.

ఈ యనుజ్ఞను విని యనసూయ సంతోషముతో పంచాక్షరీమంత్రమును జపించెను. వెంటనే యాముగ్గురు బ్రాహ్మణులు చంటిపిల్లలు అయిపోయి కేరు కేరు మని యేడువసాగిరి. అప్పుడనసూయ వస్త్రమును విప్పి వేసికొని అతి త్వరగా వచ్చి యా ముగ్గురు పాపలకును బువ్వ తినిపింపసాగెను. అది చూచి అత్రి ఆశ్చర్యపడి యిది యేమనియెను. "నాథా! మీరింకను కనిపెట్టలేదా? బ్రాహ్మణులు ముప్పురును బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు. నా వ్రతమును పరీక్షించుటకై వారిట్టి వేషముతో వచ్చినారు" అని చెప్పెను. అది విని అత్రి త్రిమూర్తులు చేసిన కొంటెతనమునకును తన భార్యప్రభావమునకును ఎంతో యబ్బురంపడెను.

అనసూయాదేవి యాబాలకులకు బువ్వ పెట్టుట పూర్తియైన పిదప మూండుయ్యెలలను నిర్మించి వారినందు పవ్వళింపఁజేసి జోకొట్టి నిద్రపుచ్చి తిరిగి వచ్చి భర్తకు భోజనము పెట్టి తానును భుజించెను. అంతయు అత్రిమహర్షికి చాల నాశ్చర్యముగా నుండెను. ఆశ్చర్యము తక్క నాతనికి మఱియేమియుఁ దోఁచినది గాదు. ఇట్లుండఁగా సాయంత్ర మయ్యెను. రాత్రి

అనసూయ యాముగ్గురు బిడ్డలకును యథాప్రకారము భోజ
నము పెట్టి మరల పరుండఁబెట్టెను.

మఱునాఁడు లక్ష్మియు, పార్వతియు, సరస్వతియు నొక్క
చోఁ జేరి తమ భర్తలకొఱకు విచారింపసాగిరి. వారు ఏమైపో
యినదియు వారికిఁ దెలియ దయ్యెను. ఎందున్నదియు, ఎప్పుడు
వచ్చునదియుఁ గూడఁ దెలియ దయ్యెను. అప్పుడు పార్వతి
యొక దేవతాస్త్రీని ఈశ్వరుని జాడ తెలిసికొనిరమ్మని పంపఁగా
నామె పోయి సంగతి యంతయు తెలిసికొని వచ్చెను. అది విని
ఆముగ్గురును అనసూయ చేసిన పనికి చాల భయపడి తమపతుల
యవస్థ యేమగునో యని యడలి, వారికిని తనకు నిఁక మరల
సమావేశము కలుగునో కలుగదో యని భీతిల్లి మాఱుపల్క
కుండ అనసూయ కాళ్లపైఁ బడి ప్రార్థింతు మని నిశ్చయించు
కొని వెంటనే బయలుదేరి అత్రిమహర్షి ఆశ్రమము చేరికొనిరి.

ఆముగ్గురను గాంచి అనసూయ చాల గౌరవము చేసి
పూజించి ఎందులకు వచ్చితి రని యెఱుఁగనట్లు ప్రశ్నించెను.
అప్పుడు వారు దీనవదనలై సంగతి యంతయుఁ జెప్పి యామెను
పతిభిక్ష పెట్టు మని ప్రార్థించిరి. అనసూయ యేమియు నెఱుఁగ
నట్లు నటించుచు ఆముగ్గురు బాలురను దీసికొనివచ్చి వారికిఁ
జూపెను. బాలకులై యున్న తమ భర్తలను జూచి సరస్వతియు,
లక్ష్మియు, పార్వతియు ఒక్కమాఱుగ సంతోషమును విచార
మును గూడ పొంది వారి పూర్వరూపములు దయచేయు మని
అనసూయను ప్రార్థించిరి. అప్పుడును ఆమె నావల్ల నేమగు నని
తెలుపుచు తన దివ్యప్రభావమువలన క్షణములో త్రిమూర్తుల

కును పూర్వపు రూపములు గలిగించెను. వెంటనే త్రిమూర్తులు అనసూయ పాదములమీఁదను అత్రికాళ్లమీఁదను బడి తమ తప్పు క్షమింపవలె నని ప్రార్థించిరి. అనసూయయు అత్రియు తిరిగి మమ్ము కాపాడుఁడని త్రిమూర్తుల పాదములపై వ్రాలిరి.

పిదప త్రిమూర్తులును అనసూయకు మ్రొక్కి "తల్లీ! మాకు ముగ్గురకును నీకడుపునఁ బుట్టి నీచే పెంపఁబడి, నిన్ను అమ్మా! అని పిలువవలె నని కోరిక యున్నది. ఈవరము దయచేయుము" అని ప్రార్థించిరి. "ఇంతకంటె మాకేమి కావలెను. ఎవ్వరిమీఁదను జూపని అపారప్రేమను మాయెడఁ జూపుటకు మీకుఁ గారణ మేమియు లేదు. ఇది యంతయు మాయదృష్టముకాక వేఱు గాదు. భార్యలతోఁ గలసియున్న మీపాద ధూళిచే మాయాశ్రమము మాజన్మములు, మాతపస్సులు, మాపూజలు పవిత్రములైనవి. మహానుభావులారా! మీయిచ్ఛ వచ్చిన పనికి నన్ను నియోగింపుఁడు" అని అనసూయ వారికి వందనము చేసెను. పిదప వారు భార్యలతోఁ గూడ స్వస్థానములకుఁ బోయిరి. కొన్ని దినములకు బ్రహ్మ చంద్రుఁడును, విష్ణుమూర్తి దత్తాత్రేయుఁడును, మహేశ్వరుఁడు దూర్వాసుఁడును అయి అనసూయ కడుపునఁ బుట్టిరి.

9

అరుంధతీదేవి

శ్రీ రస్తు

భారతరమణీమణులు

---

1 అరుంధతీదేవి

మునులలో నెల్ల గొప్పవాఁడగు వసిష్ఠుఁడు చాల గొప్పవాఁడై వివాహము చేసికొనఁదలఁచి తగిన కన్యక దొరకక చిక్కుపడుచుండెను. అనేకస్థలములయందు ప్రయత్నించెను; గాని యేమియుఁ బ్రయోజనము లేకపోయెను. "ఇట్లు ఉన్న చోటనే యుండి ప్రయత్నించుట దగ" దని తలంచి యాతఁడు కన్యను వెదకుచు బయలుదేఱెను.

ఒకప్పు డాతనికి మతంగమహామునికి అరుంధతి అను కొమార్తె కలదనియు, ఆమె చాల సుగుణవతియు, విశేషించి సుందరి అనియు తెలియవచ్చెను. తోడనే వసిష్ఠుఁడు మతంగాశ్రమమునకుఁ బయనమై పోయెను. వసిష్ఠుని రాకకు మతంగుఁడును, ఆతనిభార్యయు, కొమార్తెయు చాల సంతోషించి మీరు వచ్చుటచే మాయాశ్రమము పవిత్రమైనదని కొనియాడి అర్ఘ్యపాద్యాదివిధులచేఁ జాల భక్తితోఁ బూజించి ఆనందపెట్టిరి.

వసిష్ఠుఁడు అరుంధతినిఁ జూచి ఆమె తెలివితేటలను వినయవివేకములను, భక్తిశ్రద్ధలను, గుణరూపములను జూచి చాల నానందించి యామె పెండ్లియాడుటకు తగిన దని నిశ్చయించు

కొనియెను. ఆకారణముచే నాతనికి మతంగుఁడు నాతని భార్యయు చేసిన సపర్యలకంటె అరుంధతి చేసిన యుపచారములె చాల నానందము గలిగించెను. మఱియు నీతిరుగ దేశములు తిరుగకున్న నీకన్యామణి కాన్పించియుండదు గదా యని గూడ నాతఁ డనుకొనెను.

పిదప మతంగుఁడు చేతులు జోడించికొని వసిష్టునిజూచి "మహాత్మా! నను(బోలు కొలఁది వాని యింటికి మిముఁబోలు మహర్షిశేఖరు లూరకరారు. మీరాకకు హేతువేమో సెలవిచ్చి నన్ను కృతార్థునిఁ జేయుఁడు" అని ప్రార్థించెను. అందులకుఁ జాల సంతసించి వసిష్ఠుఁడు మతంగునిఁ జూచి "మునికులతిలకా! కన్యలున్నవారి యింటికి బ్రహ్మచారు లెందులకు వత్తురో నేను నందులకే వచ్చితిని. నాకు పెండ్లియాడవలె నని కోర్కి పుట్టినది. కన్య కొఱకు వెదకుచుండగా నీకొమారిత సద్గుణభూషిత యని తెలియ వచ్చినది. నే నిప్పుడు నీయింటికి భిక్షుకుఁడనై వచ్చితిని. నీకొమార్తను నాకిచ్చి పెండ్లి చేసి నన్ను అనుగ్రహింపు" మని చెప్పెను.

అది విని మతంగుఁడు ఆమాటలకు చాల ఆశ్చర్యపడెను. ఆతని భార్యయు నాతఁడును తమ కూతురు యదృష్టమునకు చాల నానందించిరి. ఇది విని అరుంధతి పొంగిపోయెను. వెంటనే నాకులము పవిత్ర మయ్యె నని చెప్పుచు మతంగుఁడు అరుంధతిని వసిష్ఠున కిచ్చి పెండ్లిచేసెను. దేవత లెల్లరును ఆదంపతులను జూచి హర్షించిరి.

పెండ్లియైన తరువాత కొన్నిదినములు అత్తవారియింటనే యుండి పిదప వసిష్ఠుఁడు అరుంధతిని వెంటఁగొని తన యాశ్రమమునకు పోయెను. పెండ్లియైనదిమొదలుకొని అరుంధతి భర్తను అతి భయభక్తులతో పూజింపసాగెను. తన యెడ నరుంధతికిఁ గల పూజ్యభావమును గ్రహించి పరమానందభరితుఁడై వసిష్ఠుఁ డొకనాఁడు అరుంధతిని చేరఁదీసి "సాధ్వీ ! నీసుగుణములకు ఆనందమైనది. నీకు ఏమికావలెనో కోరుకొనుము. అమూల్యములగు వస్త్రములో, రత్నాభరణములో, భోగములో నీవేమి కోరినను నేను తీర్చెద" నని చెప్పెను. అది విని అరుంధతి భర్తకు తనయెడల గలిగిన యనుగ్రహమునకు చాల సంతసించి ధన్యురాల నైతి నని తలంచి "నాకు మోక్షమును, మీపదభక్తియు మాత్రమే కావలెను. ఆరెండును నాకుఁగలుగ నాశీర్వదింపుఁ" డని భర్తను వేఁడుకొనెను. ఆమెగుణవివేకమునకు మిక్కిలిమెచ్చుకొని వసిష్ఠుఁ డామె కప్పుడు జ్ఞాన ముపదేశించెను. నాఁటినుండి అరుంధతి మఱింత భక్తిశ్రద్ధలతో భర్తను పూజించుచుండెను.

ఇట్లుండఁగా నొకప్పుడు నారదునకు అరుంధతీదేవి పాతివ్రత్యప్రభావమును అసమానము అని తెలియవచ్చెను. సరస్వతియు, లక్ష్మియు, పార్వతియు పదునాల్గు భువనములయందును గూడ తమయంతటి పతివ్రతలు లేరని గర్వపడుచుండుట గూడ నాతనికి తెలిసియే యుండెను. అక్కతన నాతఁ డరుంధతి సాయంబున త్రిమూర్తుల భార్యలకు గర్వభంగము గావింపవలెనని తలంచి సెనగగింజలతో సమానమైన మానెఁడు కంకరరాళ్లు

వరికొని వైకుంఠమునకు వెళ్లి లక్ష్మీనారాయణులకు మ్రొక్కి మనఃపూర్వకముగా కొనియాడెను. అందులకు వారెంతయు సంతోషించి యాతని నాశీర్వదించిరి. పిదప నారదుఁడు కంకర రాళ్లమూట విప్పి లక్ష్మీదేవికి చూపి "నాకు వేయించిన సెనగలు తినవలె నని కోరిక కలిగినది. ఈరాళ్లు వేయించి సెనగలు చేసి యీవలెఁ" నని కోరెను. అది విని లక్ష్మీదేవి ఆశ్చర్యముతో "నారదా! రాళ్లు ఎవరైన సెనగలు చేయఁగలరా?. ఇదియేటి మాట" అని పలికెను. వెంటనే నారదుఁడు వారిచెంత సెలవు తీసికొని కైలాసమునకు ప్రయాణము సాగించెను.

అతఁ డక్కడ సైత మిట్లే తొలుత నమస్కరించి పిదప కొనియాడి యాపిమ్మట కంకరరాళ్లు వేయించి సెనగలుచేసి యీఁగోరెను. పార్వతియు లక్ష్మివలెనే ఆశ్చర్యపడి నావలనఁ గాదని చెప్పెను. పిదప నాతఁడు సత్యలోకమునకుఁ బోయి సరస్వతిని గూడ ప్రార్థించెను; గాని ఆమెయు నట్లే చెప్పెను.అప్పుడు నారదుఁడు త్రిమూర్తుల భార్యల పాతివ్రత్యమును గుఱించి నవ్వుకొనుచు వసిష్ఠుని ఆశ్రమమునకు బయలుదేరెను.

సంగీతముపాడుచు వచ్చుచున్న నారదుని అల్లంతదూరమునందే చూచి అరుంధతియు వసిష్ఠుఁడును ఎదురేగి తోడుకొని వచ్చి అర్ఘ్యపాద్యములు ఇచ్చి మర్యాదచేసిరి. కొంతతడవు లోకాభిరామాయణము జరిగినతరువాత నారదుఁడు తొల్లిటివలెనే రాళ్లె నరుంధతికిఁ జూపి వేపి సెనగలు చేసి ఇమ్మని కోరెను. వసిష్ఠుఁ డది చూచి యబ్బురంపడెను ; గాని అరుంధతి

వెంటనే యాశంకరరాళ్లను గైకొని పతిపాదములు తలంచి పంచాక్షరి జపించి మంగలములో పోసి యారాళ్లను వేయింప సాగెను. చూచుచుండఁగనే యారాళ్లు పెనగలై పోయెను. అవి బాగుగ వేగిన పిదప నరుంధతి వానిని తీసికొనివచ్చి నారదున కిచ్చెను. నారదుఁడును చాల సంతసించి యాశనగలు మూట గట్టుకొని యాదంపతులకు నమస్కరించి బయలుదేరి వైకుంఠ మునకుఁబోయి లక్ష్మీనారాయణులకును, కైలాసమునకుఁబోయి పార్వతీపరమేశ్వరులకును, సత్యలోకమునకుఁ బోయి వాణీ హిరణ్యగర్భులకును జరిగిన సంగతి యంతయుఁ దెలిపెను.

అది విని వారు చాల ఆశ్చర్యపడిరి. సరస్వతియు, లక్ష్మియు, పార్వతియు ఆపని తమవలనఁ గానందున చాల సిగ్గుపడిరి. వెంటనే త్రిమూర్తులును భార్యలతో గూడ వసిష్ఠాశ్రమమునకు వచ్చి యాదంపతులకు సాష్టాంగ నమస్కారములు గావించి యనేకవిధములఁ గొనియాడి అరుంధతీదేవిని జూచి "తల్లీ! నీపాతివ్రత్యమాహాత్మ్యమును మేమేమని కొనియాడఁగలము? నీదర్శనమువలన మేము ధన్యుల మైతిమి. నేఁడు మొదలు నిన్ను భక్తితోఁ బూజించువారికి సకలసంపదలును సిద్ధించును. వివాహకాలమున నిన్ను పూజించు దంపతులు సకలైశ్వర్యములను బడసి తుదకు పుణ్యలోకమునకుఁ బోదురు" అని వర మిచ్చి స్వస్థలములకుఁ బోయిరి.

10

మీ రా బా యి

శ్రీ ర స్తు

భారతరమణీమణులు

మీరాబాయి

మార్వాడ దేశమునందలి మేరతనగరమున జయమల్లుఁడను రాజు ప్రజలను పరిపాలించుచుండెను. అతఁడు చాల దయగలవాఁడగుటవలన దేశమునందలి ప్రజ లెల్లరును సుఖంచుచుండిరి. అతఁడు తీరికయైనప్పు డెల్ల భగవత్కీర్తనలు పాడుటయందే కాని మఱియొక వ్యర్థకార్యమునందు కాలము గడపియెఱుఁగఁడు. అతనికి మీరాబాయి యను ఒకకొమార్త గలిగెను. జయమల్లుఁడు భక్తుఁ డగుటచేఁ దండ్రినిఁ జూచి కొమార్తయు భక్తురా లయ్యెను.

ఆమెకు జ్ఞానము వచ్చినప్పటినుండియు, భారతము, రామాయణము, విష్ణుపురాణము, భాగవతము మున్నగు సద్గ్రంథముల ననేకపర్యాయములు చదువసాగెను. క్రమక్రమముగ నామెకు వయస్సుతోఁ గూడ జ్ఞానమును భక్తియు హెచ్చెను. పదాతేండ్లు వచ్చునప్పటి కామె సంపూర్ణ యౌవనవతి యయ్యెను.అప్పుడు జయమల్లుఁడు తన మర్యాదకు తగినవాఁడును, పరనుఁ డగు పండితుఁ డని పేరొందినవాఁడును, ఉదయపుర

రాజును అగు కుంభరాణా మీరాబాయికి తగిన వాఁడని యోచించి యిరువురకును వివాహము గావించెను.

మీరాబాయియు కుంభుఁడును సౌందర్యమునందును, సౌజన్యమునందును, పాండిత్యమునందును, తెలివితేటలయందును, కవిత్వమునందును సమానులు. వా రిరువురును ఒకరి సాయమున నొకరు చక్కని కవిత్వము చెప్పుచుండిరి గాని కుంభుఁడు చేయుపద్యములయందు శృంగారరసమును, మీర చేయు పద్యములయందుఁ భక్తిరసమును వెల్లివిరియు చుండెను. కుంభుని భక్తిరసము వర్ణింపు మని మీరాబాయియు, మీరను శృంగారరసము వర్ణింపు మని కుంభుఁడును చెప్పు చుండిరి; గాని కవిత్వము చేయునపుడు మాత్రము ఎవరిమార్గమును వారు మానువారు గారు.

ఇట్లు కొంతకాలము జరుగునప్పటికి కుంభుని తండ్రి చని పోయెను. మేవాఁడురాజ్యమునకు కుంభుఁడు రాణాయయ్యెను. కొలఁది దినములయందే కుంభరాణా రాజ్యపాలనమున చాల నేర్పరి యని పేరొందెను. తన భర్త రాణాయైన తరువాత మీరాబాయికి స్వాతంత్ర్య మెక్కు డయ్యెను. ఆమె రాణియైనపు డిఁక స్వాతంత్ర్య మేమి కొదవ? అప్పటినుండియు నామె భర్త యనుజ్ఞఁబడసి ఈశ్వరుని పూజించుటయందును కొనియాడుటయందును, ప్రార్థించుటయందును ఎక్కుడు కాలము గడుప సాగెను. తనకు నౌకరీచేయుట కేర్పఱుపఁబడిన దాసీస్త్రీలకును, చెలికత్తెలకును ఆమె యెల్లప్పుడు శ్రీమన్నారాయణ

మూర్తి మహిమలను జెప్పుచు, నాతనిపై తాను రచించినపద్య ములను కీర్తనలను చదివి వినిపించుచు ఆనందమును బొందు చుండెను. ఆమెను జూచియు ఆమె బోధనలను వినియు వారు గూడ క్రమక్రమముగ శ్రీమన్నారాయణునియందు భక్తి గలిగి యుండిరి.

ఇట్లు మీరాబాయికి క్రమక్రమముగ భక్తి పెరిగి పోఁ జొచ్చెను. ఉదయపురమున రాజగృహమునకు బైట నొక కృష్ణ మందిర ముండెను. మీరాబాయి దినదినము నాకృష్ణమందిరము నకుఁ బోయి ఆకృష్ణుని సేవించుట ప్రారంభించెను. ఒకప్పు డామె కృష్ణునిమహిమలను బాడుచు ఆనందాతిరేకముచే నృత్య ముచేయసాగెను. ఇట్టి యద్భుతకృత్యముల వలన ఈసంగతి వెంటనే దేశమం దంతటను వ్యాపించెను. వెంటనే ఆమెను జూచుటకై యోగులును, భక్తులును, తత్వజ్ఞులును అనేకులు రా సాగిరి. వారివలన నామె మఱింత విజ్ఞానమును బడసెను.

అట్లు మఱికొన్ని దినములు జరుగునప్పటికి మీరా బాయి రచించిన పాటలు పద్యములు దేశమున నలుమూాల లందును వ్యాపించెను. వానిని విని అప్పుడు ఢిల్లీని పాలించు చున్న అగ్బరు ఆమెను జూడఁ గోరి తానసేనుఁడు అను నొక భారతీయుని వెంట నిడుకొని బైరాగివేషము వేసికొని రహస్య ముగా నుదయపురము వచ్చి శ్రీకృష్ణదేవాలయములో ప్రవే శించి అక్కడ జరుగు సంగతులు అన్నియు చూచి జనసంఘము తొలఁగిపోయిన పిదప మీరాబాయికి నమస్కారము చేసెను.

"'సర్వేశ్వరుఁ డుండఁగా నాకు నమస్కరించుటవలన నీకేమి ప్రయోజనము ? నీకేమి కావలయును ?'' అని మీరాబాయి యడుగఁగా అగ్బరు "నాకు పరమార్థసాధన ముపదేశింపు''మని యెను. ''పరమేశ్వరుని నిశ్చలచిత్తముతో గొల్చుటయే పరమార్థసాధన'' మని మీరాబాయి చెప్పఁగా నందులకు సంతోషించినట్లు అగ్బరు తాను రహస్యముగాఁ గొనివచ్చిన రత్నహారమును ఆమె కీయఁబోయెను ; గాని యామెవల దనుటచే మాయావి యగు అగ్బరు ఆరత్నహారమును కృష్ణవిగ్రహము మెడలో వేసి పోయెను.

ఆరత్నహారము చాల వెలగలది అగుటచే నీవార్త క్షణములో దేశమంతయు వ్యాపించెను. ఇది విని కుంభరాణా అనుమానించి యారత్నహారమును తెప్పించి రత్నపరీక్షకులచే పరీక్ష చేయింపఁగా నందొకఁడు ''ఈరత్నహారమును నేనే తయారు చేసితిని. ఒక సంవత్సరము క్రిందట నేనిది అగ్బరునకు అమ్మితిని'' అని చెప్పెను. అది విని కుంభరాణా అగ్బరు మాయవేషముతో వచ్చి తనభార్య నవమానము చేసె నని తలఁచి ఇట్లు బహిరంగముగా మీరాబాయి బైరాగులు మున్నగువారితో కలసిమెలసి శ్రీకృష్ణమందిరమునకు పోవుచుండుటకు చాల కోపించి "నీవు వెంటనే నీకు నీవే యీలోకమును విడిచి పోవలె'' నని మీరాబాయికి జాబు వ్రాసి పంపెను.

మీరాబాయి శ్రీకృష్ణమందిరము నుండి యింటికి వచ్చునపుడు మంత్రి యామె కాజాబు నిచ్చెను; గాని దానిని జదువు

కొని యామె యెంతమాత్రమును భీతిల్ల లేదు. దుఃఖింపలేదు. చాల గంభీరముగఁ జూచుచు "మీరాజుగారి దర్శనము నా కొకసారి యగునా?" యని యడిగెను; గాని "రాజుగారు మీ మొగము చూడ నని శపథము తాల్చి"రని మంత్రి చెప్పెను. అప్పు డామె "మీభార్య మీసెలవుప్రకారమే నడచుకొనును" అని చెప్పుము. అని మంత్రి నంపివైచెను. ఈ వర్తమానము నామె తన చెలికత్తెలకును, దాసీలకును గూడ చెప్పక సాయంకాలము ఎల్లరును నిద్రించుసంతవఱకును ఈశ్వరభజనము గావించి పిదప బీదవేషమును దాల్చి ఎవరికిని జెప్పకుండ ఇల్లు వెడలెను.

కొంతతడవున కామె యొక నదీతీరమునకు అరిగెను. అప్పు డానది పూర్తిగాఁ బ్రవహించుచుండెను. అందులకెంతయు సంతసించి మీరాబాయి యందుఱికెను; గాని తెల్లవాఱు నప్పటి కామె ఒక యిసుకతిన్నెపై బడియుండెను. పిదప నామె నిద్దురవోయిన దానివలె లేచి కూర్చుండెను. నీటిలోఁబడి కొట్టుకొనిపోవు నపు డామెకు "మీరా! నీవు నీ భర్త యాజ్ఞ చొప్పున ఆత్మహత్య చేసికొనుటకు నదిలో నుఱికితివి; గాని నీ కింకను ఆయుర్దాయము పూర్తి కాలేదు" అని యేదో యొక గంభీరవాక్యము వినవచ్చెను. అక్కడనుండి నామె బృందావనమునకుఁ బోఁదలఁచి యీశ్వరభజన చేయుచు బయలుదేరెను. మార్గమధ్యమున కొందఱు గొల్లవాండ్రు పాలు ఇచ్చి ఆమె యాఁకలిబాధను తీర్చిరి. ఆమెను చూచిన స్త్రీపురుషులందఱును ఎంత వలదనుచున్నను ఆమె వెనుక తాముగూడ భజనచేయుచు

బయలు దేరిరి. ఇట్లు చాల కష్టముతోఁ బ్రయాణము గావించి కొన్నిదినముల కామె బృందావనము చేరికొనెను. ఇట్లు అనేక స్త్రీపురుషులు వెంట వచ్చుచుండ ఆనందపరవశయై ఈశ్వరభజన చేయుచు వచ్చు ఆమెను జూచి బృందావనము నందలివారు కైలాసమునుండి ప్రమథగణములతో వచ్చు పార్వతీదేవి యని భావించిరి.

ఈమె అచ్చటకు వెళ్లినప్పటి కచ్చట జీవగోసాయి యను నొక జ్ఞానియగుభక్తుఁ డుండెను. అతఁడు తన శిష్యులకు "మీరు జ్ఞానమును గోరెద రేని ధనమును స్త్రీలను కోరకపోవుటయే కాక, కన్నులతోనైనను చూడఁగూడ" దని బోధించుచుండెను. ఇది మీరాబాయికి తెలిసెను; గాని ఆమెదర్శనమునకు వచ్చుటకు సెలవీయవలసినదని గోసాయికి కబురంపెను. అతఁడు తిరస్కరించెను. అప్పుడు మీరాబాయి "మీరు శ్రీకృష్ణభక్తులని వినుచున్నాను. అగుటచే మీరును స్త్రీలే యగుచున్నారు. ఇఁక స్త్రీలను చూడ మను మాటకు అర్థ మగుట లేదు" అని మరల కబురంపెను. అప్పుడిఁక చేయునది లేక జీవగోసాయి శిష్యులతోఁ గూడి తానే యామెను దర్శించుటకు వచ్చెను. సంభాషణమును బట్టి జీవగోసాయి జ్ఞానమున తనకంటె మీరాబాయియే గొప్పది యని తెలిసికొనెను. అక్కడ తన నాతఁ డామెకు శిష్యుఁడై యామెవలన జ్ఞానమును బడయుచుండెను. మీరాబాయి మాత్రము తాను గోసాయికి శిష్యురాల నని చెప్పుచుండెను; గాని గోసాయి యిది యబద్ధ మనియు తానే యామెకు శిష్యుఁడ ననియు వెంటనే చెప్పసాగెను. అచ్చటి వారు గూడ నట్లే భావించుచుండిరి.

ఇచ్చట కుంభ రాణాకు ఎచ్చటికిఁ బోయినను తమ భార్యను గుఱించిన స్తోత్ర పాఠములును, ఆమె రచించిన పాటలును పద్యములును ఆ బాలగోపాలమునుండి వినవచ్చుచుండెను. అంతే కాక ఎల్లరును అట్టి మహాత్మురాలగు భార్యను విడిచిపెట్టినందులకు రాణాను నిందింప సాగిరి. ఇది యంతయు విని రాణా తన భార్యయెడల అక్రమము చేసితి నని తెలిసికొని మాఱువేషముతో బృందావనమునకుఁ బోయి మీరాబాయికి సాష్టాంగ నమస్కారము చేసి నాకొక వర మిమ్మని కోరెను. అందుల కామె తన భర్త యని తెలియక "నీవు గొప్పవారిని వేఁడుము. నా వంటిబీదలు నీకేమి యీఁగలరు?" అనెను. రాణా 'యాచకుఁడు సామర్థ్యమును దెలిసికొనియే కోరు" నని చెప్పఁగా నామె నీకేమి కావలె నని యడిగెను. అప్పుడాతఁడు మాఱు వేషముతీసివేసి నన్ను క్షమింపు మని మరల భార్య కాళ్లపైఁ బడెను. అదిచూచి మీరాబాయి సంభ్రమముతో నాతనిని లేవనెత్తి యాతని పాదములకు మ్రొక్కి "దేవా ! నేఁటికి కరుణ గలిగినందులకు నేను ధన్యను" అని చెప్పెను. తరువాత రాణా మీరాబాయిని గొప్ప యుత్సవముతో తన రాజధానికి తీసికొనిపోయెను. ప్రజ లందఱును ఆనందించిరి. నాఁటినుండి మీరాబాయి నెంతో ప్రేమతో నాదరింపసాగెను. మీరాబాయియు నెంతో భక్తితో భర్తను పూజింపసాగెను. ఆమె సంవత్సరములో నాఱుమాసములు బృందావనమునందును, ఆఱుమాసములు భర్తపాదముల వద్దను నివసించుచు కొంతకాలమునకు ఈదేహమును విడిచి వైకుంఠమునకుఁ బోయెను.

11

సంధ్యావళీదేవి

శ్రీరస్తు

భారతరమణీమణులు

సంధ్యావళీదేవి

మాళవదేశపురాజునకు సంధ్యావళి యను నొక కొమారిత జన్మించెను. ఆబిడ్డను తల్లిదండ్రులు లేక లేక పుట్టినదగుటచే నెంతో గారాబముతో పెంచుకొనుచుండిరి. రాజు కుమార్తెకు యుక్తసమయమున విద్యాభ్యాసము చేయింపఁదొడఁగెను. సంధ్యావళి కుశాగ్రమతి యగుటచే గురువు చెప్పిన దంతయు క్షణములో గ్రహించుచు నెల్లరకు ఆశ్చర్యము గలుగునట్లు సకలవిద్యలును పదాఱుసంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికే నేర్చెను.

ఆమె పదాఱేండ్ల జవ్వనియై, ఎల్ల విద్యల యందును ప్రోఢ యగునప్పటికి పదునాల్గు భువనములయందును ఇంతటి సుందరిగూడ లేదని పేరు గాంచెను.ఆమె సౌందర్యమును జూచి స్త్రీలే మోహపడుచుండిరి. అట్టి సుందరికి తగినవరుని తెచ్చుటకై తల్లిదండ్రు లనేకవిధముల ప్రయత్నింపసాగిరి. తొలుదొల్త రాజు పురోహితులను బంపి ఎల్ల దేశముల రాజకుమారుల పటములను దెప్పించి చూచెను. ఆపటములయందెల్ల విదర్భదేశపు రాజకుమారుఁ డగు రుక్మాంగదుని పటము అసమా

నమై యుండెను. ఆతఁడు గుణములయందును, విద్యయందును గూడ అసమానుఁడై యుండెను. అక్కతన సంధ్యావళిగూడ నాతనిపై మనస్సు నిలిపెను. అది యెఱింగి రాజు సంధ్యావళి పటమును పురోహితుల కిచ్చి విదర్భదేశమునకుఁ బోయి సంబంధమును కుదుర్చుకొని రండని పంపెను. అంత వారు అతివేగమునఁ బోయి తమరాజు చెప్పినచొప్పునఁ జేసిరి. రుక్మాంగదుఁడు సంధ్యావళి పటమును జూచి ఆమె సౌందర్యమునకు అబ్బురంపడి పెండ్లియాడుట కంగీకరించెను. సంధ్యావళికిని రుక్మాంగదునకును వివాహము నిశ్చయ మయ్యెను. అంతఁ గొన్నినాళ్లకు శుభముహూర్తమునఁ బెండ్లి యయ్యెను.

పెండ్లియైన వెంటనే సంధ్యావళి భర్తయింటికి వెడలిపోయెను. ఆదంపతులను జూచినవా రందఱును ఇంత సౌందర్యవంతులును, ఇంతగా నొకరికొకరు తగినవారు నగు దంపతులు ఎందైన నుందురా యని యబ్బుర మందసాగిరి. తాను మహారాణి యనియు, తన యంతటి యదృష్టవంతులు ఈలోకమున లేరనియు నెంతమాత్రమును గర్వపడక సంధ్యావళి దాసివోలె భర్తకు ఎల్లయుపచారములును చేసి సంతోష పెట్టసాగెను. రుక్మాంగదుఁడు గూడ ఆమె నంతగా ప్రేమించుచు చాల నాదరించు చుండెను.

సంధ్యావళికి పూవు లనిన ఎంతో ప్రీతి అగుటచే రుక్మాంగదుఁ డామెకొఱకు ఒక్క గొప్ప యుద్యానవనమును నిర్మింపఁ జేసెను. ప్రపంచమున నున్న గొప్పగొప్ప వృక్షజాతులు, తీఁగలు

మున్నగునవి యన్నియు నందు నాటించెను. దానిని జూచిన ప్రజలు ఇది దేవేంద్రుని నందనవనమును మించియున్న దని పలుకసాగిరి. ఇట్లుండఁగా దేవేంద్రునకు రుక్మాంగదుఁడు వేయించిన పూఁతోఁట తన నందనవనమును మించి యున్నదని తెలియవచ్చెను. వెంటనే యాతఁడు ప్రతిదినమును అందలి పూలను కోసికొనివచ్చు చుండవలె నని దేవతాస్త్రీల కాజ్ఞాపించెను. నాఁడుమొదలు ఆవనమునందలి పూవు లన్నియు మాయమై పోఁజొచ్చెను. అప్పుడు కావలివారు వచ్చి రాజుతో నీసంగతి చెప్పిరి. రాజు జాగ్రత్తగా కాచియుండి ఆదొంగలను బట్టి తీసికొని రండని చెప్పెను. వారు రాజాజ్ఞప్రకారము చాల మెలఁకువతో కాచియుండిరి; గాని చోరులు దొరకరైరి.

ఆవనములో నొకయోగి తపస్సు చేసికొనుచుండెను. అది విని రాజు ఆయోగిచెంతకుఁ బోయి జరుగుచున్నది అంతయుఁ జెప్పఁగా నాతఁడు దివ్యదృష్టిని చూచి పూలు గోసికొని పోవుచున్న దొంగలు దేవతాస్త్రీలని చెప్పెను. అది విని రాజు 'ఆదేవతాస్త్రీలతో నాకు మాట్లాడవలె నని యున్నది. ఇది మీరు సంఘటింపవలె' నని ప్రార్థింపఁగా యోగి 'ఆయుద్యానవనమునం దంతటను పుచ్చగింజలు చల్లింపు' మని చెప్పెను. యోగి చెప్పిన ప్రకారము రాజు పుచ్చగింజలు చల్లించెను. రెండుమూఁడు దినముల కా గింజలు చక్కగా అంకురించెను. ఒకనాఁటి రాత్రి దేవతాస్త్రీలు వచ్చి పూలు కోసికొని స్వర్గమునకుఁ బోఁబోవఁగా పుచ్చమొక్కలు త్రొక్కుటవలన వారి కామగమనము తొలఁగిపోయెను. ఆకారణముచే వారు చేయు

నది లేక ఉద్యానవన మంతయు తిరుగుచు విచారించుచుండఁగా యోగి చూచి రాజునకు వర్తమానము చేసెను. రాజు వచ్చి దేవతాస్త్రీలతో చాలతడవు మాట్లాడెను. వా రాతనికి ఏకాదశీవ్రతము చేయు మని యుపదేశించిరి. పిదప దేవతాస్త్రీలు యోగిదయవలన స్వర్గమునకు పోయిరి.

రాజు అంతటి నుండి దేవతాస్త్రీలు చెప్పినప్రకారము ఏకాదశీవ్రతము చేయుటకుఁ బ్రారంభించెను. తాను చేయుటతో మాత్రమే యూరకుండక తన దేశమునందలి అందఱును గూడ ఏకాదశీవ్రతమును చేయవలయు నని శాసించెను. ఏకాదశీవ్రతము చేయుటవలన ఆ దేశమునందలి ప్రజలు తొల్లిటి కంటె నెక్కుడు సుఖముగా నుండిరి. వారిపాడిపంటలు ఎక్కుడయ్యెను. ఆనందము హెచ్చయ్యెను. ఆ దేశమునందలి ప్రజలను జూచి సకలదేశములయందలివారు నీయేకాదశీవ్రతము ప్రారంభించిరి.

ఏకాదశీవ్రతమాహాత్మ్యమువలన చనిపోయినవా రందఱును వైకుంఠమునకే పోవనాగిరి. నరకలోకమునకు పోవు మార్గమునిండ గడ్డి తుప్పలు మున్నగునవి పెరిగిపోయి భయంకరమై పోయెను. నరక మంతయు ఖాళీయైపోయెను. యమదూతలకు పని లేకపోయెను. పాపులను బాధించు సాధనము లన్నియు మూలఁబడెను. చిత్రగుప్తుని కలమునకు తీటపట్టెను. యమధర్మరాజు మనస్సులో ఊయి పడెను. ఈదైన్యమును అనుభవింపలేక యాతఁడు బ్రహ్మదేవునితోఁ దన యవస్థను చెప్పుకొనియెను.

మానవు లందఱును వైకుంఠమునకే పోయినచో ప్రపంచము తలక్రిందై పోవు నని తలంచి బ్రహ్మదేవుఁడు సమస్తమానవులను ఏకాదశీవ్రతము చేయునట్లు నియమించిన రుక్మాంగదుని వ్రతము చెఱుప నిశ్చయించెను. ఆనిశ్చయముతో త్రిలోకసుందరి యగు మోహిని అను నొక రమణీమణిని సృష్టించి విదర్భదేశమునందలి యొక వనము నుండి తగునదనున రుక్మాంగదుని చెంతఁ జేరి యాతని వ్రతమును భంగము చేయు మని యామెకు నియమించెను.

మఱియు రుక్మాంగదుని మోహిని యున్న వనమునకుఁ బోవునట్లు చేయుటకై ఆవనమునిండ క్రూరమృగములను తండోపతండములుగా సృజించెను. ఆవనమునందలి వారు చాల భీతిల్లి ఆమృగములను సంహరింపు మని రాజును బ్రార్థించిరి. తోడనే రుక్మాంగదుఁడు తగు పరివారమును వెంటఁ బెట్టుకొని యామృగముల నన్నిటిని సంహరించి వైచెను. పిదప కొంతతడవు శ్రమ దీర్చుకొని రాజధానికిఁ బోవఁ బయనమగుచుండఁగా రాజునకు ముద్దులుమూటగట్టు నొక లేడి కాన్పించెను. దానిని పట్టుకొని యింటికి తీసికొనిపోవలె నని రాజునకు బుద్ధిపుట్టెను. తోడనే యాతఁడు విల్లునమ్ములు దాల్చి లేచెను.

రాజు తుప్పలచాటునుండి పోయి దానిని పట్టుకొనుటకు సాధ్యమైనంతవఱకు ప్రయత్నించెను;గాని ఫలము లేకపోయెను. అక్కటన నాతఁడు విల్లెక్కువెట్టి నారి మ్రోయించి బయలు దేరెను. ఆలేడి యెట్లు ప్రయత్నించినను చిక్కక రుక్మాంగదుని

తిన్నగ మోహిని యున్నచోటికి తీసికొనిపోయెను. అప్పుడు మోహిని యొక చక్కని చెట్టుక్రిందఁ గూరుచుండి మ్రాఁడు లిగురించునట్లు సంగీతము పాడుచుండెను. ఆమెను జూచి రాజు లేడిసంగతి మఱచిపోయెను. పిదప నాతఁ డామె దగ్గఱకుఁ బోయి పలుకరించెను. కొంతతడవున కాతని కామెపై మోహము గలిగెను. ఎల్లప్పుడును తనతో నుండుటకును,అట్లుండని నాఁడు తన యిష్టమువచ్చినది తనకిచ్చునట్లును అంగీకరించునెడ ఆమె రాజును పెండ్లియాడెద నని చెప్పెను. రాజు అందుల కంగీకరించి యామెను వెంటఁబెట్టుకొని రాజధానిం జేరికొనెను.

అప్పటికి ఆతనికి సంధ్యావళీదేవియందు ధర్మాంగదుఁ డను నొక కుమారుఁడు పుట్టియుండెను. అతఁ డేడెనిమిది ఏండ్ల వాఁడై యున్నపు డీసంగతి జరిగెను. తనభర్త మఱియొక స్త్రీని తెచ్చినందులకు సంధ్యావళి ఏమియు విచారింపక తన భర్త యిష్టమునకును సౌఖ్యమునకును విఘాతము గలిగించుట ధర్మముగాదని తలంచి మహావైభవముతో మోహినికిని తన భర్తకును వివాహమును జరిపించెను. ఇది చూచి రుక్మాంగదుఁడు ఆశ్చర్య మందెను. లోకు లెంతో అబ్బురపడిరి.

అంతేకాక రాజు తన మాటయే మఱచిపోయి సర్వకాల సర్వావస్థలయందును మోహినితోడిదే లోక మని యుండినను, విచారింపక ఆయిరువురు సుఖపడునట్లు సంధ్యావళి ప్రయత్నింపసాగెను. ఇట్లు కొంతకాలము గడచిపోవునప్పటికి మోహినికి రాజునెడల చాల ధైర్యము కలిగెను. అప్పు డామె రాజు

ఒకనాఁ డేకాదశీవ్రతము చేయఁబోవుచుండగా వలనుగాదనియు నేఁడు తన యంతఃపురము విడిచి పోరాదనియు శాసించెను. ఎన్నివిధముల చెప్పినను ఏకాదశీవ్రతము మాన నని రాజు చెప్పుటచే మోహిని కోపించి "నీవు మున్నిచ్చిన వాగ్దానప్రకారము నాయీచ్చువచ్చినది యిప్పుడి"మ్మని చెప్పెను. రాజందులకు అంగీకరించి "నీకేమికావలె" నని యడుగఁగా "నీపెద్దభార్య యెదుట నీకొమరుని తల నఱికి నా కి"మ్మని కోరెను. ఆమాట విని రాజువెంటనే మూర్ఛవచ్చి పడిపోయెను.

ఈసంగతి సంధ్యావళికిని ధర్మాంగదునకు తెలిసెను. తోడనే వారిరువురును మోహిని యంతఃపురమునకుఁ బోయి రుక్మాంగదుని లేపి ఇచ్చిన వాగ్దానము తప్పవలదనియు ఏకాదశీ వ్రతముకంటె గొప్పది యేమియు లేదనియు చెప్పిరి. సంధ్యావళి "ఏకాదశీవ్రతమునకు భంగము రాకుండునెడల కుఱ్ఱవాని తల నఱకుటగూడ చూచి సహింపఁగల" నని చెప్పెను. ధర్మాంగదుఁడు తన విషయమై విచారింపవలదనియు ఏకాదశీమహాపర్వమున ఈపాంచభౌతికశరీరమును బాయుటకంటె కోరఁదగినది లేదనియుఁ జెప్పెను.

ఇట్లెంతతడవు చెప్పినను రాజునకు విచారము తొలఁగ లేదు. అతఁడు మోహినియెదుట మోకరించి నిలిచి "నేనింత వఱకు నెప్పుడును మాటతప్పియెఱుఁగను. ఇప్పుడు తప్పను. ఇఁకముందు తప్పఁబోను; కాని పుత్రభిక్ష పెట్టు మని నిన్ను వినయముతో ప్రార్థించుచున్నా" నని చెప్పెను. అతఁ డిట్లెంత

చెప్పినను మోహినికి మనసు కరుగ దయ్యెను. అక్కతన నామె మొగమోటము లేకుండ "ఏకాదశీవ్రతము మాట తలంపకుండ నేఁడు నాతో నుండుము. లేకున్న నాకోరిక చెల్లింపుము. ఈరెం డింట నేదో యొకటి చేయక తప్ప"దని ఖండితముగాఁ జెప్పెను.

సంధ్యావళీ దేవి మరల "వాగ్దానమే చెల్లింపుఁ"డని భర్తకు చెప్పెను. "నాతలదునుముటకు సందియము వల"దని ధర్మాంగ దుఁడు చెప్పెను. అప్పుడు హృదయము రాయిచేసికొని రుక్మాం గదుఁడు కుమారుని మెడపై కత్తి విసరెను; గాని యది పూల దండ యై పోయెను. మరల ఖడ్గమెత్తి రాజు "నేను ఎప్పుడును ధర్మము తప్పకున్న నాఖడ్గము పనిచేయుఁగాక" అని విసరఁ బోయెను. ఇంతలో త్రిమూర్తులును వచ్చి యాతని నడ్డగించిరి. అడ్డగింపవల దని యాతఁ డనేకవిధములఁ బ్రార్థించెను; గాని ఫలము లేకపోయెను. అప్పుడు బ్రహ్మ జరిగిన వృత్తాంత మంత యుఁ దెలిపి నీవ్రతమునకు సంతసించితిమి. నీభార్య పాతివ్రత్యము వలన నీకీ ఏకాదశీవ్రతము నిర్విఘ్నముగా జరిగినది. ఆమెయే నీయౌన్నత్యమునకు కారణురాలై యున్నది. నీవింకను చాల కాలము ధర్మపాలనము గావించి పిదప వైకుంఠమునకుఁ బోయెద వని చెప్పి మఱికొన్ని వరము లిచ్చి విష్ణుమహేశ్వరు లతోఁ గలిసి యంతర్ధానమై పోయెను.

12

కర్మదేవి

శ్రీరస్తు

భారతరమణీమణులు

కర్మదేవి

మారవాడదేశమునందలి పౌరింఘుసంస్థానమును మాణిక్యరాయుఁడనురాజు పరిపాలించుచుండెను. ఆతనికి కర్మదేవి యను కొమార్తె కలిగెను. తలిదండ్రులామె నెంతో ప్రేమతో పెంచుచుండిరి. చిన్నతనమునుండియు నామె వీరుల కథలు వినుటయందును, యుద్ధవార్తలు వినుటయందును చాల ఇష్టము చూపుచుండెను. తఱచుగా నామె తండ్రి యొడిలోఁ గూరుచుండి యట్టిమాటలనే యడుగుచుండెను. రామాయణము భారతము వినుట యనిన నామె కెంతో యిష్టము. శ్రీరాముఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు, పాండవులు, కౌరవులు మున్నగు యోధుల ప్రసంగము వచ్చినపు డామె తఱచుగ వారికిఁ జేయెత్తి మ్రొక్కి వారి జన్మములే సార్థకము లని యెంతో కొనియాడుచుండును.

పదారుసంవత్సరముల యీడు వచ్చునప్పటికి ఆమె చాల సౌందర్యవతియై విద్యావతియై విద్యకు తగినట్లు వినయవతియై విశేషించి వీరనారియై యుండెను. అప్పటి కామె పూగల్ పరగణాధిపతి యగు రాణా రణరంగదేవుని కుమారుఁడగు సాధు అనువానిని మోహించి యుండెను.

సాధు గొప్పవీరుఁడు అతఁ డనేకయుద్ధములయందు శత్రువులను బాఱఁదోలి విజయమును చేకొనెను. చిన్నప్పటి నుండియు కర్మదేవికి సాధు అనిన నెంతో ప్రేమ. తుద కామెకు వయస్సు వచ్చునప్పటికి ఆప్రేమ మఱింతయై యాతనినిఁ బెండ్లి యాడఁ గోర్కి పుట్టించెను. సాధు తఱుచుగ యుద్ధమునకుఁ బోవునపుడును, యుద్ధరంగమునుండి యింటికిఁ బోవునపుడును పౌరింతునగరమధ్యనుండి అనఁగా మాణిక్యరాయని కోట ముందునుండి పోవుచుండెడివాఁడు. అక్కడ తన మాణిక్యరాయఁ డాతని ననేకపర్యాయములు తన యింట నాపి విందు పెట్టు చుండెను. అట్టి సందర్భములయం దెల్ల కర్మదేవి యాతని నే తలుపుచాటునుండియో చూడకుండ నుండెడిది గాదు. ఈ ప్రత్యక్షదర్శనమువలన సాధును పెండ్లియాడవలయు నను కోరిక యామెకు దృఢ మయ్యెను.

సాధుగూడ కర్మదేవియొక్క రూపరేఖావిలాసములను విని యామెను హృదయమున మోహించి యుండెను. ఒక నాఁడు సాధు యుద్ధమునుండి స్వస్థలమునకుఁ బోవుచు సాయం కాలము మేడమీఁద విహరించుచున్న కర్మదేవినిఁ జూచెను. అప్పుడు కర్మదేవి గూడ నాతనిం జూచెను. సాధు కర్మదేవి నంతకు మున్నెప్పుడును వినుటయే కాని చూడ లేదు. ఈప్రత్య క్షదర్శనమువలన నామెను పెండ్లియాడవలె నను కోర్కి యాత నికిఁగూడ దృఢ మయ్యెను; గాని కర్మదేవియు, సాధును ఒకరి నొకరు మోహించియున్నా రనికాని, పెండ్లిచేసికొనుట కువ్వి

ఖ్యాపకమున్నారని కాని కర్ణదేవి తల్లిదండ్రులకుఁ గాని, చెలికత్తె లకుఁ గాని, దాసీలకుఁ గాని తెలియదు.

ఇట్లుండఁగా మాణిక్యరాయఁడు తన కొమార్తె యౌవన వతియై యుండుటఁ జూచి యామెకుఁ బెండ్లి చేయుటకు తగిన సమయము వచ్చెనని తలంచి తగిన వరుని వెదకుటకై ప్రారంభిం చెను. ఉన్న వరు లందఱయందును మందరాధిపతి యగు చండ రాజుయొక్క కుమారుఁడును, రూపవంతుఁడును, శూరుఁడును, ధీరుఁడును, విద్యావంతుఁడును, ధనవంతుఁడు నగు అరణ్యాకమ లుఁడు కర్ణదేవికి తగినవాఁడు అని తలంచి యాసంబంధమును నిశ్చయించి, శుభముహూర్తము నేర్పఱిపించి పెండ్లిప్రయత్న ములు చేయనారంభించెను. త్రిలోకసుందరి యని పేరొందిన కర్ణదేవి తన రాణి కాఁగల దని అరణ్యాకమలుఁడు పొంగిపోవ సాగెను.

ముహూర్తదినము సమీప మయ్యెను. కర్ణదేవికి మన స్సున ఆనందమునకు మాఱుగ విచారము పెరిగి పోసాగెను. తన నిశ్చయము తల్లిదండ్రులకు తెలుపకున్న కష్టములు సంభవిం చును; గాని వారికిఁ దెలుపుట యెట్లు ?. ఇది ఎవరిచేఁ జెప్పిం చిన బాగుండు నని కర్ణదేవి యోచింపసాగెను. ఈవిచార ముతో నామె యొకమాఱు ఏమియుఁ దోఁచక తన యంతః పురములో గవాక్షముచెంత నిలువఁబడియుండెను. అప్పు డామెతో పరిహాసము చేయుటకై వచ్చిన అమల కర్ణదేవిని జూచి యామెస్థితిఁ గనిపెట్టి యేమియుఁ జేయక వెనుకనిలిచెను.

కాని కొంతసేపునకు ఉండఁజాలక "అక్కా! ఈసంతోషసమయమున నీవిట్లు విచారముతో నుండుటకు కారణమే"మని యడిగెను. ఆమాటకు కర్మదేవి నిజము చెప్పక యేమో చెప్పి మఱపింపఁదలంచెను; గాని లాభము లేకపోయెను. అమల గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి యడుగుటవలనఁ జేయునది లేక కర్మదేవి తుదకు తన విచారకారణమును దెలిపెను.

ఇది విని అమల నిర్విణ్ణురాలయ్యెను. "సంబంధము నిశ్చయమైనతరువాత నెట్లు త్రిప్ప నగును? ఈసంగతి దొలుత నేల చెప్పవైతివి?" అని యమల యడుగఁగా కర్మదేవి "వరనిశ్చయము చేయునపుడు నాకుఁ దెలుపకుండుగా యని యూరకుంటి" నని చెప్పెను. "ఇంతవఱకు జరిగిన తరువాత నిప్పుడీసంబంధమును త్రిప్పివైచిన లోకు లేమనుకొందురు? అదియుఁగాక అరణ్యకమలుఁడు సాహసవంతుఁడు. విద్యావినయసంపన్నుఁడు, సరసుఁడు మఱియు నీకు తగిన వీరుఁడు. ఆతఁ డేవిషయమున సాధుకంటె తక్కువవాఁడని నీవాతనిని తిరస్కరించెద"వని అమల మరల నడుగఁగా కర్మదేవి "లోకములో నన్నివిషములయందును సాధుకంటె నెక్కుడువా రుండవచ్చును; గాని నాప్రేమకు సాధుకుమారుఁడే పాత్రుఁడు. నాప్రేమలహరి నాకర్షించు మోహనమంత్ర మేమో యాతనిచెంతనేయున్నది. నాహృదయము నాతఁడు తన మనస్సులో భద్రపఱిచికొనియెను. అది యిఁక నాస్వాధీనము కాదు. నీవిఁక మాఱుపలుకక మాతలిదండ్రులతో నాయభిప్రాయము దెలుపు" మని ఖండితముగాఁ బలికెను.

అది విని యింకఁ జేయునది లేక అమల అట్లే చేసెను. కర్మదేవి నిశ్చయము విని యామె తల్లిదండ్రులు అదరిపడిరి. నిశ్చయమైన సంబంధమును త్రోసివేయుటెట్లు? అరణ్యకమలుఁడు మాత్రము సాధుకంటె తక్కువవాఁడా? కర్మదేవిని సాధున కిచ్చినచో అరణ్యకమలుఁడు నాతని బంధువులు నీయవమానమును సహించి యూరకుందురా? కర్మదేవికిని, సాధునకును శాంతి యుండునా? ఇన్ని సందేహములవలన వారు చాలఁ దల్లడిల్లిరి; గాని కర్మదేవిపైఁ గల ప్రేమాతిశయమువలన మాఱాడఁ జాలక పోయిరి. కావున వారు వెంటనే సాధును బిలువ నంపి యాతనికి తమ కుమార్తె నిశ్చయము నెఱింగించిరి. సాధు అంతకు పూర్వమే కర్మదేవిని మోహించియున్నాఁడు. గావున మాణిక్యరాయలు చెప్పిన వెంటనే యామెను పెండ్లి యాడుట కంగీకరించెను. వెంటనే మాణిక్యరాయుఁడు అరణ్యకమలుని వలనఁ గలుగఁబోవు సంకటములను లెక్కసేయక కర్మదేవికి వివాహము చేసివైచెను. సాధుగూడ అరణ్యకమలుఁడెంత యని భావించి కర్మదేవిని పెండ్లియాడెను. కోరుకొనిన వరుఁడు లభించినందులకు కర్మదేవి యెంతో యానందించెను.

ఈవివాహవార్త వెంటనే దేశమెల్లయెడల వ్యాపించెను. ఇది విని అరణ్యకమలుఁడును ఆతనిబందుగులును మండిపడిరి. మఱియు వారందఱును కర్మదేవికిని సాధుకుమారునకును మాణిక్యరాయునికిని తగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేయవలయు నని నిశ్చయించుకొనిరి.

వివాహమైన కొన్నిదినములకు సాధుకుమారుఁడు దత్త మామల సెలవుగైకొని కర్మదేవినివెంటనిడుకొని స్వస్థలమునకు

బయలు దేఱెను. అరణ్యకమల్లుఁడు దారిలో వీరి నడ్డుకొనవచ్చు నని తలంచి మాణిక్యరాయుఁడు పండ్రెండువందల వీరభటులను కూఁతునల్లుండ్రతోఁ బంపెను. అనుకొనినట్లే అరణ్యకమల్లుఁడు సైన్యముతో మార్గమధ్యమున సాధు నెదిరించెను. అంత పోరు ఘోరముగాఁ బ్రారంభ మయ్యెను. ఒకింతతడవున కరణ్యకమల్లు నకు గెలుచుట కష్టమని తోఁచెను. వెంటనే యాతఁడు సాధును జూచి "నీవు నిజమైన క్షత్రియుఁడ వైనచో నాతో ద్వంద్వయుద్ధ మునకు రమ్మని పిలిచెను. కర్మదేవి యనుజ్ఞగొని సాధువు సిద్ధ పడెను. ద్వంద్వయుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను; గాని సాధువు చని పోయెను. వెంటనే అది యంతయుఁ జూచుచున్న కర్మదేవి చితి పేర్చ భటుల కాజ్ఞాపించి తన యెడమచేయి నఱుకుకొని యొక భటున కిచ్చి "ఈచేయి నామామగారి కిచ్చి 'యిఁక మీ కోడలు ఈలోకమునఁ గాన్పింపదని చెప్పు"మనియెను. మఱియొక నాకరుని తన కుడిచేయి తెగగొట్ట నియమించి యది మఱియొకని కిచ్చి "దీనిని నాతలిదండ్రులకిచ్చి 'మీకుమార్తె ముఖ మిఁక మీకుఁ గాన్పింపదు. మీకూఁతురు నల్లుఁడును స్వర్గమున సుఖులై యున్నా'రని చెప్పు"మని చెప్పి చితిపై భర్తకళేబరము చెంత గూర్చుండి వీరస్వర్గమునకుఁ బోయెను. ఆమె తలిదండ్రులు అత్త మామలు నామె కొఱకెంతో వగచిరి. ఆమె జ్ఞాపకార్థ మామె మామగారామె చేతి కగ్నిసంస్కారము చేసిన చోట బ్రహ్మాండమైన యొక సరోవరము త్రవ్వించి దానికి కర్మసరోవర మని పేరు పెట్టెను. అది యిప్పటికిని గలదు.

13

సు మ తీ దే వి

శ్రీరస్తు

మనోమణులు

సుమతీదేవి

అధిష్ఠానపురమున కౌశికుఁడను నొక బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు. తల్లిదండ్రు లాతనికి బాల్యమునందే చక్కని చుక్క యగు సుమతి యను కన్యను పెండ్లిచేసిరి ; గాని యీడువచ్చినవెనుక నాతఁడు వేశ్యాలోలుఁ డయ్యెను. కొన్నిదినములకు సుమతి కాపురమునకు వచ్చెను. అయినను కౌశికుఁడు వేశ్యలను విడిచి భార్య నాదరింపఁ డయ్యె. ఇంతలో నాతని తల్లిదండ్రులు గూడ చనిపోయిరి. కౌశికునకు మఱింత స్వేచ్ఛ యొదవెను.

ఇంతవఱకును అంతగా సంబంధము లేకపోవుటవలన నాతఁడు భార్యను తిట్టుటయే కాని కొట్టుటయెఱుఁగఁడు. ఇప్పుడు వంట చేయునదియు, భోజనము పెట్టునదియు, ఇంటిపను లన్నియుఁ జేయునదియు భార్యయే యగుటవలన 'నది పాడుచేసితివి. ఇది మాడ్చివేసితివి. అందుప్పు ఎక్కు వయ్యెను. ఇందు కారము చాలదు. అది చేదుగా నున్నది'' యని ఇట్లేవేవో కారణములు పన్ని సుమతిని కొట్ట నారంభించెను. ఆదెబ్బలవలన నామె యొక్కొక్కప్పుడు గడియలకొలఁది మాటలేక పడిపోవుచుండెడిది. భార్య యట్టి స్థితియందుండగనే యామెను విడిచి యిల్లు

విడిచి యాతఁడు వేశ్యావాటికకు పోవుచుండెను. అంతేకాక అప్పుడప్పుడు గారెలు బూరెలు మొదలగు పదార్థములను చేయించి, సాధ్యమైనన్ని తిని సుమతి కొక్కటియైన లేకుండు నట్లు సుమతిచేతనే భోగముదాని యింటికి పట్టించుకొని వెళ్లు చుండెను.

/ ఒకనాఁడు తండ్రి యాబ్దికము వచ్చెను. నాఁడు గారెలు అరిసెలు చాల చేయించి తాను భోజనము చేసిన వెంటనే సుమతి భోజనము చేయక పూర్వమే సుమతి చేతనే అన్నియు భోగముదాని యింటికిఁ బట్టించుకొనిపోయి భోగముదాని సెల వుచొప్పున నిష్కారణముగా సుమతిని కొట్టి పంపివైచెను. సుమతి యందులకు చేయునది లేక విచారించిన ప్రయోజనము లేదని తలంచి యింటికి బయలుదేరెను. మార్గములో నామె కొక త్రాఁచుబాము అడ్డువచ్చెను. దానినిఁ జూచి సుమతి జీవిత ముపై నాసవోసి దానిని బట్టుకొనఁబోయెను ; గాని పాము ఆమె కందక బెదరి తప్పించుకొనెను. సుమతి మరల దాని కడ్డు వెళ్లెను. అప్పు డాపాము మనుష్యుల మాటలతో "సుమతీ ! నీ ధైర్యసాహసములను పరీక్షచేయుటకు నేనిట్లు వచ్చితిని. నేను ధర్మదేవతను. నీకొక యుపదేశము చేయుచున్నాను. భర్తవలన బాధలు గలుగుచున్నందులకు నీవిప్పు డేమియు వగవవలదు. దేవతలు నిన్ను పరీక్షించుచున్నారు. నీపతిభక్తిని మఱువకుము" అని చెప్పెను. అది విని సంతసించి సుమతి యాధర్మదేవతకు మ్రొక్కి యింటికి పోయెను.

ఆమెకు భర్తవలని బాధలు క్రమక్రమముగఁ బెరిగిపోయెను.అయినను, ఆమె యందులకు కోపపడి అకృత్యము చేయుటకు తలంపలేదు. కొలఁదిదినములలో కౌసికుఁ డున్న యాస్తి యంతయు బగ్గఁపాడుచేయుటవలన తినుట కన్నము లేకపోయెను. అప్పటికి ఒకింత బుద్ధి తెచ్చుకొని కౌశికుఁడు "ధనము సంపాదించుకొనివచ్చెద" నని భార్యకు చెప్పి ప్రయాణమయ్యెను.సుమతి వెంటవచ్చెదననియెను.వెంటనే యామె నాతఁడు చితుకబాది లేచిపోయెను. సుమతి యందుల కేమియు వగవక యాతనికిఁ దెలియకుండ యాతని వెనుక బయలుదేఱెను.

కౌశికుఁడు అడవిలో కొంతదూరము పోవునప్పటికి కొందఱు దొంగలు ఎదురుపడి తమలోఁ గలిసి రమ్మని పట్టుబట్టిరి. చేయునది లేక కౌశికుఁ డందులకు సమ్మతించి వారితోఁగలిసి దొంగతనములు ప్రారంభించెను. ఒకనాఁ డొక యడవిలో సుమతి తనభర్త దొంగలలోఁ జేరియుండఁగాఁ జూచెను. అప్పుడామె సంగతియంతయుఁ దెలిసికొని దొంగలను బతిమాలి కొని భర్తను విడిపించుకొనివచ్చెను;గాని కొంతదూరము వచ్చినతరువాత దుర్బుద్ధియై కౌశికుఁడు, సుమతిని మరల చితుకఁగొట్టి యొకచెట్టునకు కట్టిపెట్టి తనదారిని బోయెను. ఆవనమునందలి కొందఱు కిరాతు లది చూచి కౌశికుని పట్టుకొని భార్య నేలుకొమ్మని బుద్ధిచెప్పిరి. అప్పు డాతఁడు సుమతిని వెంట నిడుకొని యొక బ్రాహ్మణాగ్రహారమునకు వచ్చి వసించెను.

అప్పటికి నాతనికి బుద్ధి వచ్చినదిగాదు. ఒకనాఁటి రాత్రి భార్య భోజనముచేయుచుండఁగా నాతఁడు దొంగతనముగా

భోగముదాని యింటికిపోయెను. సుమతి భోజనముచేసి వచ్చి భర్తను గానక రాత్రి యంతయు విచారముతోఁ గడపెను. కౌశికుఁడు తెల్లవారినపిదప నింటికి వచ్చెను; గాని యాతఁడు జాడ్యములచే లేవలేకుండ మంచము పట్టెను. అది తన దురదృష్టమే యనుకొని సుమతి వైద్యుల కాళ్లపైఁ బడి ప్రార్థించి భర్తకు ఔషధ మిప్పించెను. ఔషధసేవవలన కౌశికుఁ డొకింత తేరికొనెను. ఇట్టిస్థితిలో నాతఁ డొకనాఁడు సుమతిని పిలిచి "ఫలానివేశ్యతో నొకరాత్రి గడుపవలె నని కోరికగా నున్నది, నీవిది సంఘటింపవేని నేను చచ్చిపోయెదను" నని చెప్పెను. సుమతి అట్లే చేసెద నని చెప్పి ముందుగా తాను భోగముదాని యింటికిఁ బోయి దాని నెట్లో అంగీకరింపఁజేసి నాఁటిరాత్రియే భర్తను ఒక గంపలో కూర్చుండఁబెట్టుకొని భోగముదాని యింటికిఁ బోయెను. కౌశికుఁడు మరునాఁటి రాత్రివఱకు భోగముదాని యింటనే యుండి ఆరాత్రి యది వలనుపడ దనుటచే నింటికి బయలుదేరెను. సుమతి యథాప్రకారము భర్తను గంపలోఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని బయలుదేర గాఢాంధకార మగుటచే దారి తప్పి పోయెను. కొంతసేపటికి నామె మాండవ్య మహాముని యాశ్రమమునకు వచ్చెను. ఒక చెట్టుక్రింద ఆముని ఒంటికాలిమీఁద నిలిచి తపస్సు చేసికొనుచుండెను. అంధకార మగుటచే సుమతి నెత్తిమీఁది గంప తగిలి ముని కూలఁబడెను. అప్పు డాతఁడు మండిపడ "భర్త జబ్బుపడుటచే గంపలో నుంచుకొని యింటికిఁ బోవుచు" దారితప్పిపోయి యిట్లువచ్చితిని

అంధకారవశమున నీయాపత్తు వచ్చినది. రక్షింపు"మని యెన్నివిధములఁ బ్రార్థించినను వినక "నీవు మగనిం జూచుకొని గర్వాంధురాలవై క్రిందును మీఁదును తెలియకుండ నున్నావు గావున నీమగఁడు సూర్యోదయమైన వెంటనే చచ్చిపోవుఁగాక" అని శపించెను. సుమతి "అట్లయిన సూర్యోదయమే కాకుండుఁ గాక" అని చెప్పి యింటికిఁ బోయెను.

ఇట్లు చేరిన తరువాత కౌశికుఁడు ఆయింటియజమానుని బిలిచి "అయ్యా! నేను చాల దుర్మార్గుఁడను, మొదటినుండియు నేను నాభార్యను గోసిపెట్టితిని. ఈముద్దుగుమ్మసుఖ మనుమాట యెఱుఁగదు. ఇట్లుండఁగా సూర్యోదయమైన వెంటనే చచ్చిపోవునట్లు మాండవ్యమహాముని నాకు శాపమిచ్చెను. ఈసుమతి దిక్కు లేనిదై పోవనున్నది. దీనిని మీరు కాపాడవలె" నని ప్రార్థించెను. ఆబ్రాహ్మణుఁడు కౌశికునకు సంభవించిన శాపమునకు నగచి సుమతిని కాపాడుట కంగీకరించెను; గాని సూర్యోదయము కాదయ్యెను. ఇట్లు ఎనిమిది దినముల కాలము గడచిపోయెను. జగ మంతయు తలక్రిందులై పోవుటకు సిద్ధముగ నుండెను. అప్పుడు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులు అక్కడకు వచ్చి కౌశికునకును సుమతికిని ఆరోగ్యమును, దీర్ఘాయుర్దాయమును సకలైశ్వర్యములను ఇచ్చిరి. అంతమున వైకుంఠమునకు వత్తురని గూడ చెప్పి వారు అంతర్ధానమై పోయిరి.

14

వీరమతి

శ్రీ ర స్తు

భా ర త ర మ ణీ మ ణు లు

వీ ర మ తి

గుజరాతీదేశమున బిరజుఁడను రాజు టుకటోడా యను గ్రామమును రాజధానిగాఁ జేసికొని ప్రజాపాలనము చేయుచుండెను. ఆతనికి వీరమతి యను గారాబుచెల్లె లుండెను. కడసారపు చెల్లె లగుటచే బిరజుఁ డామె నెంతో ప్రేమించుచుండెను. తక్కినవారు గూడ నట్లే యామెను ప్రేమించుచుండిరి. ఇట్లెల్లరచే గారాబముగఁ బెంపఁబడుచున్న వీరమతి పదాఱేండ్ల ప్రాయము వచ్చునప్పటికి చాల సుందరియై గుఱ్ఱమునెక్కుట, ఏనుఁగునెక్కుట, సాముచేయుట, యుద్ధముచేయుట,సంగీతము, సాహిత్యము మున్నగు కళలను చక్కఁగ నేర్చికొని జగన్మోహినియై యుండెను.

అప్పు డామెకు పెండ్లి చేయఁదలఁచి బిరజుఁడు పురోహితులనుబంపి దేశదేశములయందలి రాజపుత్రులపటములను దెప్పించెను. ఆబ్రాహ్మణులు వీరమతికి పటములు చూపుచు ఆయారాజకుమారుల వృత్తాంతములను వినిపించిరి. ఇది యంతయు నైన పిదప వీరమతి జగదేవుఁడు అను రాజపుత్రుని వరించెను. బిరజుఁడు వెంటనే జగదేవుని తండ్రి యగు ఉదయాదిత్యునకు

"నాచెల్లెలు వీరమతిని మీాజగదేవునకిచ్చి వివాహము చేసెద" నని వర్తమానము చేసెను.

ఉదయాదిత్యుఁడు మాలవదేశపురాజు. అతని రాజధాని ధారానగరము. అతఁడు చక్రవర్తియై కొందఱు రాజులపై నధికారము గలిగియుండెను. బిరజుఁ డారాజులలో నొకఁడు. ఉదయాదిత్యునకు వాఘేలీరాణి యనియు, సోళంకీరాణి యనియు నిరువురు భార్య లుండిరి. వాఘేలీరాణికి రణధవలుఁడు అనియు, సోళంకీరాణికి జగదేవుఁడు అనియు నిరువురుకుమారులు గలిగిరి. వాఘేలీరాణి ఉదయాదిత్యునకు పెద్దభార్య. ఆమెకు సోళంకీరాణి యనిన నెంతో యీర్ష్య. పెద్దభార్య చెప్పిన మాటలు విని రాజు సోళంకీరాణిని కోటనుండి వెడలఁగొట్టి, మంత్రుల ప్రార్థనమీాఁద సోళంకీరాణియు, నామెకడుపునఁబుట్టిన జగదేవుఁడును బ్రతుకుటకై రెండు గ్రామములును, ఊరిబైట నొక గృహము నిచ్చెను. సోళంకీరాణి తెలివి తేటలుకలది గావున జరిగినదానికి విచారపడక ధన మంతయు వ్యర్థముగా వెచ్చ పెట్టక మిగిల్చి దానితో జగదేవునకు రాజపుత్రులకుఁ దగిన విద్య లన్నియు నేర్పించెను. కొలఁది దినములయందే జగదేవుని బలపరాక్రమములు, తెలివి తేటలు,చాకచక్యము మున్నగు నుత్తమ గుణములు దేశమునందు నలుమూలలను వ్యాపించెను. ఇది విని రాజు చాల సంతసించెను; గాని వాఘేలీరాణికి వెఱచి యా యానందమును వెల్లడింపఁ డయ్యెను. ప్రజ లందఱును జగదేవునియందు చాల ప్రేమ గలిగి యుండిరి.

ఇట్లుండఁగా బిరజునిసద్దనుండి ఉదయాదిత్యునకు శుభలేఖ వచ్చెను. రాజు అది చూచి చాల సంతసించెను; గాని రణధవలున కింకను వివాహము గాకుండుటచే జగదేవుని వివాహమునకు వాఘేలీరాణి యంగీకరించునో లేదో యని భయపడెను. అయినను జగదేవుని యదృష్టమువలన ఆయభ్యంతరము వెంటనే తీఱిపోయెను. ఆవెంటనే రాజు వీరమతిని తన కుమారునకు పెండ్లిచేసి వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చెను. నాఁటనుండి సోళంకీరాణికి మరల కోటలో ప్రవేశము గలిగెను. కొలఁదిదినములు అత్తవారియింట నుండి యొకమారు చూచి వచ్చుటకు వీరమతి పుట్టినింటికి వెళ్లెను.

జగదేవుఁడు ప్రతిదినమును సభకు వచ్చి రాజకార్యములలో తండ్రికి తోడుపడసాగెను. ఆకారణముచే కొలఁదిదినములయందే యాతని శక్తిసామర్థ్యములు రాజునకు ప్రత్యక్షముగ తెలియవచ్చెను. ప్రజ లందఱును జగదేవుఁ డనిన నెంతో యాదరము చూపసాగిరి. వాఘేలీరాణి కుమారుఁడైన రణధవలుఁడు పిచ్చివానివలె నుండుటచే నాతఁ డనిన నందఱకు నసహ్యముగా నుండెను. ఇది యంతయుఁ దెలిసికొని వాఘేలీరాణి "ఇట్లు కొన్నిదినములు జరిగిపోయినయెడల జగదేవుఁడు తన కుమారుని త్రోసివైచి రాజ్య మాక్రమించుకొను" నని తలఁచెను. తనతండ్రి వాఘేలీరాణి చేతిలోని కీలుబొమ్మ యగుటచే జగదేవుఁడు తన సవతితల్లి యనుగ్రహము సంపాదించుకొనుట మంచిదని తలంచి ప్రతిదినము నామె యంతఃపురమునకు పోయి కన్నతల్లికి వలెనే సేవ చేయసాగెను. ఇదె మంచిసమయ మని

వాఘేలీరాణి జగదేవునిపై చెప్పరాని యొక గొప్ప నేరము మోపి భర్తతోఁ జెప్పెను. దండించుటకు చెప్పుము నెపముగని ఉదయాదిత్యుఁడు వెంటనే జగదేవుని ఇంటినుండి వెడలిపొమ్మని శాసించెను.

జగదేవుఁడు దేశమును విడిచిపోవునపుడు సం[illegible] బడసి యొక గుఱ్ఱమును ఆయుధమునుమాత్రమే తీసికొని పోయెను. తొలుత నాతనికి ఎక్కడికి పోవలెనో తెలియదయ్యెను; గాని వెంటనే పట్టణ మను నగరమునకుఁ బోయి యచ్చట ఉద్యోగము సంపాదించుకొని జీవింప బుద్ధిపుట్టెను. ఈయూహతో నాతఁడు కొంతదూరము నడచిపోవునప్పటికి పుట్టినింట నున్న తన యనుఁగుభార్య యగు వీరమతి నొకమాఱు చూచి పోవలె నని కోరిక కలుగుటచే గుఱ్ఱమును టుకటోడా దెసకు మఱలించెను.

సాయంకాల మగునప్పటికి ఆతఁడు టుకటోడా పట్టణము నకు వెలుపల నున్న పూలతోఁటచెంతకుఁ బోయెను. ఆపూల తోఁట చాల మనోహరమై శ్రమతీర్చుటలో నద్వితీయ మగు కమ్మతావుల వెదఁజల్లు మందమారుతము కలిగి యుండెను. గుఱ్ఱముఁ గూడఁ జాల నలసియుండుటచే కొంతవడి యచ్చట శ్రమతీర్చుకొని పోఁదలఁచి గుఱ్ఱమును నీరు త్రాగించి పచ్చిక బయలుమీఁద విడిచి యాతఁ డొక పొదరింట శయనించెను.

పట్టణము దాఁటిపోయిన తరువాత జగదేవుని కట్టితెండని వాఘేలీరాణి నలుగురు దురంతకు లగు భటుల నంపెను. వారు జగదేవుని వెనుకనేవచ్చి యాతఁడు పొదరింట నిద్రించినవెంటనే

యొక్క మాటలుగ మీఁదఁబడి కాలుసేతులు బంధించి తీసి కొనిపోసాగిరి. అది గుఱ్ఱములనెక్కి వచ్చుచున్న యిరువురు యువకులు చూచిరి. ఆయువకులు జగదేవుని రక్షింపఁదలఁచి పోవునంతలో దురంతకులు జగదేవు నొకచోఁ బడవైచి సంహరింతమా వలదా యని యాలోచించుచుండిరి. వెంటనే యా యువకు లిరువురును ఆ నల్వురు పాపులమీఁదికి నుఱికిరి. యుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. కొంతసేపటికొకఁడు ఒక యువకుని కత్తివేటునకు తల తెగి చచ్చిపోయెను. మఱియొకఁడు మఱియొక యువకుని బల్లెపుపోటునకు తొడతెగి క్రిందఁబడి పోయెను. ఇది చూచి తక్కిన యిరువురు చోరులును పాఱి పోయిరి. పిదప నాయువకు లిద్దఱును బద్ధుఁడై పడియున్న యాతఁడు జగదేవుఁడై యుండుటఁ జూచి యబ్బురపడి యాతని కట్లు విప్పివేసిరి. జగదేవుఁడు లేచి కూర్చున్న తరువాత నందొక యువకుఁడు అతనిపైఁ బడి భోరన నేడ్వఁజొచ్చెను. అది చూచి జగదేవుఁడు తెల్లవోయెను. రెండవయువకుఁడు గూడ విచారింప సాగెను.

కొంతతడవునకు జగదేవున కాయువకు లిరువురును వీరమతియు నామె చెలికత్తెయు నని తెలిసెను. వెంటనే యాతఁడు మిగుల నానందించి వీరమతిని కౌఁగిలించుకొని ముద్దాడి, చెలికత్తెను తగునట్లు లాలించి యిరువురను నాప్రాణము కాపాడినవారని మిగుల కొనియాడెను. ఒక క్షణమైనతరువాత నామువ్వురును ఇంటికి బయలుదేరిరి. భర్త రాకవిని వీరమతియు చెలికత్తెయు జరిగిన సంగతులకు ఛాల విచారించిరి.

జగదేవుఁడు అత్తవారియింట వారము దినములుండి బయలుదేరెను. బావమఱఁది పోవలదనియు,నిక్కడనే యుండుమనియుఁ జెప్పెను; గాని "మీకు నాతండ్రికి సామంతులు గావున నేనిక్కడ నుండినచో మీకు ముప్పుమూఁడును" అని జగదేవుఁడు బదులు చెప్పెను. ఇఁకఁ దప్ప దని నిశ్చయించుకొని వీరమతి "అట్లయిన నేను మీవెంటనే వచ్చెద"నని చెప్పెను. నేనక్కడకుపోయి ఉద్యోగము సంపాదించుకొని నిన్ను పిలుపించుకొనియెద"నని ఎంతచెప్పినను వెంటరాక మాన నని వీరమతి పట్టు పట్టుటచే తుదకు జగదేవుఁడు సమ్మతించెను. ఆదంపతులు ఇరువురును మంచిగుఱ్ఱముల నెక్కి బయలుదేరిరి.

ఇట్లు పోవుచుండఁగా నొకచోట వారికి దారిలో నొక పెద్దపులి యున్నదనియు, అది అనేకులను చంపియున్నదనియు, దానికి జడిసి ఆదారి నెవ్వరును పోవుట లేదనియుఁ దెలిసెను; గాని యాదారినే పోయి జనులను బాధించుచున్న యాబెబ్బులిని సంహారింపవలయు నని వారికిఁ దోఁచెను. వెంటనే వారు ముందునకు నడచిరి. కొంత దూరము పోవునప్పటికి "ఈపులిబారినుండి మమ్ము రక్షింపుఁడి" యను కేక వినవచ్చెను. ముందునకుఁ జూడఁగా నొక చెట్టుపై నిరువురు మనుష్యులు గజగజ వడఁకుచుఁ గూర్చుండియుండిరి. క్రింద బెబ్బులి వారినిఁ జంపుటకుఁ బ్రయత్నములు చేయుచుండెను. దానినిఁ జూచి వెంటనే జగదేవుఁడు బాణము విడిచెను. ఆదెబ్బతో నది వెనుదిరిగి జగదేవునిమీఁదికి వచ్చెను. జగదేవునకు మరల బాణము సంధించు

టకుఁ గూడ వీలులేకపోయెను ; గాని వీరమతి బల్లెముతో పులి పొట్టలో పొడిచెను. ఆపోటుతో పెద్దపులి యజమాను క్రిందఁ బడి చచ్చిపోయెను. ఆయఱపు విని పొదలో నున్న యాఁడుపులి వచ్చి వారిమీఁదికి ఉఱికెను. జగదేవుఁడు తోడనే కత్తితో దానిని సంహరించివేసెను ; గాని యంతలోనే పులిగోళ్లు తగులుటవలన ఆతని గుఱ్ఱము క్రిందఁ బడిపోయెను. జగదేవుఁడు గుఱ్ఱమునుండి దిగుటయే కష్ట మయ్యెను.

రెండుపులులును చచ్చి పడియుండుటఁ జూచి చెట్టుమీఁద నున్న యిరువురు మనుష్యులును గ్రిందికి దిగివచ్చి యాదంపతులకు నమస్కరించి నేఁడు మీయనుగ్రహమువలన బ్రతికితిమని వారిని గొండాడిరి అప్పుడు జగదేవుఁడు మీరెవరని యడుగఁగా నాయిరువురలో నొకఁడు ముందునకు వచ్చి "అయ్యా! మేము ధారానగరమువద్ద నున్న యొక పల్లెటూరియందలి వారము. మారాజుగారి రెండవభార్య సోళంకీరాణి తన కుమారుఁడు కాన్పింపకుండ నెటకో పోవులచే వెదకి తెప్పింపు మని ధీరసింహుఁ డను మంత్రితోఁ జెప్పెను. అంత మంత్రి కొందఱు భటులను వెంటఁబెట్టుకొని స్వయముగా బయలుదేరి వచ్చెను. మేమిరువురమును వారి యాజ్ఞచొప్పున ముందుగ్రామములో భోజనసౌకర్యమును కుదుర్చుటకుఁ బోవుచు నిక్కడ పులులచే నరికట్టఁబడితిమి" అని చెప్పెను. అదివిని జగదేవుఁడు తనసంగతి చెప్పి వారితోఁ గూడ ధీరసింహుఁ డున్నచోటికి బయలుదేఱెను. ఇట్లుపోవుచుండఁగా మార్గమధ్యమున వారికిఁ గొందఱాశ్వికు లెదురైరి. వారిలోఁ దొలుత టుకటోడా సమీపమునఁ

దన్ను కట్టివైచిన దురంతకులలోని యొక్కఁడుండుట చూచి జగదేవుఁడు వారు తమ్ము పట్టుకొనుటకు వచ్చుచున్నవారని తలంచి సంగతియంతయు వీరమతికిఁ జెప్పి యామెను హెచ్చరించి యుద్ధమునకు సిద్ధమయ్యెను. క్షణములో వీరమతి గూడ సిద్ధమయ్యెను. సేవకులిరువురును నిరాయుధులగుటచే ప్రక్కకుఁ బోయి రాళ్లగుట్ట నాశ్రయించిరి. ఇంతలో శత్రువులు వచ్చి యావీర దంపతులను దాఁకిరి. సేవకులు శత్రువులపై రాళ్ల వాన కురిపింపఁ జొచ్చిరి. కొంతసేపు పోరి శత్రువుల నాయకుఁడు వీరమతి కత్తి దెబ్బ తిని మూర్ఛపోయెను. అది చూచి శత్రువులందఱు నామెపైఁ బడిరి. ఇంతలో నతికొందఱు కూలిరి; గాని యాయాసమువలన బలము తిరిగిపోయి వీరమతి చేతనున్న కత్తి క్రిందఁ బడిపోయెను. అయిన నాశౌర్యవతి మరల కత్తి తీసికొనుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండఁగా రెండు బాణములు వచ్చి యొకటి యామె కాలునకును, ఒకటి చేతికిని గ్రుచ్చుకొనెను. వానిని పెఱికివేసికొనునంతలో శత్రువులలో నొకఁడు వచ్చి యామె మెడబట్టుకొనెను. వెంటనే యామె మూర్ఛిల్లెను; గాని తోడనే జగదేవుఁడాదురంతకుని సంహరించివేసెను. మరల మిగిలియున్న శత్రువులందఱును జగదేవునిఁ జుట్టుకొనిరి; గాని యింతలో యిరువది మంది గుజ్జ్రపురౌతులు అచ్చటకు వచ్చిరి. వారి నాయకుఁడు జగదేవుని గుర్తుపట్టి తనయనుచరులకు దురంతకులను సంహరింప నాజ్ఞయిచ్చెను. క్షణములో ఒక్కఁడైన మిగులకుండ దురంతకులందఱును నేలఁగూలిరి.

ధీరసింహుని జూచి జగదేవుఁడు తటాలున నాతనినిఁ గౌఁగిలించుకొనెను. ఇట్లొక నిముసము గడచిపోయిన తరువాత జగదేవునకు వీరమతి మూర్ఛ జ్ఞాపకము వచ్చెను. వెంటనే యాతఁడామెకు నుపచారములు చేయఁగా నామె మేల్కాంచెను. ధీరసింహుఁడు ఆమె వీరమతి యని తెలిసికొని ఆనందమును, ఆమెకు దెబ్బలు తగులుటవలన విషాదమును పొందెను. ధీరసింహుఁడు ఇంటికి రావలసిన దనియు వాఘేలీరాణి దుర్బోధనములవలన నీతండ్రి యిట్లు చేసె ననియు, నీవు వచ్చియథార్థమంతయుఁ జెప్పినచో లాభ ముండుననియు, నీవు నిర్దోషివని నేను సాక్ష్య మిచ్చెద ననియు జగదేవున కనేకవిధములఁ జెప్పెను; గాని ప్రయోజనము లేకపోయెను. "జరిగిన దేమో జరిగిపోయినది. నేను ఇల్లు బయలుదేరినప్పుడు బాహుబలముచేఁ గీర్తి సంపాదించికాని యింటికి రానని ప్రజ్ఞ చేసితిని. కావున నీవు నన్ను బలవంతపఱుపకుము. అమితమైన ధనమును కీర్తిని సంపాదించిన వెంటనే నేను మాతల్లిదండ్రుల చెంతకు వచ్చెద" నని జగదేవుఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ఇఁక నెంత చెప్పినను లాభము కలుగఁబోదని నిశ్చయించుకొని ధీరసింహుఁడాదంపతుల నాశీర్వదించి గమ్యస్థానమునకుఁ బోవ నాజ్ఞాపించెను. మఱియు జగదేవుని గుఱ్ఱము చనిపోవుటచే తన సేవకుల గుఱ్ఱములలో నొకదాని నిచ్చెను. ఒకరి చెంత నొకరు సెలవులు తీసికొని బయలుదేరిరి.

ఒకటి రెండుదినములలో వారు పట్టణము అను మాఱు పేరు గల అణహితపురము చెంతకు వచ్చిరి. అచ్చట సహస్ర

లింగశెట్టాక యను నొక గొప్ప చెఱువుండెను. అచ్చట వారు చేరునప్పటికి రెండుమూఁడుగడియల ప్రొద్దుండెను. వీరమతిని గుఱ్ఱములను అచ్చటనే యుంచి బస కుదుర్చుకొని వచ్చెద నని చెప్పి జగదేవుఁడు నగరమునకుఁ బోయెను. ఆతఁ డరిగిన కొంత సేపటి కచ్చట కొక స్త్రీ జలముకొఱకు వచ్చి సుందరియగువీర మతి యొంటిరిగా నుండుటచే నామె చెంతకు వచ్చి, ఆమాటయు నీమాటయుఁ జెప్పి ఆమె యొక్కయు, భర్త యొక్కయు, అత్త మామలయొక్కయు పేరులను చాల నేర్పుతోఁ దెలిసికొని శీఘ్రముగా నగరమునకుఁ బోయి సంగతి యంతయుఁ దన యజ మానురాలితోఁ జెప్పెను.

అప్పు డాపట్టణమును సిద్ధరాజు అను నాతఁడు పాలించు చుండెను. ఆతఁడు చాల మంచివాఁడే; గాని ఉద్యోగు లెట్లు ప్రవర్తించుచున్నారో యని యాతఁ డెప్పుడును పరీక్షించి యెఱుఁగఁడు. అక్కడ తన పెద్దయుద్యోగు లందఱును స్వేచ్ఛగా నుండిరి. వారిలో డుంగరసీ యను కొత్వాలు ఒకఁడు. అతఁడు చాలమంది దొంగలకు నాయకుఁడు. పెక్కు వారకాంతలకు విటుఁడు. ఆతని కొడుకుఁ గూడ జామోతీ యను నొక చక్కని వేశ్య నుంచుకొనెను. జామోతీ చాల ధనవంతురాలు. చాల వైభవము గలది. అంత చాతుర్యముగల స్త్రీ భూమిపై నుండదు.

జామోతీ తన విటకాఁడయిన లాలుదాసునకు ప్రతిదిన ము నొక క్రొత్త యువతిని చేకూర్పవలసియుండెను. చెఱువునకు నీళ్లు తీసికొని పోవచ్చిన స్త్రీ యామె దాసి. దాసివలన సంగతు లన్నియుఁ దెలిసికొని జామోతీ రాజస్త్రీవలె వేషము వేసికొని

మేనాయెక్కి కొందఱుభటులతో వీరమతివద్దకు వచ్చి “మీ రిట్లు అన్యుల వలె నీనగరములో పరాయిచోట నుండుట ధర్మమేనా? నేను నీమామగారి పినతండ్రి కూఁతురను. జగదేవుఁడు నాకు మేనల్లుఁడగును. ఆతఁడు వీథిలోఁ బోవుచుండఁగా విహారము పోవుచున్న రాజుగారు చూచి గుర్తించి కోటలోనికి దీసికొనిపోయినారు. జగదేవుని వలన నీవిచ్చట నుండుటఁ దెలిసి నిన్ను దీసికొని వచ్చుటకు రాణి నాకు సెలవిచ్చినది. రమ్ము పోదము” అని చెప్పెను. కాఁబోలు ననుకొని వీరమతి పల్లకి యెక్కి యామెతోఁ బయలుదేఱెను.

అప్పటికి బాగుగా చీఁకటి యలముకొనెను. ఇంటికిఁ జేరిన తోడనే జామోతీ వీరమతికి అభ్యంగనస్నానము చేయించి భోజనమునకు రమ్మని పిలిచెను; గాని యామె మీ మేనల్లుఁడు భుజింపనిదే నేను భుజింపనని చెప్పెను. వెంటనే జామోతీ జగదేవునిఁ దీసికొని రమ్మని యొక దాసిఁ బంపెను. కొంతతడవునకు దాసి తిరిగి వచ్చి “వారును రాజుగారును భుజించినారు. ఏదో విషయమును గుఱించి రాజుగారును వారును మంత్రియు తీవ్రాలోచనము చేయుచున్నా”రని చెప్పెను. అది విని వీరమతి కొంచెము భుజించెను. పిమ్మట జామోతీ యామెను మనోహరమైన యొకగదిలోనికిఁ దీసికొనివెళ్లి కొంతతడవచ్చట నామెతో ముచ్చటలాడి “ఇదిగో వచ్చెదను” అని బయటకు వచ్చి మెల్లఁగా తలుపునకు గొళ్లెము వైచెను. జామోతీ యెంతకును రాకపోవుటచే వీరమతి అనుమానించుచుండఁగా లాలుదాను సంతోషముతో వచ్చుటకు ప్రత్యక్షమయ్యెను. వీరమతికి వానిని జూడఁగానే సందేహము బలపడి

ఆందోళనము గలిగెను. వాఁడామెను సమీపింపఁ బోఁగా నామె తొలఁగిపోయెను. వాఁ డనేకవిధములఁ బ్రార్థించెను ; గాని ప్రయోజనము లేకపోయెను. లాలుదాసు తుదకు విసిగిపోయి సామమువలన కార్యము లేదని తలంచి బలిమిచే పట్టఁదలఁచి యామె నంటఁబోయెను. వెంటనే వీరమతి తన మొలలోనున్న గుప్తఖడ్గమును తటాలున దీసి వాని శిరమును భూమిపైఁ బడఁ గొట్టి శిరమును మొండెము నొక దుప్పటమున మూటగట్టి గవాక్షమునుండి క్రిందికిఁ బాఱవేసి లోపల గొళ్లెము బిగించుకొని నేనొక గొప్ప యాపత్సముద్రములో పడిపోయితి నని తలంచి విచారింప నాగెను.

రెండుజాముల రాత్రియైన తరువాత రక్షకభటులు పట్టణములో గస్తీ తిరుగుచుండఁగా వారి కీమూట దొరకెను. అది విప్పి చూచి వెంటనే ఖండితశవమును కొత్వాలునకుఁ జూపిరి. ఆతఁ డాశిరమును, మొండెమును తన కుమారుని వగుటఁ దెలిసికొని, మొత్తుకొనుచు జామోతీయింటికి వచ్చి నాకుమారుఁ డెక్కడ నున్నాఁడని యడిగెను. అందుల కాజామోతీ సంతోషముతో మీకుమారుఁ డొక భూలోకరంభతో క్రీడించుచున్నాఁ డని చెప్పెను. అది విని కొత్వాలు జరిగిన సంగతి యంతయుఁ జెప్పెను. వెంటనే యదలిపోవుచు జామోతీ వీరమతి యున్నచోటికి వచ్చెను; గాని తలుపు బిగించి యుండుట వలన లోపలికి పోవుటకు వీలు కలుగ దయ్యెను. అక్కడ తన కొత్వాలు వీధిలో గవాక్షమునకు నిచ్చెన వేసి గదిలోనున్న స్త్రీ యేమిచేయుచున్నదో చూచి రమ్మని యొక భటున కాజ్ఞ

పించెను. ఆ ప్రకారము భటుఁడు నిచ్చెనయెక్కి గవాక్షములోతల పెట్టెను; గాని వెంటనే శిరస్సు గదిలోను మొండెము వీథిలోను పడిపోయెను. ఇట్లొకని తరువాత నొకఁడు చొప్పున పదునొకండుగురు వీరభటులు వీరమతిచేతఁ జచ్చిరి. అంతలోఁ దెల్లవాఱెను. ఇది యూరెల్ల నిముసములోఁ దెలిసిపోయెను. జనులెల్లరును గుంపులు గుంపులుగా వచ్చి చూడసాగిరి. ఒక క్షణములో రాజునకుఁ దెలిసెను. వెంటనే రాజు బయలుదేరివచ్చి సంగతి యంతయు విని నిచ్చెన యెక్కి గవాక్షము చెంతకుఁ బోయి "ఓనారీరత్నమా! నీవెవ్వనిభార్యవో తెలుపుము. ఊరక నా ప్రజల నందఱ నిట్లల సంహరించెదవు. నే నీదేశమునకు ప్రభువును. నిన్ను రక్షించెదను." అని చెప్పెను. అది విని వీరమతి జరిగిన సంగతి యంతయుఁ జెప్పెను. అందులకు రాజు చాల సంతసించి "నీవు క్షత్రియస్త్రీకి తగిన పని చేసితివి. ఇఁక నీకు భయములేదు. నిన్ను నాపుత్రికవలెఁ బెంచుకొందును. నీ భర్తను వెదకించి తెచ్చెదను. దయయుంచి యిఁక వెడలిరమ్ము" అని ప్రార్థించెను; గాని వీరమతి "నాభర్తవచ్చినఁ గాని యీతలుపు తెరవ నని ప్రతిన పట్టియున్నాను. ముందు నాభర్తను రప్పింపుఁ" డనిచెప్పెను. వెంటనే రాజు జగదేవుని వెదక భటుల నంపెను. ఈపనిచేయుచున్నరమణి తనభార్యయే యైయుండునా యని చూచుచు నక్కడనే నిలువఁబడి యున్న జగదేవుఁడు వెంటనే రాజభటులకు తన్నెఱిఁగించుకొని రాజువద్దకుఁ బోయెను. రాజాతని తలుపువద్దకుఁ బంపెను. వెంటనే వీరమతి తలుపు తీసి భర్తను కౌఁగిలించుకొని జరిగిన దంతయు భర్తకుఁ జెప్పి

విలపింపసాగెను. అప్పుడు రాజు అక్కడకు రాఁగా నాదంపతులిరువురు నాతనికి మ్రొక్కిరి. పిదప రాజు జామోతీని, ఇంక నీకుట్రలో చేరియున్నవారిని ఉరి తీయు సెలవిచ్చి జామోతీ యాస్తియంతయు రాజస్వములోఁ గలిపి వైచి పూర్వపుకొత్వాలుని శిక్షించి తెలివితేటలుగలవాఁడగుటచే జగదేవునకు కొత్వాలువని యిచ్చెను.

జగదేవుఁడు ధర్మాత్ముఁ డగుటవలన నాతఁ డుద్యోగమునకు వచ్చినపిదప దుర్మార్గులకు ప్రాణసంకటముగా నుండెను. అగుటచే వారందఱు నీతని నెట్లు రూపుమాపుదమని యోచించుచుండిరి. ఇంతలో నానగరమున కలరా ప్రవేశించెను. ప్రతిదినమును వేలకొలఁది ప్రజలు చనిపోవుచుండిరి. అది చూచి రాజు ఈయాపత్తు తప్పవలె నని ప్రతిదినమును పోయి కాళికాదేవినిఁ బూజింపఁజొచ్చెను. ఇట్లు ఒకనాఁడు పూజసేయుచుండఁగా నాతనికి "రాజా! నీభక్తికి మెచ్చితిని. సద్గుణవంతుఁడైన యొక రాజకుమారునిఁ దెచ్చి నాకు బలియిచ్చెదవేని యీరోగము నివర్తియగు" నను మాట వినవచ్చెను. అది కాళికాదేవి వాక్యమని తలఁచి రాజు "నా దేశములో నట్టివాఁడెవ్వఁడున్నాఁడో నీవె చెప్పు" మని దేవి నడిగెను. వెంటనే దేవి "జగదేవుఁడు అట్టివాఁడు" అని చెప్పెను. ఈమాట వినఁగనే రాజునకు మీఁదిప్రాణము మీఁది కెగిరిపోయెను. రాజ్యమును చాల నభివృద్ధిచేసిన జగదేవుని బలియిచ్చు టెట్లు?

ఈచింతతో రాజు కోటలోనికిఁ బోయెను. ఈసంగతి విని జగదేవుఁడు రాజుచెంతకు వెళ్లి "రాజా! నీవు విచారింపవలదు.

నేను దేవికి బలిపోయెద" నని చెప్పెను. రాజు ఎన్నివిధముల వల దన్నను జగదేవుఁడు పట్టిన పట్టు విడువక రాజుచే నౌననిపించుకొని యీ సంగతి వీరమతితోఁ జెప్పుటకు ఇంటికిఁ బోయెను. ఇదివిని వీరమతి కూడ బలిపోవుటకు సిద్ధపడెను. అణహితపురము వచ్చిన తరువాత వారి కొక కుమారుఁడు గలిగెను. ఆచిన్న వాఁడు తల్లిదండ్రులతోఁ గూడ దేవికి బలిపోయెద నని చెప్పెను. వెంటనే వారు మువ్వురును గుడికి బయలుదేరి పోయిరి.

ఈఘోరవార్త క్షణములో రాజునకు తెలిసెను. వెంటనే యాకుటుంబమును వారించుటకు రాజు గుడికిఁ బోయి మీరు బలిపోవలదని చెప్పెను. అప్పుడు మరల నాశనికి "రాజా! వారిం పకుము. ఈబలివలన నీవు బాగుపడెదవు" అను మాట విన వచ్చెను. అది విని రాజు సందేహించి దేవివిగ్రహమువెనుకకుఁ బోఁగా నచ్చటనొక పురుషుఁడు కూర్చుండి యీమాటలు పల్కుచుండెను. వెంటనే రాజు వానిని పట్టి కట్టించి తాడనములవలన వానిగుంపులోని వారి నందఱను దెలిసికొని అందఱను శిక్షించి మహోత్సవముతో వీరమతీజగదేవులను, వారి ముద్దులకుమారుఁడు అగు జగద్ధవలుని తన యింటికిఁ దీసికొనిపోయెను. పిదప రాజు ఇన్నివిధములఁ దనయాపదను తొలఁగించిన జగదేవున కేమియిచ్చినను ఋణము తీరదని భావించి ప్రభావతి యను తనకొమార్తె నాతని కిచ్చి వివాహము చేసి అనేకగ్రామము లల్లునకు బహుమతి చేసి వీరమతికిఁ గూడ గొప్ప బహుమతులు చేసి సత్కరించెను.

జగదేవుఁడు అణహింతపురములో నిట్లు సుఖపడుచుండగా అక్కడ నొక శత్రురాజు వచ్చి యాతని తండ్రి నోడించి రాజ్య మంతయు స్వాధీనము చేసికొని యాతని కైదుచేసెను. ఈవార్త విని జగదేవుఁడు వెంటనే మామగారిసైన్యముతో సెలవుగూడఁ దీసికొని బయలుదేరి శత్రువులను జయించి తండ్రిని మరల యథాప్రకారము సింహాసన మెక్కించెను.

అప్పుడు ధీరసింహుఁడు రాజుతో సంగతి యంతయుఁ జెప్పఁగా రాజు సోళంకీరాణిని మరల కోటలోనికిఁ దీసికొనివచ్చి వాఘేలీరాణి నూరిబైట నుంచి జగదేవుని యువరాజును గావించి ప్రజలు సుఖపడునట్లు రాజ్య మేలెను. ఉదయాదిత్యుని యనంతరము జగదేవుఁడు పెద్దకాలము రాజ్యమును చక్కగాఁ బరిపాలించి కీర్తి వహించెను. ఈమహిమ యంతయు జగదేవునకు వీరమతివలననే కలిగినది.

15

చంద్రవదన

శ్రీరస్తు

భారతరమణీమణులు

చంద్రవదన

కాశ్మీరదేశాధిపతి యగు చంద్రశేఖరుఁడు అను రాజునకు లేకలేక చంద్రవదన అను నొక కొమార్తె కలిగెను. తల్లిదండ్రు లామెను గారాబముతోఁ బెంచుచు యుక్తసమయమున విద్యాభ్యాసమునకుఁ బ్రారంభము చేసి గొప్పవాఁ డగు నొక పండితుని గురువుగా నేర్పఱిచిరి. చంద్రవదన చాల తెలివితేటలు గలది యగుటచే కాలము నెంతమాత్రమును వ్యర్థము చేయక అతిసులభముగా విద్య నభ్యసింపసాగెను. యుక్తవయస్సు వచ్చునప్పటికి ఆమెకు ఎల్లవిద్యలును కరతలామలకము లయ్యెను. అప్పటి కామెకు "ఈప్రపంచ మంతయు మాయ. సంసారము యాతనాపూరితము. ఆముష్మికమును నాశనముచేయు సాధనము. సంసారములోఁ బ్రవేశింపఁగూడదు" అను నిశ్చయము కలిగెను.

ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు చంద్రశేఖరుని సభకు భృగుమహాముని వచ్చెను. ఆతనికి ఉపచారములు చేయుటకై రాజు తన కొమార్తెను ఏర్పఱిచెను. చంద్రవదన తండ్రియనుమతి చొప్పున భృగుమహర్షిని చాల భక్తితోఁ బూజించుచు నాతని దయ సంపాదించి యొకనాఁడు "మహాత్మా! మోక్షమార్గము

నుపదేశింపు"మని వేఁడెను. విజ్ఞానవతియగు రాజపుత్రికయొక్క ప్రశ్నలకు మిగుల నానందించి మహర్షి "పతిసేవకంటె స్త్రీలకు నిర్దోషమగు మోక్షసాధనము లేదు. పతిసేవాన మగువలు మహర్షులు సాధింపలేని కార్యములను అనాయాసముగా సాధింపఁగలరు" అని చెప్పి అజ్ఞానకృతదోషములు తొలఁగిపోవుటకు మనస్సు నిర్మలము గావించుటకును ఆమెకు పంచాక్షరీమంత్ర ముపదేశించి వెడలిపోయెను. సంసారము అసార మనియు నగుటచే పెండ్లియాడఁగూడ దనియు నిశ్చయించుకొన్న చంద్రవదన భృగుమహర్షివలన నుపదేశము పొందిన క్షణము మొదలుకొని "నాకెప్పుడు పెండ్లి యగును? నేను పతిపాదముల నెప్పుడు పూజింతు" నని యుక్విళ్లూరనాగెను.

ఇంతలో తిసకుమారికు యు క్తవయస్సు వచ్చియుండుటచే చంద్రశేఖరుఁడు వివాహము చేయవలయు నని భార్యతో యోచించెను. ఆమె యందుకు సమ్మతించెను. తోడనే యారాజు చంద్రవదనను పిలిపించి తొడపైఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని "తల్లీ! నీవు యుక్తవయస్సురాల వైతివి. ఇఁక నీకు వివాహము చేయ వలసియున్నది. ఇదివఱకే నీ వే రాజకుమారునైన మోహించి యుంటివేని తెలుపుము. లేకున్న మేమిప్పు డేమి చేయవల యునో చెప్పు" మని యడిగెను. అది విని చంద్రవదన తొలుత నొకించుక సిగ్గుపడి తుదకు "తండ్రీ! స్త్రీలకు అలంకారమేది? ఎవనివలన స్త్రీలు పుణ్యపదవికి వెళ్లెదరు? లింగదేహ మన నేమి? మానవులు ఏకర్మలవలన మోక్షము పొందెదరు? జీవాత్మకు పరమాత్మకు తారతమ్య మేమి? ఈయైదుప్రశ్నలకును నామనస్సు

నకు నచ్చుప్రత్యుత్తరము లొసంగు యువకుని పెండ్లియాడెదన" నని చెప్పెను. చంద్రశేఖరుఁడు కొమార్తె తెలివితేటల కెంతయు సంతసించి ఆప్రశ్నలను పురోహితుల కిచ్చి దేశములన్నియుఁ దిరిగి రండని పంపెను

పురోహితు లెల్లదేశములను తిరిగి సకలరాజకుమారుల వలనను ప్రత్యుత్తరములను గొనివచ్చిరి అందఱి ప్రత్యుత్తరములయందును చంద్రవదనకు ఆంధ్రదేశపు రాజపుత్రుఁ డగు విందుఁ డిచ్చిన ప్రత్యుత్తరములు నచ్చెను. ఆతఁ డిట్లు వరుసగా నాయైదు ప్రశ్నములకును సమాధానము వ్రాసెను.

౧. స్త్రీలకు అలంకార మేది? మానము.
౨. ఎవనివలన స్త్రీలు పుణ్యపదమునకు వెళ్లెదరు? పతివలన.
౩. లింగదేహ మనఁ నేమి? భగవంతుని ప్రకృతిరూపము.
౪. మానవులు ఏకర్మచే మోక్ష మొందెదరు? నిష్కామ కర్మవలన.
౫. జీవాత్మకు పరమాత్మకు తారతమ్యమేమి? జీవాత్మ తామరపాకువంటిది. పరమాత్మ దాని నంటక దానిపై నుండు నీటివంటిది.

కొమార్తె యిష్టము నెఱింగి చంద్రశేఖరుఁడు "తల్లీ! విందున కిదివఱ కొక భార్య గలదు. అయిన నాతనినే పెండ్లి యాడెదవా?" యని యడుగ నామె "యాతనినే పెండ్లియాడెదన" వని చెప్పెను. చంద్రశేఖరుఁడు వెంటనే విందుని రప్పించి చంద్ర

వదన నిచ్చి పెండ్లిచేసెను. ఈపెండ్లికి విందుని పెద్దభార్యయగు చిత్రాంగదగూడ వచ్చి యుండెను.

అత్తవారింటఁ గొన్నిదినము లుండి విందుఁడు యిరువురు భార్యలను దీసికొని స్వదేశమునకు బయలుదేఱి యొకరాత్రి దట్టమగు నొకయరణ్యమున విడిసెను. రెండుజాములరాత్రి వేళ రంభోర్వశు లాకసమున నెక్కడకో పోవుచు ఇరువురుస్త్రీల నడుమ శయనించియున్న విందునిఁ జూచి యాతనిసౌందర్యమున కద్భుతపడి మోహించి వెంటనే స్వర్గలోకమునకుఁ దీసికొని పోయిరి. ఉదయము లేచి చిత్రాంగదయు, చంద్రవదనయు భర్త లేకపోవుటచే చాల విచారించి వనమెల్ల వెదకిరిగాని యేమి లాభము?. అంత చిత్రాంగద చంద్రవదనతో "చెల్లెలా! మన మిట్లు విచారించుచు నిఁక నిక్కడ నుండుటవలన నేమి ప్రయోజనము? ఈసమీపముననే మాతండ్రిగారి గ్రామ మున్నది. అక్కడకుఁ బోయి సంగతి యంతయు మాతండ్రితోఁ జెప్పుదము. నలుమూలలకును భటుల నంపి భర్తగారిని మా నాయనగారు రప్పింపఁగలరు" రని చెప్పెను; గాని చంద్రవదన భర్త వచ్చునంతవఱకు నే నిక్కడనుండి కదలను. నీవు పుట్టినింటికి పొమ్ము" అనిచెప్పెను. చిత్రాంగద పుట్టినింటికిపోయెను. చంద్రవదన అక్కడనేయుండి భర్తకొఱకు తపస్సు ప్రారంభించెను.

అతితీవ్రమైన చంద్రవదన తపఃప్రభావమునకు తాళఁజాలక మూఁడులోకములును తల్లడిల్లసాగెను. ఈయాపద తొలఁగింపు మని దేవత లందఱును బోయి యింద్రునిఁ బ్రార్థించిరి.

అంత నారదుడు దివ్యదృష్టివలన సంగతి యంతయు గ్రహించి అకృత్యమును గావించిన రంభను ఊర్వశిని మందలించి విందుని తీసికొనిపోయి చంద్రవదనకు అప్పగించి యాదంపతుల ననేక విధముల నాశీర్వదించెను. చంద్రవదనను దీసికొనిపోయి విందుఁడు స్వగ్రామము చేరికొనియెను. చిత్రాంగద యిది యంతయు విని చాల నాశ్చర్యపడి భర్తవద్దకుఁ బోయి చంద్రవదనను చాల కొనియాడెను.

16

తారాబాయి

శ్రీరస్తు

భారత రమణీమణులు

తారాబాయి

రాజపుత్రస్థానమున వేదనగర మనుపేరుఁగల నొక చిన్న సంస్థానము ఉండెను. దానికి ప్రభువు సూరనాథాన్ రాయఁడు అను నొక క్షత్రియుఁడు. ఈతఁడు చాల పరాక్రమములు గల శూరుఁడు. అనేకపర్యాయములు గొప్పగొప్ప యుద్ధములు చేసి జయము పొందిన యోధుఁడు; గాని ముసలితనమున దిల్లా యను తుర్కవానికి ఓడిపోయెను. సూరనాథాన్ రాయని రాజ్యమంతయు దిల్లా వశపఱుచుకొనియెను. పయింబయిగ రాయనిఁ గూడ దేశమునుండి వెడలఁగొట్టెను.

ముసలివాఁడగుటచే నేమియుఁ జేయలేక రాయఁడు తకపూరు అను చోటికిఁ బోయి యచ్చట నివసించెను. ప్రత్యక్షముగా నేమియుఁ జేయలేకపోయినను ఈతఁడు తుర్కవాని మీఁదఁ జాల పగబట్టి యుండెను. ఆపగ దీర్చుకొనుట కీతఁడు కొందఱు రాజులను సాయము గోరెను; గాని వారంగీకరింపరైరి. పాప మీవృద్ధుఁ డింక నేమి చేయఁగలడు? ఇది యిట్లుండఁ 'బులిమీఁద పుట్ర' యనినట్లు దిల్లా రాయనిని తకపూరు నుండిగూడ లేవఁగొట్టెను. రాయఁ డింక చేయునది లేక అబూ పర్వతముమీఁదికిఁ బోయెను.

రాయనికి తారాబాయి యను నొక్క కొమార్తె తక్క మఱి కుమారికలు గాని కుమారులుగాని లేరైరి. అక్కతన నాతఁ డీకొమార్తనే కొమారునిగా భావించుకొనసాగెను. తారాబాయి చిన్నతనమునందే తల్లి చనిపోయెను. తల్లిలేని బిడ్డయగుటవలన రాయఁ డామెను మఱింత ప్రేమతోఁ బెంచెను. ఆతఁ డీకూఁతునకు చేతనే ఢిల్లా నోడింపఁ దలఁచి యామెకు యుద్ధ విద్య నేర్పఁదొడఁగెను. తార కుశాగ్రమతి యగుటచే తండ్రి చెప్పిన విద్యను క్షణములో గ్రహించుచు నాతని కానందము గూర్చుచుండెను. తార చాకచక్యమును గాంచి యాతఁడు "ఈముద్దబాలచే ఆయువనుఁడు తప్పక ఓడింపఁబడు" నని తలంప సాగెను.

పదునాఱు సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికి తార బలపరాక్రమములయందును, సౌందర్యమునందును గూడ అస మానురా లయ్యెను. ఈసంగతి రాజపుత్రుల కందఱకును దెలి సెను. అందఱు నామెను పెండ్లియాడవలయు నని యువ్విళు లూరసాగిరి. ఆలసించిన దాఁటిపోవు నని తలంచి మేవాడురాజు అగు రాయమల్లుని కుమారుఁడు జయమల్లుఁడు రాయనిచెంతకుఁ బోయి తనకు తార నిచ్చి పెండ్లిచేయు మని కోరెను. జయ మల్లుఁడు తనకంటె పెద్దరాజు కుమారుఁడగుటవలన తార నాతని కిచ్చిన బాగుండు నని రాయఁడు తొలుత తలంచెను; గాని వెంటనే యాతలంపు ప్రతిహతమై పోయెను. జయమల్లుఁడు తన్ను పెండ్లియాడఁదలఁచి వచ్చె నని విని తార తనతండ్రికి "మనశత్రువు నేరాజపుత్రుఁడు సంహరించివచ్చునో యాతనిని

నేను పెండ్లియాడెద" నని చెప్పెను. ఇది విని మిగుల నానందించి రాయఁడు జయమల్లునితోఁ దన కొమార్తె నిశ్చయమును తెలిపెను.

ఈమాట విని జయమల్లుఁడు ఏమియు తోఁచక కొంతసేపు నిశ్చేష్టుఁడై పిదప "నీకూఁతు నిచ్చి పెండ్లిచేయుము. పిదప నేను నీశత్రువును తప్పక సంహారించెద" నని యనేకవిధములఁ బ్రార్థించెను; గాని రాయఁ డందుల కంగీకరింపలేదు. "ఈ యేర్పాటు నేను చేసినది కాదు. కావున నేను ఆవిషయమున నేమియు చేయుటకు వీలులేదు." అని యాతఁడు సమాధానము చెప్పెను. తారను గూడ జయమల్లుఁడు ప్రార్థించెను; గాని విఫలమనోరథుఁ డయ్యెను. వెంటనే యాతనికి ఆశాభంగమువలన ననూయ గలిగెను. అక్కతన నాతఁడు రాయఁడు వినుచుండఁగా తారను జూచి "నీవు ఆదరిద్రుఁ డగు తండ్రికి తగిన కొమార్తవు. కప్పకు పన్నీటి సువాసన యేమి తెలియును? నీకు నాయింట నౌకరీ చేయువానికంటె గొప్ప మగఁడు లభింపఁడు." అని పలికెను. ఈమాటలు వినఁగనే రాయని హృదయము భగ్గున మండిపోయెను. తోడనే యాతఁడు చట్టున కత్తి దూసి విసరెను. తార చూడఁగా జయమల్లుని శిరస్సు భూమిపై దొరలుచుండెను.

ఈసంగతి జయమల్లుని తండ్రి యగు రాయమల్లునకు తెలిసెను. ఇది విని యాతఁడు "పాఱుబోతు భూమిమీఁద లేకపోవుటయే మంచిది. సూరనాథానురాయఁడు నేను రాజ్యము

లేకపోయినను దుష్టులను దండించుటవలన రాజే యనిపించు కొనియెు" నని పలికెను. రాయమల్లునకు పృథివీరాజు అను మఱియొక కుమారుఁ డుండెను. ఆతఁ డిదియంతయు విని తారను పెండ్లియాడి తీరవలయు నని నిశ్చయించుకొనియెను. వెంటనే యాతఁ డెనిమిదివేల సైన్యమును వెంటఁ బెట్టుకొని బయలుదేరెను. ఈవార్త విని తార అత్యానందము నంది తండ్రి చెంత సెలవు గైకొని మహోత్సాహముతో పృథివీరాజు వెంట బయలుదేరెను.

ఈయిరువురును దిల్లాయున్న థోదానగరము సమీపించు నప్పటికి ఆనగరమునందలి తుర్కీవాండ్రందఱును మొహరము పండుగమహోత్సవముతో నిమగ్నులై యుండిరి. నాఁటిరాత్రి తురక లందఱును పీర్లను గుమ్మటములలో నుంచి మహోత్సాహముతో నూరేగించుచు నానందనిమగ్నులై యుండిరి. అయ్యవసరమున పృథివీరాజును, తారయు నొక సేవకుని మాత్రము వెంట నిడుకొని తక్కుగల సైన్యము నంతను పురముబైటనుంచి నగరములో ప్రవేశించిరి.

ఆసమయమున ఉత్సవములోనికి వచ్చుటకై దిల్లా మేఁడమీఁద వీథిదెస నిలిచి ప్రజల యుత్సాహమునకు ఆనందించుచు దుస్తు ధరించుకొనుచుండెను. అదిచూచి వెంటనే తార బాణము వదలెను. దివ్యమును ధ్వనితక్క బాణమేదికినిఁ గాన్పింప లేదు. బాణము వేసినవా రెవరో తెలిసికొనుటకుఁ గూడ అవకాశము లేకపోయెను. ఆదెబ్బతో దిల్లా నేలఁ గూలి ప్రాణములు విడిచెను. మేడనిండ హాహాకారములు మిన్నుముట్టెను. క్షణ

ములో నీసంగతి యంతయు నగరమునం దంతటను వ్యాపించెను. ఎక్కడి యుత్సవ మక్కడనే నిలిచిపోయెను. పౌరుల యానంద మంతయు మాయమై పోయెను. అందఱును నెత్తియు నోరును బాదుకొనుచు నవాబు మేడదరికి రాసాగిరి. ఇంతలో రాజపురుషులు పురద్వారముచెంత నొక మదపుటేనుఁగును కావుపెట్టి హంతకుని వెదకనాగిరి. ఈసంగతి విని తారాపృథివీరాయులును, సేవకుఁడును తమ సైన్యములోఁ గలిసికొనుటకు బయలు దేరిరి; గాని మదపుటేనుఁగు గీపెట్టుచు వారి నడ్డగించెను. తోడనే తార తన నిడుదకత్తి విసిరి దాని తొండమును తెగనఱికెను. వెంటనే యేనుఁగు పాఱిపోయెను. తారాపృథివీరాజులు తమ సైన్యములను గలిసికొని థోడానగరముపైఁబడితుర్కవాండ్రను మట్టు పెట్ట నాజ్ఞయిచ్చిరి. తోడనే సంహారముప్రారంభమయ్యెను.

ఆకస్మికముగా నీయుద్ధము సంభవించుటవలన తుర్కవాండ్రకు చాల సంకటము సంభవించెను. వాండ్రు కత్తి పట్టుటకుఁగూడ నవకాశము లేకపోయెను. ఇంతలో మూఁడువంతులు తుర్కవాండ్రు నాశన మైరి. హతశేషులు పాఱిపోయిరి. తారాపృథివీరాజులు పట్టణము స్వాధీనము చేసికొనిరి. వేదనగరసంస్థాన మిట్లు వారికి స్వల్పప్రయత్నమువలననే స్వాధీనమయ్యెను. తార యావార్త తక్షణమే తండ్రికిఁ దెలియఁజేసెను. రాయఁడు తారను పృథివీరాజును మనసార దీవించి చాల మెచ్చుకొని వారిద్దఱకు నత్యానందముతో కల్యాణము చేసి రాజ్యము అల్లున కిచ్చివేసెను. తారాపృథివీరాజు లత్యనురాగముతో కాలము కడుపుచుండిరి.

పృథివీరాజున కొక చెల్లె లుండెను. ఆమెను ఆమెభర్త యగు ప్రభురాయుఁ డనేకవిధముల బాధింపసాగెను. తన చెల్లెలి బాధలు సహింపలేక పృథివీరాయఁడు బావమఱఁది కనేక విధముల బుద్ధిచెప్పెను. పామునకు పాలుపోసినకొలఁది విష మెక్కువగుచుండునట్లు ప్రభురాయునికి పృథివీరాయఁడు హితోపదేశము చేసినకొలఁది దౌర్జన్య మెక్కుడు కాసాగెను. ఇది చూచి పృథివీరాజు ఆతనికి చాల కఠినముగా జాబు వ్రాసెను. ఆజాబువలన ప్రభురాయునికి కోపము పెఱిగిపోయెను. దానితో నాతనికి పృథివీరాజును గుఱించి దుశ్చింత కలిగెను; గాని శాంతముసే వెల్లడింపసాగెను.

ఒకనాఁడు ప్రభురాయఁడు పృథివీరాయుని విందునకు పిలిచెను. బావగుణము చక్కఁబడెను కాఁబోలు నను ఆనందముతో పృథివీరాజు ఆవిందునకుఁ బోయెను. ప్రభురాయుఁ డాతని కెంతో గౌరవము చేసి విషాన్నము పెట్టించెను. ఈసంగతి తెలియక పృథివీరాజు ఇఁక తనచెల్లెలికి సౌఖ్యము కలుగు నని నిశ్చయించుకొని బావతో చెప్పి యింటికి బయలుదేరెను; గాని విషము తల కెక్కుటవలన నాతఁడు మార్గమధ్యమున పడిపోయెను. ఇది విని తార అక్కడకు వచ్చెను. అనేకరాజవైద్యులు వచ్చి చికిత్సలు చేసిరి; గాని ప్రయోజనము లేకపోయెను. తుదకు పృథివీరాజు కొంతసేపటికి ఈలోకమును విడిచిపోయెను. ప్రజ లెల్లరు నాతనికొఱకు చాల విచారించిరి. తార భర్తతో సహగమనము చేసి ఆనందనిలయమునకుఁ బోయెను.

17

ప్రభావతీ దేవి

శ్రీ ర స్తు

భారతరమణీమణులు

ప్రభావతీదేవి

పాటలీపుత్రపురాజు అగు చంద్రశేఖరునకు ప్రభావతి అను నొక కూఁతురు కలిగెను. ఆతఁడు ఆమె తక్క వేఱుసంతానము లేకపోవుటచే అల్లారుముద్దుగఁ బెంచుకొనుచు మంచి గురువు నేర్పాటుచేసి విద్య చెప్పించుచుండెను. పదాఱేండ్ల ప్రాయము వచ్చునప్పటికి ఆమె సంపూర్ణయౌవనవతియై, సుందరీశిరోమణియై, విద్యల ప్రౌఢ యయ్యెను.

ప్రభావతి సౌందర్యమును, విద్వత్తను, సుగుణములను విని ఎందఱో రాజకుమారు లామెను పెండ్లియాడవలె నని ముచ్చటపడుచుండిరి. ఆమెతలిదండ్రులుగూడ నామె నొకచక్కని వరునకిచ్చి ముద్దుముచ్చటలు తీర్చికొనవలయునని యువ్విళులూరుచుండిరి; గాని ప్రభావతి మాత్రము పెండ్లి యనినను, సంసారమనినను చాల కంటగించుకొనసాగెను. కావున నామె పెండ్లి యాడఁగూడ దని నిశ్చయించుకొనెను.

ఒకనాఁ డామె తలిదండ్రు లామెను చేరఁదీసి చెంతఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని బుజ్జగించి "అమ్మా! నీకు వివాహము

చేయవలసిన కాలము వచ్చినది. మాకు ముద్దుముచ్చటలు తీర్చుకోవలయు నను అభిలాష త్వరపెట్టుచున్నది. కావున నీవు ఏ రాజపుత్రుని వరించితివో చెప్పుము. వెంటనే యాతనిం దెచ్చి వివాహము గావింతు" మని చెప్పిరి. ఇది విని తొలుత ప్రభావతి కొంచెము సిగ్గుపడెను; గాని ఇట్టి సమయమున లజ్జించుట క్షేమకరము గాదని తలంచి "నాకు వివాహము వలదు" అని ఖండితముగా చెప్పెను. ఇది విని యామె తలిదండ్రులు తెల్లవోయిరి. నిండుయౌవనమున నున్న కన్యలు వివాహము వలదని చెప్పుట యెందైనఁ గలదా?

తలిదండ్రు లనేకవిధముల బతిమాలిరి; గాని యామె పెండ్లియాడుట కంగీకరింపలేదు. తుదకు చేయునది లేక వారూరకుండిరి. ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు త్రిలోకసంచారి యగు నారదమహర్షి చంద్రశేఖరుని సభకు వచ్చెను. చంద్రశేఖరుఁ డాతని నతిభక్తితో నర్ఘ్యపాద్యాదివిధులతోఁ బూజించెను. పిదప మహర్షి "నీకు సేమమా" యని యడుగఁగా రాజు "మీకు తెలియని దేమి యున్నది" యని చెప్పెను. ఇది విని ముని దివ్యదృష్టిచేఁ జూచి సంగతి యంతయుఁ దెలిసికొని రాజుతో నీకు ఆవిషయమైన విచారము వలదు. నీ కుమారిక మనస్సు నేను చక్కజేసెద నని చెప్పెను. రాజు మహర్షిని తనకొమార్త అంతఃపురమునకుఁ బంపి, మునీశ్వరులను జాగ్రత్తగాఁ బూజింపుమని ఆమెకుఁ దెలియఁజేసెను.

ప్రభావతి నారదుని చాల భక్తిశ్రద్ధలతోఁ బూజ చేసెను. ఆపూజలవలన సంప్రీతుఁడై యాతఁడు "నీకేమి కావలె"

నని యడిగెను. ప్రభావతి "మోక్షమార్గ ముపదేశింపు" మని కోరెను. ఇదే సమయ మని తలంచి ముని యామెకు గృహస్థాశ్రమమునందలి ఘనతను వివరించి చెప్పి పతిసేవయే స్త్రీలకు మోక్షసాధన మని చెప్పి వెడలిపోయెను. పిదప ప్రభావతికి పెండ్లి చేసికోవలయు నని బుద్ధి పుట్టెను. వెంటనే యామెకా యభిలాష పెరిగి పోయెను. ఈసంగతి గ్రహించి చంద్రశేఖరుఁ డామెతో మరల వివాహ ప్రస్తావన చేసెను. "సకలవిద్యలు నేర్చిన రాజకుమారునిఁ బెండ్లియాడెద"నని ప్రభావతి చెప్పెను. చంద్రశేఖరుఁ డట్టివానిని వెదకింపసాగెను.

ఇట్లుండఁగా మాలవదేశపు రాజపుత్త్రుఁడైన చిత్రకరుఁడు దేశయాత్ర చేయుచు పాటలీపుత్రనగరమునకు వచ్చెను. ఆతఁడు ప్రభావతివలెనే సకలవిద్యాప్రవీణుఁడు. నిండుజవ్వనమున నున్న వీరాగ్రేసరుఁడు. మన్మథునింబోలు సుందరాకారుఁడు. అట్టి చిత్రకరుఁడు తన పట్టణమునకు వచ్చెనని విని చంద్రశేఖరుఁ డాతనిని గుఱించి ప్రభావతితో చెప్పెను. చిత్రకరునిఁ బెండ్లియాడుట కామె సమ్మతించెను. తోడనే చంద్రశేఖరుఁడు చిత్రకరునికి తన కొమార్తె శపథమును చెప్పి "నీవు పెండ్లియాడు" మని చెప్పెను. చిత్రకరుఁడు గూడ ప్రభావతిని పెండ్లి చేసికొనుట కంగీకరించెను. తోడనే చంద్రశేఖరుఁడు మహావైభవముతో ప్రభావతీచిత్రకరులకు కల్యాణమహోత్సవము గావించెను.

చిత్రకరుఁడు కొన్ని దినములు అత్తవారియింట నుండి అత్తమామల యనుజ్ఞఁబడసి ప్రభావతినిఁ దీసికొని స్వదేశము

నకు బయలుదేరెను. అనేకనదులను, అనేకజనపదనగరములను దాఁటి ప్రభావతీచిత్రకరు లొకనాఁడు ఒక మహారణ్యమున రాత్రి గడుపఁ దలఁచి విశాలమైన యొక మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద విశ్రమించిరి. నాఁటి రాత్రి చిత్రకరునకు భార్య గుణము కనిపెట్ట వలెనని తలంపు గలిగెను. అక్కతన నాతఁడు రెండుజాముల రాత్రివేళ ప్రభావతి గాఢనిద్రలో నుండఁగా లేచి గుఱ్ఱ మెక్కి స్వదేశము దారిపట్టి వెళ్లిపోయెను.

తెల్లవాఱినపిదప లేచి భర్త కనబడకపోవుటచే ప్రభావతి తెల్లపోయెను. క్షణములో నామెకు భయమును విచారమును గలిగెను. పెక్కుసారులు ఆచుట్టు ప్రక్కలఁ దిరిగి ఆమె భర్తను పేరుపెట్టి పిలుచుచు వెదకెను; గాని కాన్పింపఁడయ్యెను. ఏమై పోయెనో యను విచారముతో నామె ముందునకుఁ బోవుచుండఁగా కొందఱు దొంగలు వచ్చి యామె నడ్డగించి నగలన్నియు నిమ్మనియు లేకున్న చంపివేసెద మనియుఁ జెప్పిరి. తోడనే యామె చేయునది లేక మిగుల విచారించుచు మంగళసూత్రమును వారిపైఁ బడవేసెను. అది అగ్నిహోత్రమై వారి నందఱను దహించివేసెను. ప్రభావతి మరల దానిని ధరించి ముందునకుఁ బోయి అక్కడ నొక మునినిఁ గాంచి యాతనికి మ్రొక్కి తన యవస్థ నంతను జెప్పెను. అంత నమ్ముని దివ్యదృష్టిని సంగతియంతయు గ్రహించి యామెకు అంతయుఁ జెప్పి, నాల్గుదినము లిచ్చట నుండు మని చెప్పెను. ప్రభావతి ముని సెలవు చొప్పున నాల్గుదినము లచ్చట నుండి "నాభర్తనుజూడ

కుండ నేను ఉండఁజాలను. నాకు సెలవీయవలసిన" దని మునిని ప్రార్థించెను. మునియు నామె దైన్యమును జూచి సెలవిచ్చెను. ప్రభావతి నెలదినములు కష్టపడి ప్రయాణముచేసి భర్తృగ్రామముచేరెను. ఊరిబయట నిలిచి ఆమె సంగతి విచారణచేయుఁగా పూర్వపురాజును ఒక క్రొత్తరాజు వచ్చి యుద్ధములో జయించి భార్యపుత్రులతో కైదు చేసి రాజ్య మాక్రమించియున్నాఁ డని తెలియవచ్చెను. వెంటనే యామె తన సంగతి వారికిఁ జెప్పఁగా "అమ్మా! ఈ క్రొత్తరాజు మమ్ము చాల బాధించుచున్నాఁడు. మేమందఱము నీ చెప్పినట్లు చేసెదము. సెలవిమ్ము. యుద్ధముచేసి క్షణములో వాని నోడించివేసెద" మని ప్రార్థించిరి. ఇది విని బాగుగ నున్న దని చెప్పి వారి నందఱను సిద్ధముచేసి తాన సేనాధిపత్యము వహించి శత్రురాజును తాఁకెను. యుద్ధము చాల తీవ్రముగ జరిగెను. నాఁటి సాయంకాలమునకే శత్రువు లోడిపోయిరి. శత్రురాజును కైదులోఁ బెట్టి ప్రభావతి తన అత్తమామలను భర్తను చెఱ విడిపించెను. ప్రజలందఱును ప్రభావతి ప్రభావమును చాల మెచ్చుకొనిరి. అత్తమామ లామె ననేక విధముల కొనియాడి దీవించిరి. భర్త నాతప్పు సైరింపు మని ప్రార్థించెను పిదప ప్రభావతి భర్తను సేవించుచు చాలకాలము అష్టైశ్వర్యము లనుభవించెను. ఇట్టి పతివ్రత లేదని ప్రజలందఱు నామెను మిగులఁ బూజించిరి.

18

రా మా బా యి

శ్రీరస్తు

భారతరమణీమణులు

రామాబాయి

చిత్తూరుసంస్థానమును జగమల్లమహారాజు పరిపాలనము చేయుచుండెను. అతఁడు గొప్పవీరుఁడనియు అనేకయుద్ధములు చేసి విజయలాభముఁ బడసిన యోధుఁడనియు ప్రజలను కన్న బిడ్డలవలె కాపాడు ప్రభువు అనియు విఖ్యాతి వడసెను. ఆతనికి చంద్రావతి లీలావతి అను నిరువురు కొమార్తెలుండిరి. ఆతనికి పుత్రసంతానము గలుగలేదు.

ఇట్లుండఁగా ఢిల్లీని ఏలుచున్న అగ్బరు హిందూదేశమున కంతకును దాను చక్రవర్తి కావలెనని యూహించి చిత్తూరు మీఁదికి దండెత్తివచ్చి "మీరు మాకు సామంతులుగా నుండవలెను. ఏటేటను కప్పము చెల్లింపవలెను. లేనియెడల నిప్పుడు యుద్ధము చేసి మిమ్ము స్వాధీనముచేసికొనెదను" అని కోటలోనికి సమాచారము పంపెను. అదివిని రాజపుత్రులు తోఁక త్రొక్కిన త్రాఁచులవలె మండిపడిరి. ఇంతవఱకును మనము ఏరికిని సామంతులమై కప్పమిచ్చియుండలేదు. ఈకీర్తిని నిలువుకొనఁజాలమేని మనకు కులపాంసనులు అను అపకీర్తి వచ్చును" అని నిశ్చయించుకొని వారు అగ్బరుమీఁద కత్తి దూసిరి.

ఘోరయుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. ఇరుతెగలవారును చాల పట్టుదలతో పోర సాగిరి. అయినను రాజపుత్రులకంటె తుర్కీవాండ్రు అధికసంఖ్యాకులై యుండుటవలన రాజపుత్రులకు చాల నిబ్బందిగా నుండెను. తురకలు లెక్కలేనంతమంది చనిపోవుచున్నను రాజపుత్రుల స్వల్పసైన్యము గూడ తఱిగిపోవుచుండెను. అక్కతన నొక్కనాఁడు జగమల్లమహారాజు ధర్మపత్నియగు రామాబాయి భర్తచెంతకు వచ్చి యిట్లనియెను.

రాణి:—నేను మాఱువేషము వేసికొని పోయి అగ్బరుని సంహరించి వచ్చెదను.

రాజు—నీయాలోచన మంచిదే. కాని యిది నెఱవేఱునా ? స్త్రీవగు నీవు ఈపని చేయఁగలవా ?

రాణి—ఆవిషయమై మీరు సందేహింపనక్కఱలేదు. ఆభారమంతయు నామీఁదనే యుంపుఁడు. మీయనుజ్ఞ యైనచో నాకీకార్యము విలాసమాత్ర మగును.

రాజు—నీకట్టి ధైర్యముండినచో నేను నిన్ను అభ్యంతరపెట్టను. కాని పోవునప్పుడు చాల జాగ్రత్తగా నుండవలెను. మానభంగ మగు నని తోఁచినచో మనకులమునకు కళంకము రాకుండ ఆత్మహత్య చేసికొనుము.

ఇది విని రాణి మిగుల నానందించి తురకఫకీరు వేషమును దాల్చి యొక పిడేలు చేతఁ బుచ్చుకొని కోటవెడలి తురకశిబిరములదెసకు బయలుదేరెను. ఫకీరు అనిన తురకలు చాల గౌరవింతురు ; గావున భటులెవ్వరు నామె నాటంకపెట్టరైరి. ఆమె తిన్నఁగ అగ్బరు వసించియున్న డేరాకడకుఁ బోయి "నేను

పాదుషాను దీవింపవచ్చితిని. ఆతనికి నా రాక తెలుపుఁడు" అని భటులతోఁ జెప్పెను. అక్బరునకుఁ గూడ ఫకీరనిన నెంతో భక్తి; కావున నాతఁడు వెంటనే ఫకీరుని లోనికి గొనిరమ్మని భటునకు సెలవిచ్చెను. ఆభటునితోఁ గూడ ఫకీరు లోనికిఁ బోయి అక్బరు సలాము చేయఁగా దీవించి యాతఁడు చూపిన కుర్చీపైఁ గూరుచుండెను.

ఫకీరు—చిత్తూరు రాజపుత్రులను కప్పముగోరి వారందఱు నంగీకరింపకపోవుటచే వారి మద మణఁచుటకు నీవు యుద్ధము చేయుచున్నావని నాకు తెలియవచ్చినది.

అక్బరు—తమరు వినినది యథార్థము. ఈచిత్తూరు రాజపుత్రులు ఒడలు తెలియక స్వపర తారతమ్యము లెఱుఁగక ప్రవర్తించుచున్నారు. మొదటినుండియు వీరు మాకు వ్యతిరేకముగనే యున్నారు. వీరిని వశపఱచుకొనినఁ గాని నాఖడ్గము ఒఱలో విశ్రమింపదు.

ఫకీరు—నీపట్టుదలకు సంతోషము. ఇట్టి పట్టుదల యుండినఁ గాని ఏకార్యమును నెఱవేఱఁజాలదు.

అక్బరు—ముఖ్యముగా మీవంటి మహాత్ముల యాశీర్వచనము గూడ నుండవలెను.

ఫకీరు—ఇస్లాముధర్మమునకు సర్వాధికార మొసఁగూర్చుట ప్రతి మహమ్మదీయునకును ముఖ్యవిధి. దానికై ప్రయత్నము చేయువారిని ఆశీర్వదించుటకు మేము సంతోషముతోఁ దిరుగుచుందుము.

అగ్బరు:—కృతార్థుఁడను. ఈసమయములో మీరు నావలన నేమికోరివచ్చితిరి ?

ఫకీరు:—ఎల్లకోరికలను వదలివైచిన మాకు ఏమికోరికలుం డును ? బాల్యమునుండియు మాకు సంగీతమున చాల పరి శ్రమ కలదు. నీవు ఈయుద్ధసమయమున చాల నలసియుం దువు. శ్రమను పోగొట్టుటలో సంగీతమునకు మించినది లేదు; కావున కొంచెముసేపు భగవత్కీర్తనలుపాడి నీమన స్సునకు విశ్రాంతి యొనవించి నిన్నానందపఱుచుటకును, తన్మూలమున నావిధిని నెఱవేర్చుకొనుటకును వచ్చితిని.

అగ్బరు:—తమకు నాపైఁగల యనుగ్రహమునకు చాలకృతజ్ఞుఁ డను. నాశ్రమకొఱకు మిమ్ములను శ్రమపెట్టుటకు నేను సంకోచించుచున్నాను.

ఫకీరు:—నీవు అందులకు సందేహింపవలదు. శ్రమపడకుండ నెవ్వరును కృతార్థులు కాఁజాలరు. గొప్పవైభవము లను భవింపవలసిన నీవు ఇవుడు చాల శ్రమపడుట లేదా ?

అగ్బరు:—చిత్తము. మీరునకు ఇది శ్రమకాదు.

ఫకీరు:—అట్లే ఇతరుల కానందముగలిగించుట ఫకీరులకుశ్రమ గాదు.

ఇఁక నగ్బరు ఏమియు మాట్లాడఁజాలకపోయెను. పాడుఁ డని ఆతఁడు కనుసన్నచే సూచించి యూరకుండెను. తోడనే ఫకీరు గంభీరమైన ఫిడేలుస్వరముతో కోమలమును మనోహ రము నైన తనకంఠస్వరము మేళవించి భక్తిరసబంధుర మగు నాక్క గీతమునుపాడెను.

ఆ స్వరమాధుర్యమునకు ఆ భక్తిరసమాధుర్యమునకును అక్బరు సొక్కిపోయెను. ఆతనికిఁ జైతన్యము గలిగినపిదప ఫకీరు మఱియొకకీర్తన పాడెను. అక్బరు ఆనందమును పట్టజాలక కన్నులు మూసికొని చేతులతో తాళము వేయసాగెను. మఱియొకకీర్తనపాడి అక్బరునకు మఱింత వివశత్వమును గలిగించి ఫకీరు తటాలున గుప్తముగు కటారితో నాతనిఁబొడువఁ బోయెను. అకస్మాత్తుగ అక్బరు అదిగ్రహించి ఫకీరు చెయి పట్టుకొని కటారి యూడఁ బెఱికికొని నీవెవ్వఁడవో చెప్పు మని గర్జించి పలికెను.

ఫకీరు అందుల కెంతమాత్రమును భయపడక మందహాసము గావించుచు "నేనెవ్వఁడనైన నేమి? నీప్రాణములు తీయుటకు వచ్చితిని; గాని తుదకు దైవము ప్రతికూలించుటవలన అభిలాషము నెఱవేర్చుకొనఁ జాలకపోయితిని. ఇఁక మాఱు పల్కక నన్ను పొడిచివేయుము" అని చెప్పెను; గాని యాతఁ డట్లు చేయక "నీవెవ్వఁడవో తెలియకున్నంత కాలము నేనే మియుఁ జేయ"నని చెప్పెను. వెంటనే రామాబాయి యథార్థమంతయుఁ జెప్పివేసెను. అదివిని అక్బరు తెల్లఁబోయి ఆమెను ఒకపల్లకిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి కోటలోవిడిచి రావలసిన దని భటుల కాజ్ఞాపించెను.

ఇట్లు విఫలమనోరథయై రామాబాయి కోటలోనికి వచ్చినపిదప భర్తతో "ఏమైనను మనము యుద్ధమే చేయుదము. మనమో తురకలలో నాశనము కావలెను" అనిచెప్పెను. జగము ల్లుఁడుగూడ నందులకు తగినట్లే చెప్పెను. పిదప నొకనాఁడు

తురకలు నేఁడు తప్పక కోటకొట్టి తీరవలె నను దీక్షతో నిచ్చెనలు వేసికొని బురుజులపై కెక్కుటకు ప్రయత్నింపసాగిరి. అది తెలిసి జగమల్లుఁడును రామాబాయియు తనసైనికులను ప్రోత్సాహపఱుచుచు మీఁది కెక్కివచ్చుచున్న తుర్కీవాండ్రను బల్లెములతోడను ఈఁటెలతోడను పొడిపించి క్రిందికిఁ గూలద్రోయించుచు ప్రాకారము మీఁద మెఱుపుమెఱసినట్లు సంచరింపసాగిరి. ఒక తురక సరదారుఁ డది చూచి రాజపుత్రుల విక్రమమునకు రాణియు రాజును ముఖ్యులని తలంచి చాటున నుండి రాజుపై నొక బాణము విడిచెను. ఆబాణము గుఱితప్పకుండ వచ్చి రాజుప్రాణములను దీసెను. క్షణములో నీసంగతి యుద్ధరంగమునందంతటను వెల్లడి యయ్యెను. రామాబాయికిఁ గూడఁ దెలిసెను.

తోడనే క్షత్రియుల పరాక్రమము మఱింత ప్రచండ మయ్యెను. వారు దండతాడితభుజంగములరీతిని తుర్కీవాండ్ర పై నిప్పులు కురియసాగిరి. రామాబాయికిఁ గూడ జాలకోపము వచ్చెను. తన చేతికత్తితో అగ్బరుని సంహరించి తనభర్తను జంపిన పగదీర్చుకోవలెనని యామెకు బుద్ధి పుట్టెను. వెంటనే యామె తురకసైన్యములో జొచ్చెను.

బడబాగ్నివలె ముందునకు త్రోసికొని ఉరకలువేయుచువచ్చుచున్న ఆమెను ఆపివేయవలయు నని కొందఱును బంధింపవలె నని కొందఱును సంహరించివేయవలయు నని కొందఱును తురక లామెను చుట్టుకొనిరి; కాని యామె యొక్కడుగు అయినను వెనుకకు వేయలేదు. ఒక్కత్రుటికాలమైన

నిలువలేదు. ఆమె ముందునకు నడుచుచునే యుండెను. చేరవచ్చు తురకలశిరస్సులెల్ల భూమిపైఁ గూలుచునే యుండెను. అది చూచి తురకలు భీతిల్లలేదు. వారినిఁ జూచి రాణి యంతకంటె భీతిల్లలేదు. ఇరుతెగలవారు యిట్టి పట్టుదల తోడనే పోరుట వలన రామాబాయి పరాక్రమించి అగ్బరున్న డేరా సమీపించు నప్పటికి వేల కొలఁది తురకల శిరస్సు లెగిరిపోయెను. రాణికి ఒక్క దెబ్బయైనను తగులలేదు.

ఇట్లు మహిషాసురమర్దనివలె విజృంభించుచు వచ్చుచున్న రామాబాయినిఁ జూచి అగ్బరు అంగరక్షకులు భయభ్రాంతులై గగ్గోలు పడసాగిరి. అది చూచి అగ్బరు రామాబాయిని పట్టుకొనిన ఒకరిద్దఱు సరదారుల నంపెను; గాని వా రామెకత్తికి బలియైరి. వెంటనే పదిమంది సరదారు లొక్కమాఱుగ నామెను ముట్టడించిరి. వా రామెతో చాలసేపు పోరిరి. వారిలో కొందఱు కూలునప్పటికి రామాబాయికి చాల గాయములు తగిలెను. అక్కతన నామె మూర్ఛపడిపోయెను. వెంటనే అగ్బరు కొందఱు పరిచారికలను రప్పించి యామెను ప్రత్యేక మొక డేరాలోనికిఁ దీసికొనిపోయి వైద్యోపచారములు చేయ నియమించెను.

వారము దినములలో నామెకు గాయము లన్నియుమానిపోయెను. మరల యుద్ధముచేయుటకు బలము వచ్చెను. అప్పుడామె తనకు సేవసేయుచున్న పరిచారికలను జూచి 'నన్నుఅగ్బరు చెంతకుఁ గొనిపొండు' అని చెప్పెను. అగ్బరు సెలవు పొంది వారట్లు చేసిరి. అగ్బరునిఁ జూడఁగనే రామాబాయి కన్నుల

నుండి అగ్నిహోత్రము కురియసాగెను. అధరము కంపింపసాగెను. తోడనే యామె 'అగ్బర్! ఒడలు తెలియక పడిపోయినప్పుడు నాకు వైద్యోపచారములు చేయించిన నీకు నేను కృతజ్ఞురా లను. కత్తిపట్టను. నాకంఠములో ప్రాణము లున్నంతవఱకును నీకు శాంతి కలుగనీయను' అని చెప్పెను.

అదివిని అగ్బరు ఆమె పగను దలఁచికొని మనస్సులో చాల భీతిల్లి యిట్లనెను. 'నీవు రమణివి. అక్కటతన ఆటలు సాగు చున్నవి. కాకున్న నీవింతవఱకే జగమల్లునిఁ గలిసికొనియుం దువు. నేను స్త్రీలతో యుద్ధముచేయ నని నీతో వెనుకనే చెప్పి యున్నాను. మరల నిప్పుడేల పిలిచెదవు? ఊరక వాగినంత మాత్రమున నేమి ప్రయోజనము?'

రాణి:—వెనుకటివలె నిన్ను నేనిప్పుడు నాశనము చేయఁ దలఁచి కొనలేదు. నీతాబేదారులు నాభర్తను చంపివేసిరి. నాకు ఆయన పాదపద్మముల చెంతకుఁ బోవలయు నని తలంపు గలిగినది. రమ్ము. నిన్ను చంపి నేను చచ్చి పోయెదను.

అగ్బ:—నీవు నీభర్తచెంతకుఁ బోవుటకు నేనేమియు అడ్డు చెప్పుటలేదు. కాని నీవు నన్ను చంపఁజాలవు. నిన్ను నేను చంపను.

రాణి:—నిన్ను చంపఁజాల ననకుము. నీవు నిజముగ నీపరా క్రమమునం దంత నమ్మకము కలవాఁడ వేని కత్తి దూయుము. లేకున్న నోడితి నని తొలంగిపొమ్ము.

అగ్బ:—అట్టిమాట యీతురకవీరుఁ డెప్పుడు ననియెఱుఁగఁడు. ఇఁక ననఁడు.

రాణి:—నీవు వీరుఁడవు గావు. భీరుఁడవు.

అగ్బ:—స్త్రీలయెదుట నట్లే.

రాణి:—నిన్ను జయింపఁగల స్త్రీలయెదుట.

అగ్బ:—నన్ను జయింపఁగలవా రింతవఱకును పుట్టి యుండ లేదు. ఇఁక ముందునట్లే.

రాణి:—ఛీ! వీరుఁడ ననియెదవు. పోరుటకు పిలిచిన రావు. ఇప్పు డేమిచేయుదును ?

అగ్బ:—వెడలిపొమ్ము.

రాణి:—వెడలిపోనా ? నీవువీరుఁడవే ; కాని నాతో యుద్ధము చేయఁజాలవు. శూరుఁడవే ; కాని మానాభిమానములు లేవు. మగవాఁడవే; కాని మగటిమి లేదు. నీవు తురుష్కుఁడవే; కాని నీకాభిజాత్యము లేదా ? ఛీ! నీచుఁడా ! నీమొగము చూడరాదు.

అని రాణి వెనుకకు మరలి కోటలోనికిఁ బోయెను. కోటలోఁ జేరినలోడనే ఆమె రాజపుత్రుల నందఱను బిలిపించి పెద్ద సభచేసి "చిత్తూరు సంస్థానమును రక్షించుటకై మీలో ననేకులు తమ రక్తమును ధారవోసినారు. అనేకులు ధారవో యుచున్నారు. కాని యింతవఱకు నేమియు ప్రయోజనము గలుగలేదు. తురకలకు సైన్యనష్టము చాలఁ గలిగినను చెక్కు చెదరక అట్లే యున్నారు. మనలో మహారాజు గతించెను. అగ్బరుచూడఁగా చాల మొండితనము వహించి యున్నాఁడు.

ఇప్పు డేమిచేయఁదలఁచి యున్నారో మీరు చెప్పుఁడని యడి గెను. తోడనే యందొకఁడు లేచి తటాలున "తల్లీ! మనమిట్లు పట్టుపట్టి యుద్ధము చేయుటకన్న అగ్బరుతో సంధిచేసికొనుట మంచి దని తోఁచుచున్న" దని చెప్పెను. ఈమాట విని రాణి చాల కోపపడి "మీయజమానుని చంపిన తుర్కవానితో సంధిచేసి కొనుట మేలని చెప్పుటకు నీకు నోరెట్లాడినది? నీకు మానము లేదా?" యని యడిగెను. దానితో నాతఁడు సిగ్గు పడి తొలఁగిపోయెను. రాణి తక్కనసైనికులను సేనాధిపతులను జూచి "మీరు శూరులు. మనకిఁక విజయము నెపల నాశ లేదు; కావున పురుషు లందఱును బోయి శత్రువులను జంపుచు వీర స్వర్గమునకు పొందు. స్త్రీలము అగ్నిలో దూకి మీచెంతకు వచ్చెదము" అని చెప్పెను. అందులకు వారందఱు నంగీక రించిరి. రామాబాయి స్త్రీల నందఱిని నొకచోఁ జేర్చి "మనవు రుషు లందఱును వీరస్వర్గమునకు పోవుటకు యుద్ధరంగమున కుఱుకుచున్నారు. మనము గూడ వారి పదసన్నిధికిఁ బోవు టకు అగ్నిలో నుఱుకుదము" అని చెప్పెను. స్త్రీలందఱు నందుల కంగీకరించిరి.

కాని రాణి కొమార్తె లగు చంద్రావతియు నీలావతి యు యుద్ధము చేయుటకు తమకు సెలవీయవలసిన దని తల్లి ననేకవిధములఁ బ్రార్థించిరి. ఎంత చెప్పినను వారు యుద్ధ రంగమునకుఁ బోవుటకు రామాబాయి సమ్మతింప దయ్యెను. ఇఁక చేయునది లేక వారుగూడ అగ్నిలో దుముకుట కంగీక రించిరి.

పురుషు లందఱును యుద్ధరంగమునకుఁ బోయిరి. స్త్రీలు చితులు పేర్పించుకొని సిద్ధముగా నుండిరి. రాజ పుత్రు లందఱును చనిపోయిరి. ఈవార్త విని స్త్రీలు చితుల కగ్నిము ట్టించుకొని వానిలో దూకి ప్రాణములు విడిచిరి. అగ్బరు అగ్నిహోత్రముతో నిండి యున్న కోట స్వాధీనపఱుచు కొనెను.

19

సు ము ఖీ దే వి

శ్రీ ర స్తు

భా ర త ర మ ణీ మ ణు లు

సు ము ఖీ దే వి

సింహపురి అను నగరమున పశ్చిమమున నున్న కుమ్మర పేటలో శుద్ధసాధుఁ డను నొక కుమ్మరి వసించి యుండెను. వానికి లేకలేక యొక్కతెయే కూఁతురు కలిగెను. ఆ బిడ్డను వాఁడు అల్లారుముద్దుగాఁ బెంచుకొనుచు చక్కని ముఖము కలది యగుటచే నామెకు సుముఖ యని పేరు పెట్టెను. సుముఖయు తల్లిదండ్రులు తనయెడలఁ జూపుచున్న ప్రేమను గుర్తెఱిఁగి వారికి ఎప్పుడు నెదురాడక అన్నిపనులయందును తల్లికి చేదోడు వాదోడుగా నుండెను; గాని యాటపాటలకు తోడి బాలికలతో నెప్పుడును మాట్లాడియు కాలముఁ బుచ్చియు నెఱుఁగదు.

అగుటచే నామెను జూచి యూరివారందఱును ఆమె మూఁగది యనియు, మందమతి యనియుఁ దలఁప సాగిరి. ఈసంగతి శుద్ధసాధునకుఁ దెలియవచ్చెను. అప్పుడు వాఁడు ''అయ్యో! నాకూఁతునకు మూఁగది మందమతి అను పేర్లు వచ్చినవి. ఇది నిజముగ నట్లే యున్నది. ఎట్లో తొందరపడి నేనీమెకు పెండ్లి చేయకున్నచో నేను చనిపోయినతరువాత నీమె నెవ్వఁడును పెండ్లియాడఁ" డని నిశ్చయించుకొని యెట్లో కష్టపడి మందప్రజ్ఞుఁడు అను పిల్లవానిని దీసికొనివచ్చి సుముఖ నిచ్చి పెండ్లిచేసి

అల్లు నింటనే యుంచుకొనియెను. సుముఖియు మందప్రజ్ఞుఁడు నేకష్టములు నెఱుంగక సుఖముగా నుండిరి.

ఇట్లుండఁగా శుద్ధసాధుఁడు చనిపోయెను. కొలఁదిదినముల కాతని భార్య కూడఁ జనిపోయెను. సుముఖియు మందప్రజ్ఞుఁడు నే యింటికిఁ బెద్దలైరి. అంతకు మున్ను నిశ్చింతగాఁ గూర్చుండిరి; గాని కష్టపడి యెఱుఁగరు. ఇప్పుడుసంసారభారమంతయు వారిపై నొక్కమాఱు పడెను. అది చూచి మందప్రజ్ఞుఁడు 'ఈసంసారసాగరము నెట్లీదగలను దైవమా' యని చాల తడవు యోచించికొని తుదకు భార్యనుజూచి "ఇంతవఱకును మనమిగువురమును గూడ రాణివలెను రాజువలెను కూర్చుంటిమి. ఇఁక నట్లున్నసాగదు. ఇఁక నీవు ఇరుగుపొరుగు స్త్రీలతోఁ గూడ పోయి ఏటియొడ్డు నున్న బంకమట్టి తెచ్చుచుండుము. నేను కుండలు చేసి కాల్చి యిచ్చెదను. నీవు పట్టణములోనికిఁ గొనిపోయి అమ్ముచుండుము. ఈతీరుగా మనము సంసారము గడుపుకొందము" అని చెప్పెను. సుముఖి అట్లే అని సమ్మతించి దినదినము అట్లే చేయుచుండెను.

ఒకనాఁడు ఆమె బంకమట్టి తీసికొనివచ్చుచు కొంతదూరము వచ్చి "ఇఁక మోయలేను దేవుఁడా" యని గంప నక్కడ పాఱవైచి విచారించుచుఁ గూర్చుండెను. అప్పుడే యామార్గమున గౌతమమహర్షి పోవుట తటస్థించెను. పోవుచు నాతఁడు సుముఖినిఁ జూచి "నీ వేల విచారించెద" వని యడిగెను. సుముఖి సంగతి యంతయుఁ జెప్పఁగా విని యాతఁడు "సుముఖీ! నీవు పూర్వజన్మమున నొకమహర్షికి పరిచర్య చేయుచుండెడిదానవు;

గాని యెప్పుడు నీవు జ్ఞానమును సంపాదింపలేదు. కావుననే నీకిట్టి కష్టజన్మము తటస్థించినది. ఇప్పుడైనను మించిపోలేదు. నీవు నిర్దోషురాలవు. పతికి ఎప్పుడు నెదురాడి యెఱుఁగనిసాధ్వివి; కాని యాతనియందు నీకు దేవుఁడు అను నమ్మకము లేదు. ఇఁక నీవు భర్తను దేవుఁడని తలఁచి పూజించుచుండుము."అని చెప్పి పూర్వదోషము లన్నియు నశించిపోవునట్లు ఆమెకు పంచాక్షరీ మంత్ర ముపదేశించెను. ఆమంత్ర ప్రభావమునలన నామె మట్టిగంపను శిరముపై నిడుకొనఁగా నది నట్టిక తాకక అంతరిక్షమున నిలిచి సుముఖపోయినట్లు గానాగెను. ఇదిమొదలు సుముఖ మునికి నమస్కరించి ఆనందముతో నింటికిఁ బోయి మట్టిగంప దింపి అది చక్కగా మర్దించి కుండలుచేయుటకు భర్తకు ఇచ్చెను.

ఇట్లు కాలము కడచి పోవుచుండెను. ఒకనాఁడు ఊరివారందఱితోడను గలిసి సుముఖ మట్టికి బయలుదేరెను; గాని త్రోవలో పెన్న పొంగి పొరలి ప్రవహించుచుండుటచే అవ్వలి తీరమునకు పోవుటకు వారికి వీలులేనయ్యెను."అయ్యో! నేఁడు కుండల చేయుటకు మట్టి ఎట్లు తెచ్చెద" మని విచారించుచు వారందఱును వెనుకకు మఱలిరి. అప్పుడు సుముఖ వారి నందఱను జూచి "అక్కలారా! ఏల పోయెదరు? రండు. ఏరు దిగి పోద" మని చెప్పి తాను ముందు దిగెను. తోడనే ఏరు ఆమెకు మార్గ మిచ్చెను. అందులకు ఆశ్చర్యపడుచు తక్కిన కుమ్మరిస్త్రీ లెల్లరు నామెవెంటఁ బోయి మట్టి తెచ్చుకొని యీవింత నూరెల్ల వెల్లడిచేసిరి. అది విని ఊరివారందఱును 'అద్దిరా! మూగది.

మందమతి యని పేరుపడిన సుముఖ యెంతపనిచేసె" నని యాశ్చర్యపడసాగిరి.

ఈసంగతిని కుమ్మరకులముసామికి తెలియవచ్చెను. అంత నాతఁ డామె గుణము పరీక్షింపఁదలఁచి కొందఱు స్త్రీలను బిలిచి "మీరందఱును పోయి సుముఖని దేవుని యుత్సవ మగుచున్నది రమ్మని పిలువుఁడు" అని పంపెను. వారుపోయి అట్లే పిలిచిరి. అప్పుడు సుముఖ భర్త పరుండియుండ పాదము లొత్తుచుండెను. అక్కతన నామె తన్ను పిలువవచ్చినవారిని జూచి "అక్కలారా! వచ్చుటకు నాకు తీరిక లేదు. అదియుఁ గాక నాదేవుఁడు నావద్దనే యున్నాఁడు" అని చెప్పెను అంత నా స్త్రీ లందఱును పోయి పెద్దకుమ్మరితో సంగతి యంతయుఁ జెప్పఁగా నాతఁ డామె పతిభక్తి కెంతో యానందించెను.

ఒకప్పుడు సుముఖదేవి ప్రభావమును పరీక్షింపవలె నని ఆపట్టణము ప్రభువునకుఁ దలంపు కలిగెను. వెంటనే యాతఁడు నాఁటిరాత్రి రెండుజాములరాత్రి వేళ సుముఖదేవియు భర్తయు గాఢనిద్రలో నుండగా తన భటుల నంపి వారియింటికి నిప్పు పెట్టించెను. క్షణములో నగ్ని యిల్లంతయు వ్యాపించెను. చిటపటధ్వనులు బయలుదేరెను ఆధ్వనివలన మేల్కాంచి మందప్రజ్ఞుఁడు భయాతిరేకముచే నెగిరి గంతులు వేయుచు పెడబొబ్బలతో భార్యను లేపెను. సుముఖ నిద్రమేల్కాంచి కన్నులు తెఱచిచూచిన వెంటనే కడవలతోఁ బోసినట్లు వర్షము కురిసి అగ్ని ఆఱిపోయెను.

మఱునాఁడు సుముఖ కుండలగంప శిరముపై నిడుకొని అమ్ముకొనుటకు నగరములోనికి బయలుదేరెను. కుండలగంప ఆమెశిరమున కానక ఆమె పోయినట్లేఁ బోవుచుండెను. అది మంత్రిచూచి ఆశ్చర్యపడి రాజుతోఁ జెప్పెను. రాజుగూడ ఆశ్చర్యపడి వంటవానికి 'ఆకుంచ లన్నియు నీవే పుచ్చుకొనిమూఁడు జాముల ప్రొద్దెక్కువరకు ఆమెకు వెల యీయక కాలము గడుపు' మని చెప్పెను. ఎట్టి యువాంతరములు వచ్చినను సుముఖదేవి రెండుజాములకు భర్తకు అన్నము పెట్టితీరును. ఆవ్రతము చెఱచి ఆమె ప్రభావము పరీక్షింపవలెనని బుద్ధి పుట్టుటచే నాత డట్లు చేయించెను. జామున్నర ప్రొద్దు ఎక్కునంతదనుక ఎన్నివిధముల నడిగినను ఆమాటయు నీమాటయుఁ జెప్పుచు 'వంటవాఁడు వెలయీయనందున ఇక నేను సెలవిచ్చునంతదనుక సూర్యుఁ డెక్కడ నుండి కదలకుండ నుండుఁగాక' అని సుముఖ పలికెను. గడియారములో నాల్గుగంటలైనను సూర్యుఁ డక్కడనే యుండెను. అది చూచి రాజు వచ్చి ఆమెపాదములమీఁద వ్రాలి నమస్కరించి మహోత్సవముతో ఆభార్యాభర్తల నూరేగించి గొప్పబహుమానములు చేసెను. సుముఖదేవి చిన్నతనమునాటి స్థితిని ఇప్పటి స్థితినిఁ బోల్చి చూచుచు ప్రజ లందఱును ఆశ్చర్యపడసాగిరి. సుముఖ చిరకాలము బ్రతికి భర్తతోఁ గూడ కైలాసమునకుఁ బోయెను.

20

సురభిదేవి

శ్రీరస్తు

భారతరమణీమణులు

సురభిదేవి

కనకపురి అను పట్టణమున నొక బ్రాహ్మణునకు చాల కాలమునకు సురభిదేవి అను నొక కూఁతురు పుట్టెను. ఆమెను తలిదండ్రులు మిక్కుటమగు ప్రేమతోఁ బెంచుకొనుచుండిరి. సురభిదేవియు తల్లిదండ్రులను మిక్కిలి భక్తితోఁ బూజించుచుండెను. ఆమె తండ్రి సకలవిద్యలు నేర్చిన విద్వాంసుఁడు గావున ఏడవయేఁట అక్షరాభ్యాసముగావించి కూఁతునకు సకలవిద్యలును చెప్పసాగెను. సురభి ఒకమాఱు చెప్పినంతనే ఎంతకఠినపాఠము లైన సులభముగా గ్రహించుచు తండ్రికి ఆశ్చర్యము గలిగించుచుండెను.

పదునాలుసంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికి ఆమె స్త్రీలకు వలయు విద్యలయందన్నిటను చక్కఁగ పాండిత్యము సంపాదించెను. అప్పటికి నిండుజవ్వనము ప్రాపించుటవలన చిన్నతనమున పరమసుందరి యగు నని తలంపఁబడిన యామె అప్సరసలను గూడ తిలదన్నఁగలయంతటి సొగసుకత్తె యయ్యెను. ఇవి యన్నియుఁ జూచి ఆమెతండ్రి యామెకు తగిన వరుఁడెచ్చట దొరకునా యని యాలోచన చేయసాగెను. ఆమె తల్లియు "నాబిడ్డకు ఎట్టి భర్త లభించునో నాబిడ్డకు సుఖము కలుగునో కలుగదో" యని యాందోళన మందసాగెను.

ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు వారి యింటికి అగ్నిదత్తుఁ డను ఒక బ్రాహ్మణవటువు మార్గవశమున అతిథిగా వచ్చెను. అతని కాబ్రాహ్మణదంపతులు చాల మర్యాదచేసి మృష్టాన్న మిడి యెంతో ఆనందింపఁజేసిరి. భోజనమైన తరువాత ఆయింటి బ్రాహ్మణుఁడు బ్రహ్మచారితో చాలతడవు మాట్లాడి యేవో కొన్ని సంగతులు గ్రహించుకొని భార్యచెంతకుఁ బోయి "మన యింటికి వచ్చిన బ్రహ్మచారిని నీవు చూచితివిగదా. అతఁడు వయస్సు, శీలము, సౌందర్యము, విద్య, వంశము, గుణము మున్నగు సమస్తవిషయములయందును మన బిడ్డకు తగినవాఁడని తోఁచుచున్నది. నీయభిప్రాయ మేమి?" అని యడిగెను. అది విని ఆమె "నాకు ఎట్టి అభ్యంతరమును లేదు మన మంగీకరింతుమేని సురభి కూడ వెంటనే అంగీకరించును. ఏమన:—నావలన నన్నిసంగతులును విని సురభి ఒకటిరెండుసారులు రహస్యముగా నాతని దెస గంభీరముగాఁ జూచి మందహాసము గావించుచు వెడలి పోయెను. అది నేను చూచుటవలన మీతో చెప్పవలయు నను కొనుచున్నాను" అని చెప్పెను.

తోడనే ఆబ్రాహ్మణుఁడు అగ్నిదత్తుని చెంతకుఁ బోయి "నాకుమారైను నీకిచ్చెదను పెండ్లియాడెదవా?" యని యడిగెను. "ఆమెను మూఁడు ప్రశ్న లడిగెదను. అందులకు ఆమె నాకు ఆనందము గొలుపు సమాధానములు చెప్పినచో పెండ్లియాడుటకు అభ్యంతరములేదు" అని అతఁడు పలికెను. వెంటనే ఆబ్రాహ్మణుఁడు సురభిదేవిని రప్పించి యొడిలోఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొనెను. అప్పుడు అగ్నిదత్తుఁడు "స్త్రీలకు నీచ మేది?

శ్రేష్ఠ మేది? భూషణ మేది" అని యడిగెను. అందులకు సురభి దేవి వెంటనే "ఐహికసుఖాపేక్ష నీచము. జ్ఞానమువలనఁ గలుగు ఆనందము శ్రేష్ఠము. పాతివ్రత్యము భూషణము" అని చెప్పెను. అది విని బ్రహ్మచారి సంతోషముతో నామెను పెండ్లియాడు టకు సమ్మతించెను. ఒక సుముహూర్తమున ఆ బ్రాహ్మణుఁడు తన కుమారికను అగ్నిదత్తునకు కన్యాదానము చేసి తరించెను.

వివాహ మైన కొన్ని దినములు అచ్చటనే యుండి పిదప అగ్నిదత్తుఁడు అత్తమామల సెలవు గైకొని సురభి దేవిని వెంట నిడుకొని స్వగ్రామమునకు బయలు దేరెను. ఆదంపతులు మార్గ మధ్యమున నొక పట్టణము చేరునప్పటికి చంద్రగ్రహణపుణ్య కాలము వచ్చెను. ఆదినము పట్టణవాసు లెల్లరును సముద్ర స్నానము చేయఁ బోవుచుండుటచే అగ్నిదత్తుఁడుగూడ భార్యను వెంటనిడుకొని బయలుదేరిపోయెను. వారిరువురును కొంగు ముళ్లతో స్నానము చేయుచుండఁగా కొన్ని చేపలును, మొసళ్లును వచ్చి ఆముడిని జాగ్రత్తగా విప్పి అగ్నిదత్తుని తీసికొని లోనికిఁ బోయెను. సురభిదేవి స్నానము చేసి చూడఁగా భర్త కానిపింపఁ డయ్యెను. అంత నామె "నాభర్త నేవో మొసళ్లు వచ్చి మ్రింగివేసెను" నని గోలుగోలున నేడ్చుచు తీరమునకు వచ్చెను. అది విని అనేకులామెచెంతకు వచ్చి అనేక విధముల ఓదార్చి "ఇఁక నీభర్త యెట్లును రాఁడు. నిన్నునీతండ్రి గారి యింటికి పంపివేసెదము రమ్ము" అని పిలిచిరి; గాని "నా భర్త వచ్చినఁగాని నేను ఇక్కడనుండి కదల" నని ఆమె చెప్పెను.

ఇది విని ఎల్లరును ఇదేమివింత యని యచ్చెరువందుచు ఎవరి యిండ్లకు వారు వెడలిపోయిరి.

సముద్రునకు సరస అను ఒక కూఁతురు కలదు. ఆమెయు చాల సౌందర్యవతి, విద్యావతి, సుగుణవతి. ఆమె తన సేవకు లగు మొసళ్లు, మత్స్యములు మున్నగువానినిఁ జూచి "మీరు తఱుచు అన్నిరేవులకును బోవుచుందురు గదా! విద్వాంసుఁడు, అందగాఁడు, తరుణుఁడు, సుగుణవంతుఁడు అగు బ్రాహ్మణుఁడు కాన్పించెనేని వెంటనే తీసికొనిరండు" అని చెప్పెను. ఆమెచే అట్లు ఆజ్ఞాపింపఁబడిన మొసళ్లును చేపలును నాఁడట్లు అగ్నిదత్తుని కొనిపోయెను. సరస యింటికిఁ బోయి అగ్నిదత్తుఁడు ఆమె సౌందర్యమునకును, సుగుణములకును మెచ్చుకొని ఆమెచేఁ ప్రార్థింపఁబడి ఆమెను గాంధర్వవిధిని పెండ్లియాడి అచ్చటనే యుండిపోయెను.

పౌరులవలన సురభిదేవి తపస్సు ప్రారంభించుట విని ఆ పట్టణమును ఏలు రాజు ఆశ్చర్యపడి సముద్రపు టొడ్డునకు వచ్చి పలుకరించెను; గాని ఆమె పలుక దయ్యెను. అది చూచి రాజు ఆమె తీవ్రసమాధినిష్ఠలో నున్నదని గ్రహించి ఎండతగులకుండ ఆమె కూర్చున్నచోట పందిరి వేయుఁడని సేవకుల కాజ్ఞాపించి, ఆమెను కనిపెట్టి చూచుచుండుఁడని పరిచారికలను కొందఱను నియమించి వెడలిపోయెను.

కొన్ని దినములగునప్పటికి సురభిదేవియొక్క తపస్సువలన సముద్రునకు సహింపరాని బాధ కలిగెను. అప్పు డాతఁడు

సురభి దేవియొక్క తపస్సునకుఁ గారణము తెలిసికొని కూతురు దగ్గఱకుఁబోయి "అగ్నిదత్తుని సురభి దేవికి అప్పగింపకున్న మనము నాశనమై పోయెద" మని చెప్పెను; గాని సరస నేను అగ్నిదత్తుని విడిచియుండఁ జాల నని చెప్పెను. తోడనే సముద్రుఁడు కుమారికను అల్లుని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చి సురభి దేవిని అనేకవిధముల ప్రార్థించి అగ్నిదత్తుని ఇచ్చివేసి తన కూతురు వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పి సరస నామెకు అప్పగించెను. సురభి దేవి సరసను చెల్లెలివలెఁ గాపాడెద నని చెప్పెను. సముద్రుఁడు అది విని ఆమెచెంత సెలవు గైకొనిపోయెను.

ఇది యంతయు పరిచారికల వలన నెఱింగి రాజు రాణిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చి ఆసురభి దేవిని, సరసను, అగ్నిదత్తుని అనేక విధముల కొనియాడి పూజించి భద్రగజముపై నెక్కించి రాణియుఁ దానును వింజామరలు వీచుచు పట్టణ మంతయు నూరేగించి అనేకవిధముల బతిమాలి వారిని ఆనగరమునందే యుంచుకొనియెను.

ఆదంపతులు ఒకరి నొకరు చాల ప్రేమించుకొనుచు రాజ పూజ లందుచు నక్కడనే యుండిపోయిరి. సురభిదేవి సరసను మిగులఁ బ్రేమించుచు, భర్తను చాల పూజించుచు చాల కాలము జీవించి సమస్తానందముల ననుభవించి తుదకు భర్తతోఁగూడ కైలాసమునకు పోయెను.

21

అసామాన్య

శ్రీరస్తు

భారతరమణీమణులు

అసామాన్య

బంగాళాదేశమునందలి ముర్షిదాబాదు అను పట్టణమున సురాజుద్దౌలా యను తురక రాజ్యము చేయుచుండెను. ఈతఁడు చిన్నతనమున మిక్కిలి గారాబముతో పెంపఁబడుటవలన మంకుతనముగలవాఁడును దుష్టులగు మనుష్యులతో స్నేహముచేయుటవలన దుర్మార్గుఁడును అయ్యెను. ఈతఁడు సింహాసన మెక్కిన పిదప ప్రజలు తమ్ము అనేకవిధముల బాధించు నని తలంచిరి. అట్లె యాతఁడు చేసెను. ఇది యది యననేల? ప్రపంచములో నెన్ని దుష్కృత్యము లున్నవో అన్నిటి నాతఁడు చేయసాగెను. అందును విశేషించి యాతఁడు పరస్త్రీలపాలిటి రాక్షసుఁ డని మిక్కిలి పేరు గాంచెను.

ముర్షిదాబాదునందు మతుబుచందు అను నొక గొప్ప వర్తకుఁ డుండెను. అంతటి వర్తకుఁడు సామాన్యముగ నెందును ఉండఁడు అని అతఁడు పేరు పొందెను. ఆతనికి సురాజుద్దౌలా తన కొలువులో ఎంతో గౌరవము చేయుచుండెను. ఏమన:— నవాబునకుఁ గావలసిన అప్పు అంతయు ఆవర్తకుఁడే యిచ్చుచుండెను. జూదము, త్రాగుబోతుతనము, వ్యభిచారము మున్నగు

వాని కొఱకు అసంఖ్యధనము వెచ్చపడి పోవుచుండుటచే నవాబునకు సంస్థానముమీఁద వచ్చు ఆదాయము చాలక తఱచుగా అప్పు చేయవలసి వచ్చుచుండెడిది. నవాబు మతుబుచందును అంతగా గౌరవించుచుండుటవలన నవాబు ఉద్యోగులుగూడ ఆతఁ డనిన భయపడుచుండిరి; గాని ఆతఁ డెవరికిని అపకారము చేసి యెఱుఁగఁడు.

ఆమతుబుచందునకు ఒక కూఁతురు కలిగెను. ఆమె సౌందర్యమున అసామాన్యురాలగుటచే నాతఁ డామెకు అసామాన్య అని పేరుపెట్టి చాల ప్రేమతోఁ బెంచెను. ఆమె పెద్దదియైన తరువాత యోగ్యుఁ డగు ఒక వరునిఁ దీసికొనివచ్చి వివాహము చేసి తన సంపత్తంతయు కూఁతునకును అల్లునకును ఇచ్చి అల్లుని ఇంటియందే యుంచుకొనెను. అసామాన్య సౌందర్యమునకు తోడు విద్య, సౌజన్యము, పతిభక్తి గలిగి భర్త నెంతో ప్రేమించుచు నెంతో సంతోషపెట్టుచుండెను.

ఈదంపతులు ఇట్లు సుఖపడుచుండఁగా మతుబుచందు పుత్రిక త్రిలోకసుందరి అను మాట నవాబు చెవులఁ బడియెను. తోడనే వానికి కామము కలిగెను. మతుబుచందువలని భయముచే వాఁడు ఆకామమును అడఁచివేయుటకు కొంచెము ప్రయత్నించెను; గాని సాధ్యము కాదయ్యెను. తుద కాతఁడు ఆకామమును పట్టఁజాలక ఒక స్త్రీవేషమును ధరించి మతుబుచందు ఇంటికి వచ్చి యెట్లో అసామాన్య అంతఃపురము చేరికొనియెను.

తరువాత వాఁడు అసామాన్య సౌందర్యమును జూచి కొంతతడవు దిగ్భ్రాంతుఁడై ఆమె యొంటరిగా నుండుట చూచి తటాలున నామెను పట్టుకొనఁబోయెను. అప్పు డామె స్త్రీవేషధారి యగునవాబును గుప్తపట్టి అఱచెను. తోడనే ఆమె భర్త వచ్చి సంగతి యంతయు విని చాల కోపపడి నవాబును చెప్పుదెబ్బలు కొట్టి పంపివేసెను.

ఈపరాభవముతో నవాబు ఇలు చేరికొని అసామాన్య భర్తపై చాల పగఁబూని యొకనాఁడు ఆతఁడు కోటముందు నుండి యెటకో పోవుచుండఁగా శిరము గొట్టించి యొకపళ్లెములో దానిని ఉంచి అసామాన్యకు పంపించెను. భర్త శిరస్సును జూడఁగానే అసామాన్యకు దుఃఖాతిరేకముచే మతిభ్రమ గలిగెను.

పిదప మతుబుచందు అనేకవైద్యులచే చికిత్స చేయించెను; గాని అసామాన్య ఉన్మాదము కుదురదయ్యెను. రెండు సంవత్సరములవఱకు నామెకొఱకు తలిదండ్రులును బంధువులును అనేకవిధములఁ బ్రయత్నించుచుండఁగా నొకవైద్యుఁడు ఆమెసంగతి యంతయు విని వచ్చి మతుబుచందుతో "ఈవైద్యములవలన ప్రయోజనము లేదు. ఆమెభర్త నెవఁడు చంపెనో వాని శిరస్సు ఖండించి యామెకు చూపినచో యీ ఉన్మాదము కుదురు" నని చెప్పెను. ఇది చేయుట యెట్లు ?

ఇట్లుండఁగా కొలఁదిదినములలో నురాజుద్దౌలా పాపము పూర్తిగా పండెను. ప్రజ లందఱును ఆతని పాలనమును నిందింపసాగిరి. శత్రువు లధికమైరి. ఇదిచూచి వాఁడు ఇఁక కోటలో

నుండిన లాభము లేదని గ్రహించి "బ్రతికియుండిన బలుసుఆకు తిని జీవింపవచ్చు"నని తలంచి యేరి కెఱుకపడకుండ నొకనాఁటి రాత్రి బయలుదేఱి యెచటకో పాఱిపోయెను. అప్పుడు అంతవఱకు వానిని కనిపెట్టుకొనియుండి ప్రాణస్నేహితుల మని చెప్పుచుండువారిలో నొక్కఁడును సాయపడఁ డయ్యెను; గాని నిండు చూలాలు అగు వాని భార్యమాత్రము వెంటఁబడెను. ఆదుర్మార్గుఁడు ఆమె నెప్పుడును ప్రేమతోఁ జూచి మాట్లాడి యెఱుఁగఁడు. అయినను ఆమె పతిభక్తికలది యగుటచే వెంట బయలుదేఱెను. అట్లాదంపతు లిద్దఱును పోయి బాగోబంగాలా యను గ్రామమున నొక గుడిసెలో పేదవారివలె రహస్యముగా వసించిరి.

కొలఁదిదినములలో బేగము కొమార్తను గనెను. రాజ్యము పోయి అజ్ఞాతవాసము చేయవలసివచ్చినను రత్నమువంటి కుమారిక గలుగుటచే వారెంతో సంతోషపడిరి. ఈసంతోషములో నుండఁగా నెవఁడో వానిపూర్వశత్రువు ఒకఁడు వాని తల నఱికివైచి దానిని ఒక బల్లెమునకు గ్రుచ్చి ముర్షిదాబాదునకుఁ దెచ్చెను. దానిని జూచి ఆపురమున నున్నవారెల్లగును పట్టణమున నలువీథులయందును త్రిప్పిరి. ఈసంగతి విని మతుబుచంగు ఆశిరస్సును అసామాన్యను ఒక మేడమీఁదికి దీసికొని పోయి ఆమెకు చూపెను. దానిని జూచి ఆమె జాలిపడి "ఆదురదృష్టవంతుఁ డెవఁ"డని అడిగెను. అందులకు పరిచారికలు తమ భర్తగారి శిరము నఱికించినవాఁడే"యని చెప్పిరి. అది విని ఆమె

కొంచెము విచారించి క్రిందికి దిగిపోయెను. తోడనే ఆమె ఉన్మాదము చేతితో తీసి వేసినట్లు మాయమైపోయెను.

పిదప నామెకు దురదృష్టవంతురాలగు నవాబు పెండ్లాము నను సంరక్షింపవలె నని తోఁచెను; గాని అప్పుడు మీర్జాఫరు అను తురుష్కుఁ డేలిక యగుటవలన నాతఁడు సురాజుద్దౌలా సంబంధమైనవారితో సంబంధము గలిగించుకొని వారిని శిక్షించుచుండెను. మతేబుచందుఁగూడ నట్లే చేయుచుండెను. అగుటచే ననామాన్య ఎరికిని తెలియకుండ బేగమును రక్షించుటకు బయలుదేరెను. అదివిని బేగము భయపడి బిడ్డ నెత్తుకొని పాఱిపోయెను. అసామాన్య వెంట బయలుదేరెను. ఇట్లు ఒకరికొకరు అందకుండ వారు ఒకసంవత్సరము తిరిగిరి. ఇట్లుండఁగా నొక నాఁడు అసామాన్య బేగమును సమీపించెను. వెంటనే బేగము పరువెత్తెను. అసామాన్యగూడ పరువెత్తెను.

మార్గములో బేగమునకు పొంగిపొంగి ప్రవహించు ఒక యేరు అడ్డము వచ్చెను. దానిని దాఁటింపవలసిన దని బేగము నావికులను బతిమాలెను; గాని యిప్పుడు నావనడుపలే మనివారు చెప్పిరి. అప్పుడు ఆమె తన చేతనున్న రత్నపుటుంగరమును వారి కాశపెట్టెను. అందుకు ఆశపడి వారు ఆమెను పడవ నెక్కించి బయలుదేరిరి. అప్పటికి అసామాన్య తీరమునకు వచ్చి, అపాయము రాగలదు. వెనుకకు రండని కేకవేసెను; గాని వారు వినలేదు. కొంతదూరము పోయి ప్రవాహవేగమున పడవ మునిఁగిపోయెను. తోడనే అసామాన్య ఏటిలో నుఱికి ఈదు

కొనుచుఁ బోయి బేగమును బిడ్డను తీరముఁ జేర్చి సకలోపచారములను జేసెను, గాని బేగము చచ్చిపోయెను. బిడ్డమాత్రము బ్రతికెను. అసామాన్య బేగమునకు అచ్చటనే దహనము చేయించి బిడ్డ నెత్తుకొని యింటికి వచ్చి పెంచెను. తనకు అపకారముచేసినవారియెడలఁ గూడ ఇంత దయ కలది అగుటచే అచ్చటిజనులు అసామాన్య అనిన ఇప్పటికిని చేయెత్తి మ్రొక్కెదరు.

స ం పూ ర్ణ ము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ముద్రాలయమున ముద్రితము.—1919.

శ్రీ మహాభక్తవిజయము.

ఇదివఱకు ఆంధ్రభాషలో సర్వాంగ సుందరమై భక్తవిజయము ప్రకటింపఁబడియుండలేదు. శ్రీపాద. సు హ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే వ్రాయించి ఈమహాభక్తవిజయము ప్రకటించినారము. శ్రీశాస్త్రిగారి మృదుమధురమగు శైలి ముద్దులు మూటగట్టు పదరచన, మనోహరమగు వర్ణనాక్ర మము ఆంధ్రదేశీయులకు తెలియనివిగావు. అనేకులు భక్తు చరిత్రలు క్రొత్తగ యిందుచేర్చినారము. ప్రతి 1-కి రూ. 4-0-

చిత్రలేఖనము.

అభ్యాసకులకు మిక్కిలి యుపయోగకరము. ఆంధ్ర మున నిట్టిగ్రంథ మిదివఱకు ముద్రితముకాలేదు. దీనిని సాం ముగ చదువువారికి చిత్రలేఖనమునం దభిరుచి కలుగుట నిస్సం శయము. ప్రతిమ లనేకము లిందుఁగలవు.

ప్రతి 1-కి రూ. 1-4-0

యజుర్వేదకథాసంగ్రహము.

ఇందు యజుర్వేదము (సంహిత, బ్రాహ్మణము) లో వైదికములగు కథలన్నియు సంగ్రహముగ తేటతెలుఁగున వి రింపఁబడియున్నవి. గొప్పవిద్వాంసులుగూడ విననిగాథ లెన్ని యోకలవు; వినుటకు సొంపుగనుండును. ఎల్లరును చదువ దగినది.

వెల ప్రతి 1-కి రూ॥ 0-8-0

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,
192, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. ఈ.